ВІЙСЬКОВИЙ ІНСТИТУТ
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

КУРС ЛЕКЦІЙ ІЗ ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВИХ ДИСЦИПЛІН НА ЕТАПІ ПЕРВИННОЇ ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Київ – 2008

Курс лекцій із загальновійськових дисциплін на етапі первинної військово-професійної підготовки. (За заг. ред. к.пед.н. Автушенка О.С. та к.т.н. Шваба В.К.). Навчальний посібник. – К.: ВІКНУ, 2008. – 165 с.

Упорядники: канд. пед. наук ***Автушенко О.С.*** (розділ III – тема 1); ***Бондаренко Ю.Г.*** (розділ II – теми 5, 6); ***Зінчик А.Г.*** (розділ I); ***Панін В.Г.*** (розділ II – теми 1, 2, 3, 4); ***Прєснаков В.Ф.*** (розділ III – тема 3); ***Хаброван В.Т.*** (розділ III – тема 2); канд. техн. наук ***Шваб В.К.*** (розділ IV).

За загальною редакцією кандидата педагогічних наук О.С. Автушенка, кандидата технічних наук В.К. Шваба

Курс лекцій призначений для викладачів та студентів, які проходять первинну військово-професійну підготовку та вивчають загальновійськові дисципліни.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. Вогнева підготовка…… 4
Тема 1. Відомості з внутрішньої та зовнішньої балістики……. 4
Тема 2. Матеріальна частина автомата Калашнікова АК-74 та ручного кулемета Калашнікова РПК-74……... 15
Тема 7. Стрілецькі заняття (тренування) по виконанню вправ підготовчих стрільб з АК-74, РПК-74, ПКМ, ПМ та РПГ-7В…….. 21
РОЗДІЛ ІІ. Статути Збройних Сил України…… 33
Тема 1. Військова присяга та бойовий прапор військової частини……. 33
Тема 2. Права, обов'язки та стосунки між військовослужбовцями…….. 35
Тема 3. Внутрішній порядок та розміщення військовослужбовців…… 42
Тема 4. Розподіл часу та внутрішній порядок…….. 56
Тема 5. Обов'язки осіб добового наряду та їх практичне виконання……. 60
Тема 6. Військова дисципліна. Заохочення та дисциплінарні стягнення……. 69
РОЗДІЛ ІІІ. Стройова підготовка…….. **79**
Тема 1. Стройові прийоми та рух без зброї…….. 79
Тема 2. Стройові прийоми та рух зі зброєю……. 96
Тема 3. Строї відділення, взводу, роти в пішому порядку……. 101
РОЗДІЛ IV. РАДІАЦІЙНИЙ, ХІМІЧНИЙ ТА БІОЛОГІЧНИЙ ЗАХИСТ ПІДРОЗДІЛІВ…… 109
Тема 1. Ядерна, хімічна, бактеріологічна зброя та сильнодіючі отруйні речовини…… 109
Тема 2. Засоби індивідуального та колективного захисту та користування ними…… 139
Тема 3. Використання засобів захисту в залежності від виду зараження…… 152

РОЗДІЛ І. ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА

ТЕМА 1. ВІДОМОСТІ З ВНУТРІШНЬОЇ ТА ЗОВНІШНЬОЇ БАЛІСТИКИ

ЗАНЯТТЯ 1. ВНУТРІШНЯ ТА ЗОВНІШНЯ БАЛІСТИКА

1. Внутрішня балістика. Явище пострілу та його періоди. Рух кулі в каналі ствола. Дульна, початкова та максимальна швидкості кулі пострілу. Використання енергії порохових газів для роботи автоматики стрілецької зброї.

2. Зовнішня балістика. Утворення траєкторії і її елементи. Форми траєкторії. Прямий постріл та його практичне значення.

3. Прикритий, мертвий простір і простір, що уражається. Способи їх визначення.

1. Балістика – це наука про рух снаряду (кулі, міни, гранати) при стрільбі. Розрізняють внутрішню та зовнішню балістику.

Внутрішня балістика – це військова технічна дисципліна, яка вивчає закони руху снаряду в каналі ствола зброї і процеси, які супроводжують цей рух

Під час згорання бойового (порохового) заряду в вогнепальній зброї тільки 25-40% теплової енергії використовується на основну роботу – надання снаряду поступального руху, більш ніж 50% енергії губиться з пороховими газами, які вилітають, а решта йде на допоміжну роботу та нагрівання стволу.

Постріл зі зброї – це процес кидання снаряду (кулі) з каналу ствола під дією порохових газів. Постріл – складний термодинамічний і газодинамічний процес дуже швидкого майже миттєвого перетворення хімічної енергії пороху спочатку в теплову, а потім в кінетичну енергію порохових газів, які приводять снаряд (кулю) та зброю у рух. Постріл зі зброї характеризується **наступними параметрами:**

1. Тривалість пострілу дорівнює 0,001-0,01 с.;
2. Найбільший тиск порохових газів РМ дорівнює 3000×10^5 – 4500×10^5 Н/м^2 і більше (в стрілецькій зброї 3000×10^5 Н/м^2);
3. Температура газів Т=2500-3500° К в момент їх утворення і Т=1500-2000° в момент вильоту снаряда з каналу ствола;
4. Найбільше прискорення (перевантаження) снарядів складає 15000 g (g- прискорення вільного падіння) і більше;
5. Швидкість обертання снарядів під час вильоту з нарізних гармат для придання їм стійкості в польоті дорівнює 300-400 об/с; гвинтівочних куль – 3000-3500 об/с;
6. Початкова швидкість V_0 каліберних снарядів і куль складає 700-1000 м/с, підкаліберних снарядів 1400-1600 м/с і більше.

Попередній період триває від початку горіння заряду до початку руху снаряду (кулі) – (рис. 1) Умовно вважають, що горіння пороху в цей період

відбувається в постійному об'ємі. В кінці періоду утворюється **тиск форсування**, необхідний для того, щоб зрушити снаряд (кулю) з місця і подолати опір ведучого пояска снаряду (оболонки кулі) врізанню в нарізи ствола. В залежності від маси снаряду і опору при врізанні тиск форсування для різного виду зброї може бути від $250x10^5$ до $500x10^5$ Н/м^2

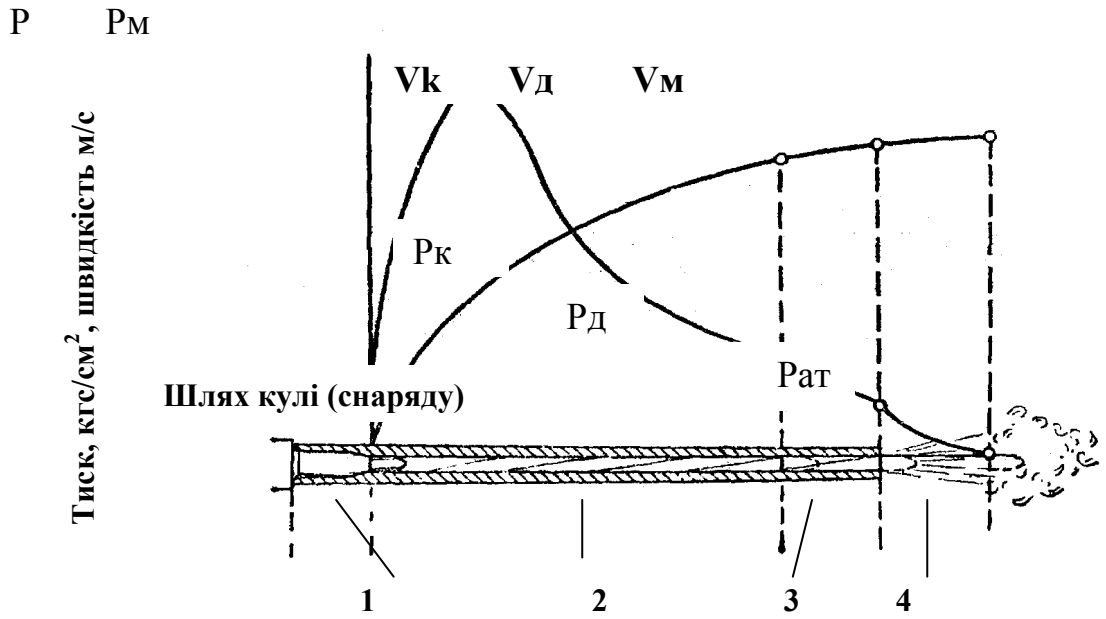

Рис. 1. Періоди пострілу та його параметри

1. **Попередній період**
2. **Перший (основний) період**
3. **Другий період**
4. **Період післядії газів**

Рм – максимальний тиск; Рк, Vк – тиск газів, швидкість кулі в момент кінця горіння пороху; Рд, Vд – тиск газів і швидкість кулі в момент вильоту її з каналу ствола; Vм – максимальна швидкість кулі; Ратм – тиск, рівний атмосферному.

Перший (основний) період триває від початку форсування руху снаряду до моменту повного згорання заряду (пороху). На початку періоду заснарядний (закульний) об'єм із-за малої швидкості снаряду (кулі) збільшується повільніше, ніж відбувається приток газів Тому тиск підвищується і досягає найбільшого значення Рм , коли снаряд проходить шлях в стволі Lм= 4-10 калібрів зброї. Цей тиск називається максимальним. В подальшому завдяки значному збільшенню швидкості снаряду (кулі) і за снарядного простору тиск падає. В кінці горіння пороху тиск P_K складає приблизно 2/3 максимального (Рк≈ 2/3 Рм). Швидкість в цей момент складає приблизно 3/4 дульної .

Другий період триває від моменту повного згорання заряду (пороху) до моменту вильоту снаряда (кулі) з каналу ствола. Стиснуті та нагріті гази продовжують впливати своїм тиском на снаряд, хоч приток газів припинився. Спад тиску відбувається швидше ніж в кінці першого періоду.

Дульний тиск складає Рд ≈ 1/5 Рм у гармати і Рд ≈ 1/5 Рм у стрілецької (під гвинтівочний патрон) зброї. У коротко ствольної зброї (наприклад у пістолетів) другий період практично відсутній тому, що куля вилітає з зброї раніше ніж згорає пороховий заряд.

У третьому періоді (періоді післядії) гази, які витікають з каналу стволу з швидкістю 1200-2000 м/с і більше, продовжують впливати на снаряд до того моменту поки сила їх тиску не буде врівноважена силою опору повітря, яка діє на снаряд. В цей період під дією газів снаряд продовжує ще розганятися на ділянці 5-10 м, а куля на ділянці в декілька десятків сантиметрів.

Після проходження дульного зрізу зброї снаряд (куля) має дульну швидкість Vд, а в кінці після дії максимальну Vм. В таблицях стрільби і тактико-технічних характеристиках позначується значення початкової швидкості.

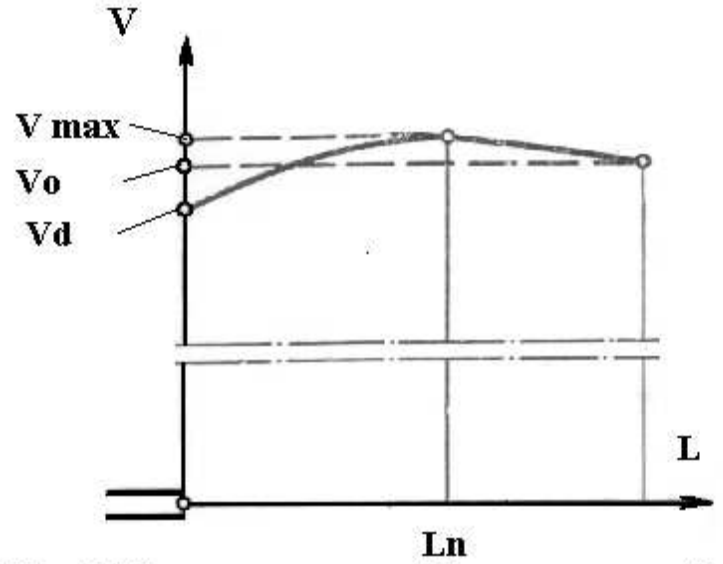

Мал. 2. Відношення дульної Vd, максимальної Vmax, початкової Vo швидкостей.

Початкова швидкість V – це умовна швидкість, яка знаходиться способом розрахунку. Дослідним шляхом на деякій відстані від дульного зрізу ствола заміряється швидкість V, а потім ця швидкість шляхом розрахунку приводиться до дульного зрізу без обліку впливу післядії порохових газів. Тому її значення має величину декілька меншу максимальної і більше дульної (рис. 2).

Початкова швидкість є однією з важливіших балістичних характеристик зброї. При збільшенні значення V_0 збільшується відстань польоту кулі, відстань прямого пострілу, убивча та пробивна дія кулі, а також зменшується вплив зовнішніх умов на її політ. Значення початкової швидкості кулі залежить від довжини ствола ваги кулі, ваги, температури і вологості порохового заряду, форми та розмірів зерен пороху та щільності заряджання.

Чим довше ствол, тим більший час на кулю діють порохові гази і тим більше значення початкової швидкості. При постійній довжині стволу і значенні ваги порохового заряду початкова швидкість тим більше, чим менше вага кулі. Зміна ваги порохового заряду впливає на утворення кількості порохових газів, а значить і на значення тиску в каналі стволу і початкової швидкості. Чим більше вага порохового заряду початкова швидкість тим більше, чим менше вага кулі. Зміна ваги порохового заряду впливає на утворення кількості порохових газів, а значить і на значення тиску в каналі стволу і початкової швидкості.

Чим більше вага порохового заряду, тим більший максимальний тиск і початкова швидкість кулі. З підвищенням температури порохового заряду збільшується швидкість горіння пороху, а тому збільшується максимальний тиск і початкова швидкість кулі. При зниженні температури заряду початкова швидкість зменшується. Збільшення (зменшення) початкової швидкості викликає збільшення (зменшення) відстані польоту кулі. В зв'язку з цим необхідно враховувати поправки відстані на температуру повітря і заряду (температура заряду приблизно дорівнює температурі повітря).

В усіх сучасних зразках зброї для кидання снаряду (кулі) використовується енергія порохового заряду, який згорає при пострілі. Таку зброю називають **вогнепальною.** При стрільбі з неї для виконання кожного чергового пострілу потрібно перезарядити зброю новим патроном і запалити його пороховий заряд. В гвинтівках і карабінах старих зразків всі операції перезаряджання виконуються стрільцем вручну. Така зброя називається **неавтоматичною.** В сучасній стрілецькій зброї *для виконання всіх операцій перезаряджання використовується частина енергії порохових газів, які утворюються при пострілі. Така зброя називається **автоматичною.**

Так, наприклад, під час стрільби з автомата Калашникова частина порохових газів під час пострілу проходить через отвір в стволі і потрапляє в газову камору і тисне на газовий поршень затворної рами (рис. 3).

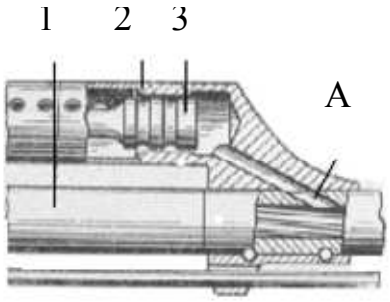

Мал. 3 Схема відводу порохових газів з каналу стволу. 1-Ствол; 2- Газова камора; 3-Газовий поршень; А- отвір ;

Затворна рама відходить назад, відкриває затвор і ствол; викидач затвора вилучає гільзу з патронника, яка відображається об виступ і вилітає назовні. Затворна рама, рухаючись назад стискає зворотну пружину, потім повертається в переднє положення, подає черговий патрон з магазину в патронник і закриває канал ствола. Таким чином автоматика працює за принципом використання енергії частини порохових газів, які підводяться через отвір в стінці каналу ствола. На цьому принципі заснована робота автоматики всіх зразків стрілецької зброї конструкції Калашникова, снайперської гвинтівки Драгунова та багатьох інших.

2. Зовнішня балістика це наука, яка вивчає рух снаряду в повітрі після припинення дії на нього порохових газів та сили які діють на цей снаряд.

Траєкторією називається крива лінія, яку описує центр ваги кулі (гранати в польоті) (рис.4).

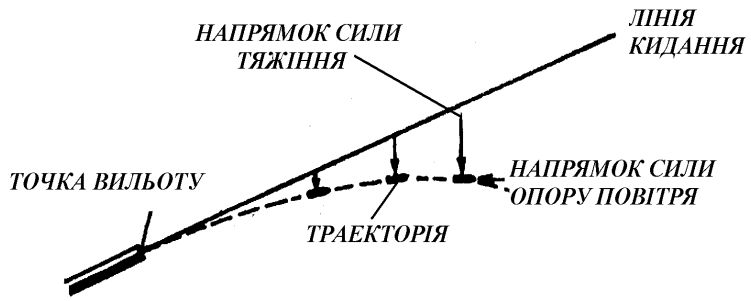

Рис. 4 Траєкторія та сили, що діють на кулю (снаряд)

На снаряд, який рухається в повітрі, крім сили тяжіння діє сила опору повітря. Ця сила може бути дуже велика і в декілька разів перебільшувати силу тяжіння. Завдяки цьому суттєво зменшується швидкість і відстань польоту кулі (снаряду). Сила опору повітря викликається трьома основними причинами (рис. 5): тертям повітря, утворенням завихрення і утворенням балістичної хвилі. Частки повітря, які дотикаються з кулею або снарядом, який рухається, завдяки внутрішньому зчепленню і зчепленню кулі (снаряду) з поверхнею утворюють тертя і зменшують швидкість польоту кулі (снаряду).

Шар повітря, який примикає до поверхні кулі, в якому рух часток змінюється від швидкості кулі (снаряду) до нуля , називається **прикордонним шаром.** Цей шар повітря обтікає кулю і відривається від її поверхні і не устигає зімкнутися за її донною частиною. За донною частиною кулі утворюється розряджений простір і з’являється різниця тиску на головну та дону частини. Ця різниця утворює силу, яка направлена в бік, зворотній руху цілі і зменшує швидкість її польоту.

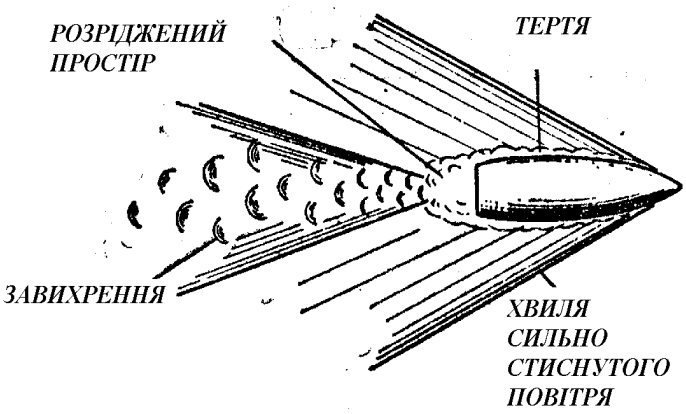

Рис. 5 Утворення сили опору повітря

Частки повітря, намагаючись заповнити розрядження, яке утворене кулею, утворюють **завихрення.** Куля (снаряд) під час польоту стикається з частками повітря і вони коливаються. Завдяки цьому перед кулею (снарядом) підвищується щільність повітря і утворюються **звукові хвилі**. Тому політ кулі супроводжується характерним звуком.

Якщо швидкість кулі менше швидкості звуку, утворення цих хвиль незначно впливає на її політ тому, що хвилі розповсюджуються швидше швидкості польоту кулі (снаряду). Якщо швидкість польоту кулі більша ніж швидкість звуку, то від стикання хвиль одна об одну утворюється хвиля дуже ущільненого повітря-балістична хвиля, яка гальмує швидкість польоту кулі тому, що куля витрачає частку своєї енергії на утворення цієї хвилі.

Рівнодіюча (сумарна) всіх сил, яка утворюється під впливом повітря на політ кулі, складає **силу опору повітря**. Місце прикладання сили опору називається центром опору. Дія сили опору повітря на політ кулі (снаряду) досить значна тому, що викликає зменшення швидкості та відстані польоту. Наприклад, куля зразка 1930 року з кутом кидання 15˚ і початковій швидкості кулі 800 м/с в безповітряному просторі полетіла б на відстань 32620 м. Відстань польоту кулі в тих же умовах, але при наявності сили опору дорівнює тільки 3900 м. Значення сили опору повітря залежить від швидкості польоту, форми і калібру кулі (снаряду), а також від її поверхні і щільності повітря. Сила опору повітря збільшується з збільшенням швидкості польоту кулі, її калібру і щільності повітря.

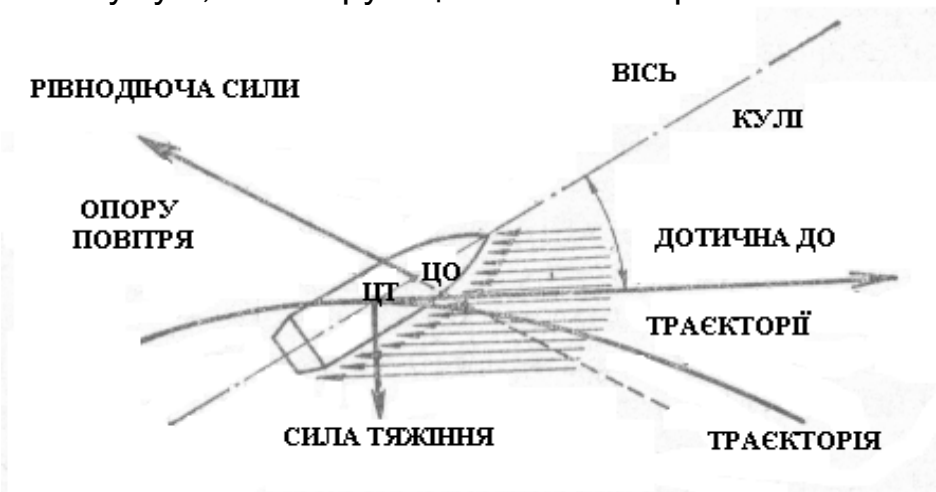

Мал. 6. Дія сили опору повітря на політ кулі.

Під час польоту кулі, яка швидко обертається в повітрі відбуваються наступні явища**.** Сила опору повітря намагається повернути кулю головною частиною догори і назад. Але головна частина кулі завдяки швидкому обертанню згідно властивості гіроскопа намагається зберегти придане положення і відхилитися не догори, а досить незначно в бік свого обертання під прямим кутом до напрямку дії сили опору повітря а значить праворуч. Як тільки головна частина кулі відхилиться праворуч, зміниться напрямок дії сили опору повітря – вона намагається повернути головну частину кулі праворуч і назад, але рух головної частини кулі відбудеться не праворуч, а вниз. Завдяки тому, що дія сили опору безперервна, а напрямок її відносно кулі змінюється з кожним відхиленням осі кулі, то головна частина кулі описує коло, а її вісь – конус з вершиною в центрі тяжіння. Відбувається так званий **довгий конічний рух**, а куля летить головною частиною вперед (рис. 7).

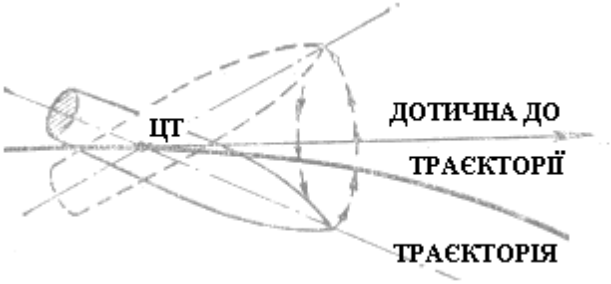

Рис. 7. Кінцевий рух кулі

Вісь повільного конічного руху трохи відстає від дотичної до траєкторії (розташовується вище останньої). Значить куля з потоком повітря стикається більше нижньою частиною і вісь повільного конічного руху відхиляється в бік обертання (праворуч при правій нарізці ствола).

Стійкість гранати (снаряду) в польоті забезпечується наявністю стабілізатора, який дозволяє перенести центр опору повітря назад, за центр тяжіння гранати. Завдяки цьому сила опору повітря повертає ось гранати до дотичної до траєкторії, примушуючи гранату рухатися головною частиною вперед.

Для вивчення траєкторії кулі (снаряду) визначені наступні положення (рис. 8):

Точка вильоту О – центр дульного зрізу ствола. Вона є початком траєкторії.

Горизонт зброї – горизонтальна площина, яка проходить крізь точку вильоту. В цій площині лежить вісь ОХ.

Точка цілі Ц – точка в яку спрямвують вогонь і намагаються влучити кулею. Звичайно такою точкою є центр цілі.

Лінія цілі ОЦ – лінія, яка з’єднує точку вильоту з точкою цілі.

Лінія підвищення (пострілу) ОА – лінія, яка є продовженням вісі каналу ствола наведеної зброї (до пострілу).

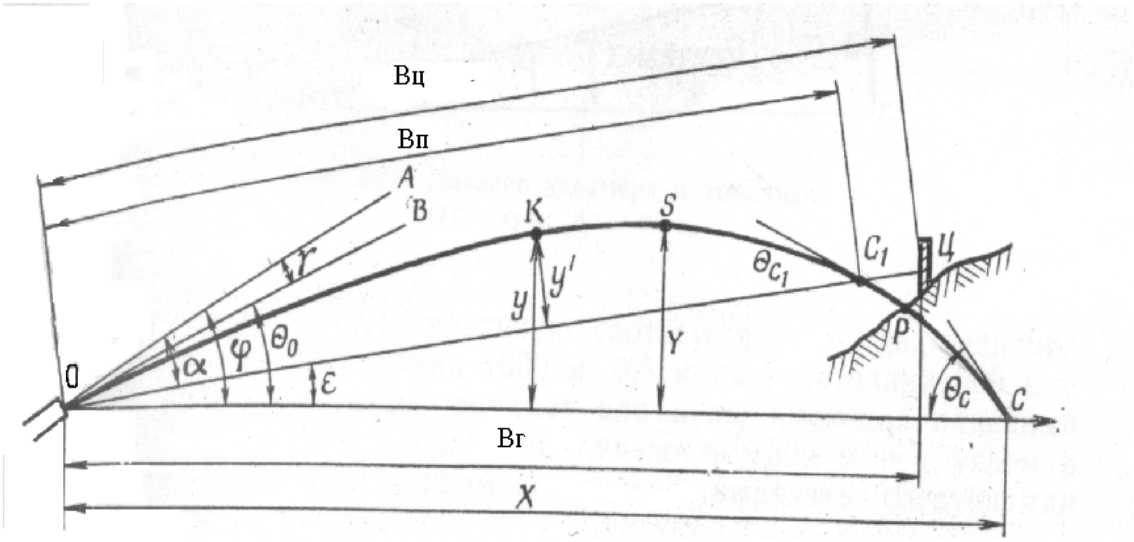

Рис. 8 Елементи траекторії в повітрі

Площина стрільби – вертикальна площина, яка проходить через лінію підвищення.

Лінія кидання ОВ – лінія, яка співпадає з вектором початкової швидкості кулі (снаряду) (в загальному випадку це продовження вісі каналу ствола в момент вильоту снаряду).

Кут вильоту γ – кут між лінією підвищення і лінією кидання. Цей кут позитивний, коли лінія кидання вище лінії підвищення, і негативний, коли лінія кидання нижче лінії підвищення.

Кут місця цілі ε – кут між лінією цілі і горизонтом зброї. Цей кут позитивний, якщо ціль вище горизонту зброї, і негативний, якщо ціль нижче горизонту зброї.

Кут підвищення φ – кут між лінією підвищення і горизонтом зброї. Він дорівнює сумі кутів прицілювання та місця цілі: $\varphi = \alpha + (\pm\varepsilon)$. Кут φ може бути позитивним і негативним. Негативний кут φ називається кутом схилення. Для табличних умов приймають $\varepsilon = 0$ і $\varphi = \alpha$.

Кут кидання θ° – це кут між лінією кидання і горизонтом зброї. Він дорівнює сумі трьох кутів:

$\theta^\circ = \alpha + (\pm\varepsilon) + (\pm\gamma)$, або двох кутів $\theta^\circ = (\pm\varphi) + (\pm\gamma)$. Цей кут, як і кут φ може бути позитивним і негативним. Для табличних умов приймають $\theta^\circ = \varphi = \alpha$.

Точка падіння С – точка перетину траєкторії з горизонтом зброї.

Точка зустрічі Р – перетину траєкторії з ціллю або поверхнею перешкоди (землі). Різне положення точки Р відносно цілі (ближче, далі) пояснюється наявністю помилок стрільби.

Кут падіння θ_c – кут між горизонтом зброї і дотичною до траєкторії в точці падіння.

Кут зустрічі μ – кут між дотичною до траєкторії в точці зустрічі і поверхнею цілі або перешкоди. Має значення від 0 до 90°.

Точка C_1 – точка перетину траєкторії з лінією цілі. Поєднання точок C_1, Р, і Ц відбувається при відсутності помилок стрільби.

Вершина траєкторії S – найвища точка

Перевищення траєкторії y – найкоротша відстань від різної точки траєкторії до горизонту зброї.

Час польоту t_c – час польоту кулі (снаряду) від точки вильоту до точки падіння.

Кінцева швидкість v_c – швидкість кулі (снаряду) в точці падіння.

Нахилена відстань до цілі $B_ц$ – відстань по лінії цілі від точки вильоту до центра цілі.

Горизонтальна відстань до цілі $B_г$ – відстань до цілі по горизонту зброї .

Повна горизонтальна відстань ОС ($X_в$) – відстань по горизонту від точки вильоту до точки падіння.

Прицільна відстань $B_ц$ – відстань польоту снаряду по лінії цілі (відстань OC_1).

Траєкторія кулі (снаряду) в повітрі має наступні властивості:

1. Низхідна гілка коротше та крутіше висхідної;
2. Кут падіння більше кута кидання;
3. Кінцева швидкість кулі менше початкової;

Найменша швидкість польоту кулі при стрільбі під великими кутами кидання на низхідній гільці траєкторії, а при стрільбі під невеликими кутами кидання – в точці падіння;

Час руху кулі по висхідній гілці траєкторії менше ніж по низхідній;

Траекторія кулі (снаряду), яка обертається , завдяки зниженню кулі (снаряду) під дією сили тяжіння і деривації є лінією подвійної кривини.

Деривація – це відхилення кулі від площини стрільби в бік її обертання.

Причини деривації :

1. Обертальний рух кулі;
2. Опор повітря;
3. Зниження під дією сили тяжіння дотичної до траєкторії.

Форма траєкторії залежить від значення кута підвищення. З збільшенням значення кута підвищення висота траєкторії і повна горизонтальна відстань польоту кулі (гранати) збільшується, але це відбувається до певного значення. При досягненні цього значення висота траєкторії продовжує збільшуватися, а повна горизонтальна відстань починає зменшуватися.

Кут кидання θ_0=45, при якому повна горизонтальна відстань польоту кулі (снаряду) **стає найбільшою, називається кутом найбільшої відстані**. З збільшенням кута кидання від 0 до 45˚ відстань польоту снаряду збільшується, а при подальшому збільшенні кута кидання від 45 до 90˚- відстань зменшується. Траєкторії, які утворюються при кутах θ_0<45˚ називаються **настильними**, а при кутах θ_0>45˚ **звислими.** Настильні і звислі траєкторії, які забезпечують однакову відстань стрільби називаються **сполученими.**

При стрільбі з стрілецької зброї і гранатометів використовуються тільки настильні траєкторії. Чим більше траєкторія настильна, тим на більшій відстані місцевості ціль може бути уражена з однією установкою прицілу (тим менше вплив на підсумки стрільби дають помилки в визначенні установки прицілу); в цьому полягає практичне значення настильної траєкторії. Настильність траєкторії впливає на значення відстані прямого пострілу. **Постріл під час якого траєкторія не піднімається над лінією прицілювання вище цілі на всьому протязі називається прямим пострілом.** В межах відстані прямого пострілу в напружені моменти бою стрільба може вестись без зміни прицілу, при цьому точка прицілювання по висоті, як правило, визначається на нижньому краю цілі.

Відстань прямого пострілу залежить від висоти цілі і настильності траєкторії. Чим вище ціль і чим настильніша траєкторія, тим більше відстань прямого пострілу. **Відстань прямого пострілу** можливо визначити за таблицями шляхом порівняння висоти цілі з значенням найбільшого перевищення траєкторії над лінією прицілювання або висотою траєкторії.

3. Під час стрільби по цілях, які знаходяться на відстані більшій відстані прямого пострілу, траєкторія поблизу її вершини піднімається вище цілі і ціль на деяких ділянках не буде уражатися при тій же установці прицілу. Але біля цілі буде такий простір (відстань) на якому траєкторія не підніметься вище цілі і ціль буде уражатися нею. Відстань на місцевості, на протязі якого низхідна гілка траєкторії не перевищує висоту цілі, називається **простором, що уражається** (глибиною простору, який уражається) (рис. 9).

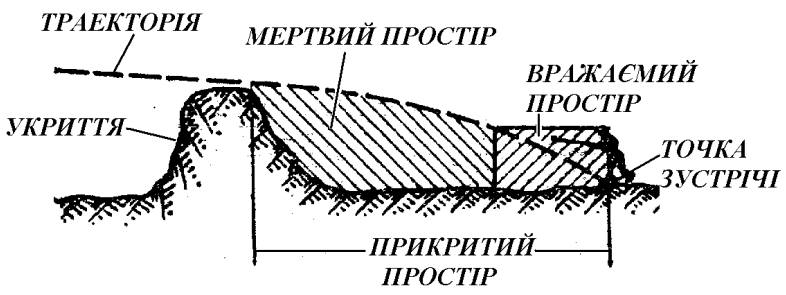

Рис. 9 Прикритий, мертвий простори та простір, що вражається

Вона визначається за формулою:

$$Ппр = Вц \cdot 1000/\theta_c ,$$

де Ппр – глибина простору, що уражається в метрах;

Вц – висота цілі в метрах;

θ_c – кут падіння в тисячних;

Знання глибини простору, який уражається дозволяє встановлювати при якій зміні відстані до цілі за рахунок руху стріляючого (танку, БМП) або цілі можливо вразити ціль прямим влученням, якщо відстань стрільби і форма траєкторії не змінюється.

Прикритим простором називається простір за укриттям, яке не пробивається, і в яке не може влучити куля (снаряд) при стрільбі з даної вогневої позиції і даній стрімкості траєкторії.

$$Пп=Ву\cdot 1000/\mu,$$

де Пп – прикритий простір в метрах;
Ву – висота укриття в метрах;
μ – кут зустрічі в тисячних;

Значення прикритого простору залежить від розмірів укриття і стрімкості траєкторії. Прикритий простір буде тим більшим, чим більша висота укриття і чим найстильніше траєкторія. Частина прикритого простору, на якому ціль не може бути вражена при даній траєкторії, називається **мертвим (простір, який не уражається) простором.**

$$Мпр= (Ву-Вц)1000/\mu,$$

де Мпр – мертвий простір в метрах;
Ву – висота укриття в метрах;
Вц – висота цілі в метрах;
μ – кут зустрічі в тисячних;

Мертвий простір буде тим більше, чим більше висота укриття, менше висота цілі і найстильніше траєкторія. Другу частину прикритого простору на якій ціль може бути вражена, складає простір, що уражається. Залежність має вигляд:

$$Пп = Мпр+Ппр.$$

ПЕРЕЛІК КОНТРОЛЬНИХ ПИТАНЬ

1. Що таке внутрішня балістика?
2. Що таке зовнішня балістика?
3. Що таке явище пострілу?
4. На які періоди поділяється постріл?
5. Що таке дульна швиткість кулі?
6. Що таке початкова швиткість кулі?
7. Що таке максимальна швидкості кулі?
8. Утворення траєкторії і її елементи?
9. Форми траєкторії?
10. Що таке прямий постріл та його практичне значення?
11. Що таке прикритий простір?
12. Що таке мертвий простір?
13. Що таке простір і простір, що уражається?

ТЕМА 2. МАТЕРІАЛЬНА ЧАСТИНА АВТОМАТА КАЛАШНИКОВА АК-74 ТА РУЧНОГО КУЛЕМЕТА КАЛАШНИКОВА РПК-74

ЗАНЯТТЯ 1. БУДОВА АВТОМАТА КАЛАШНИКОВА АК-74 ТА РУЧНОГО КУЛЕМЕТА КАЛАШНИКОВА РПК-74

1. Призначення, бойові властивості та загальний устрій автомата Калашникова АК-74 та кулемета РПК-74.

2. Неповне розбирання та збирання автомата Калашникова АК-74 та кулемета РПК-74. Порядок заряджання та розряджання кулемета і автомата АК-74 та РПК-74.

3. Тренування у виконанні нормативів № 13, 14, 16 з АК-74 та РПК-74.

4. Можливі затримки і несправності під час стрільби, їх причини та способи усунення.

1. 5,45 мм автомат Калашнікова АК-74 є індивідуальною зброєю, а **5,45 мм ручний кулемет Калашнікова РПК-74** є зброєю стрілецького відділення. Вони призначаються для знищення живої сили та ураження вогневих засобів противника. Для ураження противника в рукопашному бою до автомата приєднується багнет-ніж.

Для стрільби та спостереження в умовах природньої освітленості до автоматів та ручних кулеметів приєднується нічний приціл універсальний (НСПУ).

Автомат АК 74 (РПК-74) складається з таких основних частин і механізмів:

ствола зі ствольною коробкою, прицільним пристосуванням;

кришки ствольної коробки;

затворної рами з газовим поршнем;

затвора;

зворотнього механізму;

газової труби зі ствольною накладкою;

ударно-спускового механізму;

цівка;

магазина, пенал.

Крім того, автомат має дульний гальмокомпенсатор і багнет-ніж, а РПК-74-пломенегасник та сошки.

До комплекту автомата (кулемета) входять: приладдя, ремінь, сумка (у кулемета – 2 сумки)для магазинів. В комплект автомата (кулемета) з нічним прицілом входить також нічний приціл стрілецький універсальний.

Ствол – служить для направлення польоту кулі. Всередині ствола є канал з 4-ма нарізами, що в’ються зліва вверх направо.

Нарізи надають кулі обертальний рух. Проміжки між нарізами називаються полями. Відстань між двома протилежними полями називається калібром канала ствола: у АК-74 (РПК) він дорівнює 5,45 мм. В

казенній частині канал гладкий і зроблений за формою гільзи: ця частина канала служить для приміщення патрона і називається патронником. У РПК-74 крім того на передній частині ствола є основа сошки для приєднання сошки до ствола.

Ствольна коробка – служить для з'єднання частин і механізмів автомата (кулемета), для забезпечення закривання ствола затвором та замикання затвора. В ній поміщається ударно-спусковий механізм. Зверху закривається кришкою**.**

Затворна рама з газовим поршнем – служить для приведення в дію затвора і ударно-спускового механізма. В передній частині затворної рами закріплений газовий поршень. Основні частини затворної рами показати на плакаті і на самій затворній рамі.

Затвор – служить для досилання патрона в патронник, закриття канала ствола, розбирання капсула та витягання з патронника гільзи (патрона). Він складається з: остова, ударника, викидача з пружиною і віссю, шпильки.

Зворотний механізм – служить для повернення затворної рами затвором в переднє положення. Він складється з: зворотньої пружини , направляючого стержня, рухомого стержня і муфти.

Газова трубка зі ствольною накладкою служить для направлення порохових газів з ствола на газовий поршень затворної рами..

Ударно – спусковий механізм служить для спуску курка з бойового взвода або зі взвода з автоспуска, нанесення удара по ударнику

Магазин – служить для поміщення патронів і подачі їх в ствольну коробку.

Належність – служить для розборки, зборки, чистки, змазування та прискореного спорядження магазина патронами. В нього входить: шомпол, викрутка, маслянка, протирка.

Принцип дії автомату та кулемету полягає в використанні енергії порохових газів для дії автоматики.

Тактико – технічні характеристики

ТТХ	АК-74	РПК-74
Прицільна дальність стрільби, м.	**1000**	
Найбільш активний вогонь, м.		
по повітряним цілям до	**500**	
по наземним цілям до	**500**	
Дальність прямого пострілу:		
по грудній фігурі, м.	**440**	**460**
по зростовій фігурі, м.	**625**	**640**
Темп стрільби, п/хв.	**600**	
Бойова скорострільність:		
при стрільбі чергами, п/хв.	**100**	**150**
при стрільбі одиночними, п/хв.	**40**	**50**

Вага зброї зі споряд магаз, кг	**3,6**	**5,46**
Початкова швидкість кулі, м/с.	**900**	**960**
Дальність , до якої зберігається убійна дія кулі, м.	**1350**	
Гранична дальність польоту кулі, м.	**3150**	
Ємкість магазинів, патронів	**30**	**45**
Кількість нарізів	**4**	
Вага патрона, г	**10.2**	
Вага кулі зі сталевим осередям, г	**3,4**	

2. Перед разборкою РПК-74 установити його на сошку дульною частиною ліворуч, для чого звільнити ноги сошки від пружинної застібки (застіжки) і відвести сошку ствола так, щоб її ноги зайняли фіксоване положення.

Порядок неповного розбирання та збирання після неповного розбирання, автомата Калашникова АК-74 та ручного кулемета Калашникова РПК-74:

1. Відокремити магазин, перевірити, чи не має патрона в патроннику.
2. Вийняти приладдя з гнізда приклада.
3. Відділити шомпол.
4. Відокремити дульний гальмо-компенсатор.
5. Відділити кришку ствольної коробки.
6. Відділити зворотний магазин.
7. Відділити затворну раму з затвором.
8. Відділити затвор від затворної рами.
9. Відділити газову трубку зі ствольною накладкою.

Збирання проводити в зворотній послідовності.

Для заряджання автомата (кулемета) потрібно під’єднати до нього споряджений магазин, поставити запобіжник на автоматичний вогонь (АВ) або поодинокий вогонь (ОД), відвести затворну раму назад до відказу і відпустити, не в якому разі не супроводжуватиії. Автомат (кулемет) заряджений.

Для розряджання автомата (кулемета) потрібно відєднати магазин, відвести затворну раму назад до відказу (якщо там є патрон то він вилетить) і відпустити її. Поставити на запобіжник.

3. Норматив – це часовий, кількісний і якісний показник виконання окремими військовослужбовцями або підрозділами поставлених завдань, прийомів і дій, пов'язаних із застосуванням зброї та військової техніки в ході бойової підготовки.

Відпрацювання нормативів на заняттях і навчаннях сприяє удосконаленню прийомів і способів дій при виконанні поставленого завдання, швидкому оволодінню особовим складом озброєнням та військовою технікою, скороченню термінів приведення їх у повну бойову

готовність. Вона дозволяє командирам створювати обстановку змагання, встановити єдиний і об'єктивний підхід при визначенні рівня підготовки військовослужбовців і підрозділів, виявляти і узагальнювати в ході відпрацювання нормативів нові форми і методи виконання тих чи інших прийомів.

Нормативи з бойової підготовки розроблені згідно з вимогами статутів, порадників, керівництв та інструкцій на основі досвіду навчання військ з урахуванням тактико-технічних характеристик озброєння, військової техніки і середньої натренованості військовослужбовців (підрозділів).

Під час відпрацювання (перевірці виконання) нормативів необхідно керуватись наступними вказівками:

нормативи під час занять і тренувань відпрацьовуються на справному озброєнні і військовій техніці;

озброєння і військова техніка повинні бути повністю укомплектовані інструментом, приладдям і пристроями, укладеними та закріпленими на своїх місцях. Інструмент і приладдя, які застосовуються при виконанні нормативів повинні бути приведені в робочий стан;

перед виконанням нормативів, пов’язаних з пуском двигуна при температурі 5°С і нижче, двигун повинен бути попередньо підігрітим згідно з вимогами керівництв (інструкцій) з експлуатації;

тренування з виконання нормативів, пов'язаних з розбиранням, збиранням зброї, спорядження стрічок (магазинів), заміною бойків (контактів, дул), переводом ПТКР із похідного положення в бойове і навпаки, проводиться тільки на навчально-бойовій техніці з навчальним озброєнням (зброєю) і навчальними боєприпасами на окремому навчальному місці;

під час тактичних навчань, при виконанні вправ стрільб і водіння нормативи виконуються як контрольні згідно з тактичною обстановкою, яку створює керівник, і вимогами курсів стрільб і водіння на озброєнні та воєнній техніці, на яких діє особовий склад.

Нормативи вважаються виконаними, якщо під час роботи дотримані умови їх виконання і не було допущено порушень вимог статутів, порадників, інструкцій, керівництв і безпеки.

Якщо під час відпрацювання нормативу тими, хто навчається, допущена хоча б одна помилка, котра може привести до травми (ураження) особового складу, поломки техніки, озброєння або аварій, виконання нормативу припиняється і оцінюється **"незадовільно".**

За порушення послідовності і виконання нормативу, яке не призводить до аварій, поломки (псування) техніки та озброєння, а також за кожну помилку, що приводить до порушення умов виконання нормативу, вимог Бойового статуту, керівництва, порадника, Інструкцій, технологічної карти, оцінка знижується на один бал.

Норматив № 13	Норматив № 14	Норматив № 16
“відмінно” – 13 с	“відмінно” – 25 с	“відмінно” – 30 с
“добре” – 14 с	“добре” – 27 с	“добре” – 35 с
“задовільно” – 17 с	“задовільно” – 30 с	“задовільно” – 40 с

Примітка: наприкінці зборки у РПК-74 зложити ноги сошки,для чого, утримуючи кулемет лівою рукою в вертикальному положенні. правою рукою **(**дещо зводячи ноги сошки) притиснути їх до ствола і закріпити пружинною застібкою**.**

4. Можливі затримки і несправності під час стрільби, їх причини та способи усунення.

Затримки	Причини затримок	Способи усунення
Неподача патрона	Забруднення або несправність магазина	Перезарядити і продовжувати стрільбу. При повторенні затримки поміняти магазин. Відправити до ремонтної майстерні.
Утикання набою	Несправність магазина	Відвести рукоятку затворної рами назад, викинути набій що уткнувся і продовжувати стрільбу. У разі повторення замінити магазін
Осічка	Несправність патрона. Несправність ударника або ударно-спускового механізму. Забруднення або застигання мастила, відсутність або малий накол бойка на капсулі. Заклинювання ударника в затворі.	Перезарядити і продовжувати стрільбу. При повторенні затримки оглянути та прочистити ударник і ударно-спусковий механізм. Якщо поламався або зносився ударно-спусковий механізм, відправити до ремонтної майстерні.
Не вилучення гільзи	Брудний набій або патронник. Забруднення або несправність викидача або його пружини.	Відвести рукоятку затворної рами назад, викинути гільзу і продовжувати стрільбу. При повторенні затримки прочистити газові шляхи,

		тертьові частини змазати. При несправності викидача відправити в ремонтну майстерню.
Прихоплення або невідбиття гільзи	Забруднення частин, які труться, газових шляхів або патронника. Забруднення або несправність викидача.	Відвести рукоятку затворника назад і утримуючи її в заданому положенні, відокремити магазин і витягти затвором або шомполом гільзу з патронника. Продовжити стрільбу. При повторенні затримки прочистити патронник і патрон. Оглянути і почистити від грязі викидач і продовжити стрільбу.
Не дохід затворної рами в попереднє положення	Поломка зворотньої пружини.	Замінити пружину.

ПЕРЕЛІК КОНТРОЛЬНИХ ПИТАНЬ:

1. Для чого призначається автомат Калашникова АК-74?
2. Для чого призначаеться ручний кулемет Калашникова РПК-74?
3. Які бойові властивості має автомат Калашникова АК-74?
4. Які бойові властивості має ручний кулемет Калашникова РПК-74?
5. Загальний устрій автомата Калашникова АК-74?
6. Загальний устрій ручного кулемета Калашникова РПК-74?
7. Як проводиця і в які послідовності неповне розбирання та збирання після неповного розбирання автомат Калашникова АК-74?
8. Як проводиця і в які послідовності неповне розбирання та збирання після неповного розбирання ручного кулемета Калашникова РПК-74?
9. Які можуть виникнути затримки і несправності під час стрільби у автомат Калашникова АК-74, їх причини та способи усунення?
10. Які можуть виникнути затримки і несправності під час стрільби у ручного кулемета Калашникова РПК-74, їх причини та способи усунення?

ТЕМА 7. СТРІЛЕЦЬКІ ЗАНЯТТЯ(ТРЕНУВАННЯ) ПО ВИКОНАННЮ ВПРАВ ПІДГОТОВЧИХ СТРІЛЬБ З АК-74, РПК-74, ПКМ, ПМ ТА РПГ-7В

ЗАНЯТТЯ 1. ПРИЙОМИ ТА СПОСОБИ СТРІЛЬБИ З АВТОМАТА КАЛАШНІКОВА АК-74

1. Тренування у підготовці до стрільби, відпрацювання нормативів № 1, 2 з автомата Калашникова АК-74.Заходи безпеки при стрільбі.

2. Тренування з підготовки до стрільби в положенні лежачи з автомата Калашникова АК-74.

3. Відпрацювання нормативів 13, 14, 16 з автомат Калашникова АК-74.

1. Під час відпрацювання нормативів № 1, 2 з автомата Калашникова АК-74 взвод розводять на три навчальні місця по відділенням:

ПЕРШЕ НАВЧАЛЬНЕ МІСЦЕ

Під час виконання вправ стрільб дотримуються такого порядку: командир взводу наказує командиру відділення , що стріляє, поставити бойове завдання тим, хто навчається та отримати черговій зміні тих, хто стріляє, на пункті боєпостачання боєприпаси, які видають тим, хто навчається, поштучно по відомості або у споряджених стрічках (магазинах). Ті, хто навчається, отримавши боєприпаси, оглядають їх, споряджають патронами магазини (стрічки), гранати в сумки (коробки) та під керівництвом командира відділення (старшого зміни) прямують у вихідне положення.

Після прибуття зміни у вихідне положення керівник стрільби на ділянці уточнює кожному з тих, хто стріляє, порядок виконання вправи (вогневу позицію, місце та положення для стрільби, сектор стрільби, напрямок руху, черговість стрільби тим, хто навчається, та нагадує заходи безпеки під час виконання вправи.

Стрільба з автомата (кулемета) ведеться з положення стоячи, з коліна, лежачи, під час руху або з місця. Всі прийоми курсанти виконують швидко, не перериваючи спостереження за ціллю.

Стрільба з автомата складається:

приготування для стрільби;
виконання пострілу;
припинення стрільби;

Приготування до стрільби складається з прийняття положення для стрільби і заряджання автомата (кулемета). Положення для стрільби автоматник (кулеметник) приймає самостійно або за командою в залежності від умов бою.

Для заряджання автомата потрібно:

під’єднати магазин;
зняти автомат (кулемет) з запобіжника;

поставити перевідник вогню на необхідний його вид;
поставити автомат (кулемет), якщо не буде негайного відкриття вогню.

Виконання пострілу складається з встановлення прицілу та цілика, перевідника вогню на потрібний вид вогню, прикладки, прицілювання, спуск курка і утримання автомата (кулемета) під час стрільби.

Припинення стрільби.

Автоматник припиняє натиснення на спусковий гачок, ставить автомат на запобіжник і якщо потрібно змінює магазин.

Виконання нормативів № 1, 2 з автомата АК-74.

Норматив № 1 “Приготування до стрільби з різних положень (лежачи, стоячи , з коліна) в діях в пішому порядку.

Умови виконання:

Той, хто навчається (обслуга) зі зброєю у вихідному положенні на відстані 10м від вогневої позиції (місця для стрільби).
Автомат, ручний кулемет, кулемет Калашнікова, снайперська гвинтівка, гранатомет РПГ-7В у положенні "на ремінь", пістолет у кобурі: гранатомет АГС-17 кулемет ПКМС у тих, хто навчається в положенні для переноски в розібраному вигляді: виріб 9К115,гранатомет СПГ-9М у похідному положенні, піддульний гранатомет ГП-25 у сумці, на ремні. Оптичний приціл, магазин/стрічка, споряджена 5-ма учбовими патронами, одна учбова граната до гранатомету в сумці (коробці, кобурі).

Сумка (кобура, коробка) застебнута. Коробка до кулемета (гранатомету АГС-17) у руках,сумка з пострілом до гранатомета РПГ-7 (СПГ-9м) за спиною.

Керівник вказує вогневу позицію (місце для стрільби) положення для стрільби, сектор для стрільби і подає команду "До бою". Той, хто навчається готується до стрільби (переводить зброю з похідного положення в бойове ,заряджає зброю) і доповідає: "Такий-то до бою готовий". На прицілах повинні бути нульові установки, бульбашка рівно посередині.

Оціночні показники:

Автомат Калашнікова АК-74

“5”	**“4”**	**“3”**
7 с	8 с	10 с

Норматив № 2 “Розряджання зброя в діях в пішому порядку”

Умови виконання:

Той, хто навчається, виконує команду "До бою" (зброя заряджена). Керівник подає команду "Розряджай. Відбій". Той, хто навчається, розряджає зброю (переводить зброю з бойового в похідне положення), з автомата, ручного кулемета, снайперської гвинтівки і пістолета виймає з магазина патрони, кладе магазин у сумку/кобуру і стає у вихідне положення за 10м від вогневої позиції, маючи зброю, оптичний приціл, сумку (кобуру, коробку) в положенні, вказаному в нормативі №1.

Оціночні показники:
Автомат Калашнікова АК-74

“5”	“4”	“3”
16 с	17 с	20 с

Заходи безпеки.

Безпека під час стрільби забезпечується чіткою організацією стрільб, точним дотриманням правил та заходів безпеки, високою дисциплінованістю усіх військовослужбовців. На кожній директрисі (військовому стрільбищі) з урахуванням особливостей та місцевих умов розробляється та вивішується на командному пункті та на дільничних пунктах управління інструкція щодо заходів безпеки, яку повинен твердо знати особовий склад підрозділів, що виводяться на стрільбу.

Особовий склад, який не засвоїв правила та заходи безпеки, до стрільби та обслуговування стрільби не допускається.

Мішене поле перед стрільбою повинно бути оглянуто та з його території повинні бути виведені люди, тварини та транспорт.

Забороняється торкати снаряди, міни, бомби, вибухові речовини, які не розірвалися, та предмети імітаційного обладнання. Кожний снаряд, міну, бомбу, заряд вибухової речовини, що не розірвалися, відразу ж після виявлення необхідно позначити покажчиком з попереджувальним написом та повідомити начальника полігону.

За командою “**Стій. Припинити вогонь”** ті, хто стріляє, припиняють вогонь.

ДРУГЕ НАВЧАЛЬНЕ МІСЦЕ

Тренування з підготовки до стрільби з положення лежачи з автомата Калашникова АК-74.

Після прибуття зміни у вихідне положення керівник стрільби на ділянці уточнює кожному з тих, хто стріляє, порядок виконання вправи (вогневу позицію, місце та положення для стрільби, сектор стрільби, напрямок руху, черговість стрільби тим, хто навчається, та нагадує заходи безпеки під час виконання вправи)

Керівник вказує вогневу позицію (місце для стрільби) положення для стрільби, сектор для стрільби. Після цього зразково показуе у повільному темпі алгорітм дій військовослужбовця на рубежі відкриття вогню після команди **"До бою".** За цією командою той, хто навчається готується до стрільби (переводить зброю з похідного положення в бойове.), виходить на рубіж відкриття вогню і виконує наступні дії:

1. Робить крок правою ногою в перед і в сторону та опускається на ливе колино.
2. Корпу тіла опускае на лівий бік та спирається ліве передплечча, автомат кладк цівєм на лодонь лівої руки, запобіжником до гори, права нога розпрямляється і стає прогдовженням корпусу.

3. Правою рукою автомат знімається з запобіжника, з підсумка виймається магазін, приєднується до автомата, досилається патрон до патронника, зброя ставиця на запобіжник.

4. Військовослужбовець приймає положення для стрільби лежачи, прицілюється і доповідає: **"Такий-то до бою готовий"**. На прицілах повинні бути нульові установки, бульбашка рівно посередині.

5. Керівник стрільби дає цілевказівки та подає команду „Вогонь."

6. Військовослужбовці виставляють приціл згідно відстані до цілі, знімають зброю з запобіжника і відкривають вогонь.

7. Після того як закінчились патрони, або поступила команда від керівника стрільби **„Стій, препинити вогонь"** військовослужбовці ставлять зброю на зпобіжник і доповідають**: „Такий-то стрільбу зауінчив".**

8. Керівник зсняття дає команду: **„Розряджай."**

9. Той хто навчається, ставить зброю на запобіжник, корпу тіла перевиртае на лівий бік, приклад автомара вперає бедро лівої ноги, віедднуе магазін і кладе перед собою, джерелом подачі патронів в тил.

10. Автомат знімає з запобіжника, відтягуе затворну раму в крайне задне положення, робить контрольний спуск і ставить зброю на запобіжник.

11. Якщо в магазіні залишились патрони, розряджае його і укладує магазін в підсумок.

12. Приймає стойове положення і повертається в початкове положення.

ТРЕТЄ НАВЧАЛЬНЕ МІСЦЕ

Відпрацювання нормативів 13, 14, 16 з автоматом Калашникова АК-74.

Норматив – це часовий, кількісний і якісний показник виконання окремими військовослужбовцями або підрозділами поставлених завдань, прийомів і дій, пов'язаних із застосуванням зброї та військової техніки в ході бойової підготовки.

Відпрацювання нормативів на заняттях і навчаннях сприяє удосконаленню прийомів і способів дій при виконанні поставленого завдання, швидкому оволодінню особовим складом озброєнням та військовою технікою, скороченню термінів приведення їх у повну бойову готовність. Вона дозволяє командирам створювати обстановку змагання, встановити єдиний і об'єктивний підхід при визначенні рівня підготовки військовослужбовців і підрозділів, виявляти і узагальнювати в ході відпрацювання нормативів нові форми і методи виконання тих чи інших прийомів.

Нормативи з бойової підготовки розроблені згідно з вимогами статутів, порадників, керівництв та інструкцій на основі досвіду навчання військ з урахуванням тактико-технічних характеристик озброєння, військової техніки і середньої натренованості військовослужбовців (підрозділів).

Під час відпрацювання (перевірці виконання) нормативів необхідно керуватись наступними вказівками:

нормативи під час занять і тренувань відпрацьовуються на справному озброєнні і військовій техніці;

озброєння і військова техніка повинні бути повністю укомплектовані інструментом, приладдям і пристроями, укладеними та закріпленими на своїх місцях. Інструмент і приладдя, які застосовуються при виконанні нормативів повинні бути приведені в робочий стан ;

перед виконанням нормативів, пов'язаних з пуском двигуна при температурі 5°С і нижче, двигун повинен бути попередньо підігрітим згідно з вимогами керівництв (інструкцій) з експлуатації;

тренування з виконання нормативів, пов'язаних з розбиранням, збиранням зброї, спорядження стрічок (магазинів), заміною бойків (контактів, дул), переводом ПТКР із похідного положення в бойове і навпаки, проводиться тільки на навчально-бойовій техніці з навчальним озброєнням (зброєю) і навчальними боєприпасами на окремому навчальному місці;

під час тактичних навчань, при виконанні вправ стрільб і водіння нормативи виконуються як контрольні згідно з тактичною обстановкою, яку створює керівник, і вимогами курсів стрільб і водіння на озброєнні та воєнній техніці, на яких діє особовий склад.

Нормативи вважаються виконаними, якщо під час роботи дотримані умови їх виконання і не було допущено порушень вимог статутів, порадників, інструкцій, керівництв і безпеки.

Якщо під час відпрацювання нормативу тими, хто навчається, допущена хоча б одна помилка, котра може привести до травми (ураження) особового складу, поломки техніки, озброєння або аварій, виконання нормативу припиняється і оцінюється **"незадовільно".**

За порушення послідовності і виконання нормативу, яке не призводить до аварій, поломки (псування) техніки та озброєння, а також за кожну помилку, що приводить до порушення умов виконання нормативу, вимог Бойового статуту, керівництва, порадника, Інструкцій, технологічної карти, оцінка знижується на один бал.

Норматив № 13	**Норматив № 14**	**Норматив № 16**
“відмінно” – 13/14 с	“відмінно” – 25 с	“відмінно” – 30 с
“добре” – 14/15 с	“добре” – 25 с	“добре” – 35 с
“задовільно” – 17/18 с	“задовільно” – 30 с	“задовільно” – 40 с

Примітка: наприкінці зборки у РПК-74 зложити ноги сошки,для чого, утримуючи кулемет лівою рукою в вертикальному положенні. правою рукою **(**дещо зводячи ноги сошки) притиснути їх до ствола і закріпити пружинною застібкою**.**

ПЕРЕЛІК КОНТРОЛЬНИХ ПИТАНЬ:

1. Умови виконання нормативу з Вогневої підготовки № 1 автомата

Калашникова АК-74.

2. Умови виконання нормативу з Вогневої підготовки № 2 автомата Калашникова АК-74.

3. Виконати практично норматив з Вогневої підготовки № 1 автомата Калашникова АК-74.

4. Виконати практично норматив з Вогневої підготовки № 2 автомата Калашникова АК-74.

5. Доповісти заходи безпеки при стрільбі.

6. Умови виконання нормативу з Вогневої підготовки № 13 автомата Калашникова АК-74.

7. Умови виконання нормативу з Вогневої підготовки № 14 автомата Калашникова АК-74.

8. Умови виконання нормативу з Вогневої підготовки № 16 автомата Калашникова АК-74.

9. Виконати практично норматив з Вогневої підготовки № 13 автомата Калашникова АК-74.

10. Виконати практично норматив з Вогневої підготовки № 14 автомата Калашникова АК-74.

11. Виконати практично норматив з Вогневої підготовки № 16 автомата Калашникова АК-74.

ТЕМА 7. СТРІЛЕЦЬКІ ЗАНЯТТЯ(ТРЕНУВАННЯ) ПО ВИКОНАННЮ ВПРАВ ПІДГОТОВЧИХ СТРІЛЬБ З АК-74, РПК-74, ПКМ, ПМ ТА РПГ-7В

ЗАНЯТТЯ 2. ПРИЙОМИ ТА СПОСОБИ СТРІЛЬБИ З АВТОМАТА КАЛАШНІКОВА АК-74

1. Виконання початкової вправи навчальних стрільб з автомата Калашникова АК-74.

2. Виконання нормативів: № 1, 2, з автоматом Калашникова АК-74.

3. Виконання нормативів: № 13, 14, 16, з автоматом Калашникова АК-74.

1. Під час виконання початкової вправи навчальних стрільб з автомата Калашникова АК-74 взвод розводять на три навчальні місця по відділенням:

ПЕРШЕ НАВЧАЛЬНЕ МІСЦЕ

Виконання початкової вправи навчальних стрільб з автомата Калашникова АК-74.

Під час виконання вправ стрільб, ти, хто навчаються, дотримуються такого порядку: командир взводу наказує командиру відділення, що стріляє, поставити бойове завдання тим, хто навчається та отримати черговій зміні тих, хто стріляє, на пункті боєпостачання боєприпаси, які

видають тим, хто навчається, поштучно по відомості або у споряджених стрічках (магазинах). Ті, хто навчаються, отримавши боєприпаси, оглядають їх, споряджають патронами магазини (стрічки), гранати в сумки (коробки) та під керівництвом командира відділення (старшого зміни) прямують у вихідне положення.

Після прибуття зміни у вихідне положення керівник стрільби на ділянці уточнює кожному з тих, хто стріляє, порядок виконання вправи (вогневу позицію, місце та положення для стрільби, сектор стрільби, напрямок руху, черговість стрільби тим, хто навчається, та нагадує заходи безпеки під час виконання вправи). Переконавшись в готовності зміни та ділянки до стрільби, керівник наказує відкрити червоні на півкола ВСП (підняти червоний прапор) на дільничному пункті управління та доповідає про готовність до стрільби старшому керівнику стрільби.

За готовністю всіх ділянок до стрільби старший керівник стрільби наказує підняти на командному пункті червоний прапор та дає розпорядження на подання сигналу “Слухайте всі”.

За цим сигналом і за командою керівника стрільби “На зазначені позиції – вперед”, ті, хто навчається займають у відповідності до отриманого завдання вогневі позиції. Переконавшись у готовності тих, хто навчається, та у безпеці стрільби старший керівник дає розпорядження на подання команди “Вогонь”.

Після сигналу “Вогонь” за командою керівника стрільби на ділянці “До бою”, ті, хто навчається, готуються до стрільби, заряджають зброю та доповідають “Такий-то до бою готовий”. Під час виконання вправи, в якій передбачено стрільби з місця та зі зміною вогневої позиції, ті , хто навчається, діючи у відповідності до отриманого завдання, спостерігають у зазначеному секторі обстрілу, самостійно виявляють та вражають цілі з цілі з положень для стрільби, що передбачені умовами вправи. У вправах, де передбачено пересування, ті, хто навчаються, за командою керівника стрільби на ділянці “В атаку – вперед” здійснюють рух прискореним кроком або бігом, самостійно виявляють і вражають цілі з положень для стрільби, що передбачені умовами вправ. Вогонь на ходу та з коротких зупинок ведеться навскид з примкнутим багнетом-ножем, перезаряджання зброї проводиться на ходу, не зупиняючи рух. Тривалість короткої зупинки не повинна перевищувати: вдень – 7 с, вночі – 9 с.

Після закінчення виконання вправи ті, хто навчається, розряджають зброю, керівник стрільби на ділянці оглядає її, повертає зміну у вихідне положення, дає розпорядження змінити червоний прапор на білий на дільничному пункті управління та заслуховує доповідь кожного з тих, хто навчається, про його дії під час виконання вправи, про спостереження за результатами стрільби, витрати боєприпасів, несправності та затримки під час стрільби.

Приблизна форма доповіді: “Товаришу капітан, рядовий Бойчук виконував 1-у вправу учбових стрільб з автомата. Під час стрільби

спостерігав : кулеметна обслуга уражена, ручний протитанковий гранатомет уражений, атакуюча група піхоти обстріляна, патрони витрачені повністю (неповністю, залишилися стільки –то патронів). затримок при стрільбі не було (були затримки, такі-то причини).

Після заслуховування доповідей від тих, хто навчається, та скороченого розбору виконання вправи, керівник стрільби наказує їм здати на пункт бойового постачання або роздавальнику боєприпасів невитрачені боєприпаси та прямувати на чергове учбове місце.

Заходи безпеки.

Безпека під час стрільби забезпечується чіткою організацією стрільб, точним дотриманням правил та заходів безпеки, високою дисциплінованістю усіх військовослужбовців. На кожній директрисі (військовому стрільбищі) з урахуванням особливостей та місцевих умов розробляється та вивішується на командному пункті та на дільничних пунктах управління інструкція щодо заходів безпеки, яку повинен твердо знати особовий склад підрозділів, що виводяться на стрільбу.

Особовий склад, який не засвоїв правила та заходи безпеки, до стрільби та обслуговування стрільби не допускається.

Мішене поле перед стрільбою повинно бути оглянуто та з його території повинні бути виведені люди, тварини та транспорт.

Забороняється торкати снаряди, міни, бомби, вибухові речовини, які не розірвалися, та предмети імітаційного обладнання. Кожний снаряд, міну, бомбу, заряд вибухової речовини, що не розірвалися, відразу ж після виявлення необхідно позначити покажчиком з попереджувальним написом та повідомити начальника полігону.

За командою “Стій. Припинити вогонь” ті, хто стріляє, припиняють вогонь.

Початкова вправа з автомата Калашникова АК – 74.

Стрільба з місця по нерухомій цілі і цілі, що з’являються, вдень

Цілі:

грудна фігура з колами (мішень № 4) на щиті 0,75х0,75 м, нерухома, щит встановлюється на рівні поверхні землі без просвіту;

атакуючий (контратакуючий) стрілець-ростова фігура (мішень № 8), що з'являється на необмежений час.

Дальності до цілей:

до грудної фігури – 100 м;

до атакуючого (контратакуючого) стрільця – 200 м.

Кількість боєприпасів: для автоматів – 9, з яких 3 для стрільби по грудній фігурі з колами.

Час на стрільбу: необмежений.

Положення для стрільби: лежачи з упору, з однієї вогневої позиції.

Оцінка: уразити обидві цілі, при цьому вибити:

«відмінно» – 25 очок;

«добре» – 20 очок;

«задовільно» – 15 очок.

ДРУГЕ НАВЧАЛЬНЕ МІСЦЕ

Виконання нормативів: № 1, 2, з автоматом Калашникова АК-74.

Виконання нормативів № 1, 2 з автомата АК-74.

Норматив № 1. “Приготування до стрільби з різних положень (лежачи, стоячи, з коліна) в діях в пішому порядку.

Умови виконання:

Той, хто навчається (обслуга) зі зброєю у вихідному положенні на відстані 10м від вогневої позиції (місця для стрільби).

Автомат, ручний кулемет, кулемет Калашнікова, снайперська гвинтівка, гранатомет РПГ-7В у положенні "на ремінь", пістолет у кобурі: гранатомет АГС-17 кулемет ПКМС у тих, хто навчається в положенні для переноски в розібраному вигляді: виріб 9К115,гранатомет СПГ-9М у похідному положенні, піддульний гранатомет ГП-25 у сумці, на ремні. Оптичний приціл, магазин/стрічка, споряджена 5-ма учбовими патронами, одна учбова граната до гранатомету в сумці (коробці, кобурі).

Сумка (кобура, коробка) застебнута. Коробка до кулемета (гранатомету АГС-17) у руках,сумка з пострілом до гранатомета РПГ-7 (СПГ-9м) за спиною.

Керівник вказує вогневу позицію (місце для стрільби) положення для стрільби, сектор для стрільби і подає команду "До бою". Той, хто навчається готується до стрільби (переводить зброю з похідного положення в бойове ,заряджає зброю) і доповідає: "Такий-то до бою готовий". На прицілах повинні бути нульові установки, бульбашка рівно посередині.

Оціночні показники:

Автомат Калашнікова АК-74

“5”	**“4”**	**“3”**
7 с	8 с	10 с

Норматив № 2 “Розряджання зброя в діях в пішому порядку”

Умови виконання:

Той, хто навчається, виконує команду "До бою" (зброя заряджена). Керівник подає команду "Розряджай. Відбій". Той, хто навчається, розряджає зброю (переводить зброю з бойового в похідне положення), з автомата, ручного кулемета, снайперської гвинтівки і пістолета виймає з магазина патрони, кладе магазин у сумку/кобуру і стає у вихідне положення за 10м від вогневої позиції, маючи зброю, оптичний приціл, сумку (кобуру, коробку) в положенні, вказаному в нормативі №1.

Оціночні показники:

Автомат Калашнікова АК-74

“5”	**“4”**	**“3”**
16 с	**17 с**	**20 с**

Заходи безпеки.

Безпека під час стрільби забезпечується чіткою організацією стрільб, точним дотриманням правил та заходів безпеки, високою дисциплінованістю усіх військовослужбовців. На кожній директрисі (військовому стрільбищі) з урахуванням особливостей та місцевих умов розробляється та вивішується на командному пункті та на дільничних пунктах управління інструкція щодо заходів безпеки, яку повинен твердо знати особовий склад підрозділів, що виводяться на стрільбу.

Особовий склад, який не засвоїв правила та заходи безпеки, до стрільби та обслуговування стрільби не допускається.

Мішене поле перед стрільбою повинно бути оглянуто та з його території повинні бути виведені люди, тварини та транспорт.

Забороняється торкати снаряди, міни, бомби, вибухові речовини, які не розірвалися, та предмети імітаційного обладнання. Кожний снаряд, міну, бомбу, заряд вибухової речовини, що не розірвалися, відразу ж після виявлення необхідно позначити покажчиком з попереджувальним написом та повідомити начальника полігону.

За командою “**Стій. Припинити вогонь”** ті, хто стріляє, припиняють вогонь.

ТРЕТЄ НАВЧАЛЬНЕ МІСЦЕ

Виконання нормативів: № 13, 14, 16, з автоматом Калашникова АК-74.

Норматив – це часовий, кількісний і якісний показник виконання окремими військовослужбовцями або підрозділами поставлених завдань, прийомів і дій, пов'язаних із застосуванням зброї та військової техніки в ході бойової підготовки.

Відпрацювання нормативів на заняттях і навчаннях сприяє удосконаленню прийомів і способів дій при виконанні поставленого завдання, швидкому оволодінню особовим складом озброєнням та військовою технікою, скороченню термінів приведення їх у повну бойову готовність. Вона дозволяє командирам створювати обстановку змагання, встановити єдиний і об'єктивний підхід при визначенні рівня підготовки військовослужбовців і підрозділів, виявляти і узагальнювати в ході відпрацювання нормативів нові форми і методи виконання тих чи інших прийомів.

Нормативи з бойової підготовки розроблені згідно з вимогами статутів, порадників, керівництв та інструкцій на основі досвіду навчання військ з урахуванням тактико-технічних характеристик озброєння, військової техніки і середньої натренованості військовослужбовців (підрозділів).

Під час відпрацювання (перевірці виконання) нормативів необхідно керуватись наступними вказівками:

нормативи під час занять і тренувань відпрацьовуються на справному озброєнні і військовій техніці;

озброєння і військова техніка повинні бути повністю укомплектовані інструментом, приладдям і пристроями, укладеними та закріпленими на своїх місцях. Інструмент і приладдя, які застосовуються при виконанні нормативів повинні бути приведені в робочий стан;

перед виконанням нормативів, пов'язаних з пуском двигуна при температурі 5°С і нижче, двигун повинен бути попередньо підігрітим згідно з вимогами керівництв (інструкцій) з експлуатації;

тренування з виконання нормативів, пов'язаних з розбиранням, збиранням зброї, спорядження стрічок (магазинів), заміною бойків (контактів, дул), переводом ПТКР із похідного положення в бойове і навпаки, проводиться тільки на навчально-бойовій техніці з навчальним озброєнням (зброєю) і навчальними боєприпасами на окремому навчальному місці;

під час тактичних навчань, при виконанні вправ стрільб і водіння нормативи виконуються як контрольні згідно з тактичною обстановкою, яку створює керівник, і вимогами курсів стрільб і водіння на озброєнні та воєнній техніці, на яких діє особовий склад.

Нормативи вважаються виконаними, якщо під час роботи дотримані умови їх виконання і не було допущено порушень вимог статутів, порадників, інструкцій, керівництв і безпеки.

Якщо під час відпрацювання нормативу тими, хто навчається, допущена хоча б одна помилка, котра може привести до травми (ураження) особового складу, поломки техніки, озброєння або аварій, виконання нормативу припиняється і оцінюється **"незадовільно".**

За порушення послідовності і виконання нормативу, яке не призводить до аварій, поломки (псування) техніки та озброєння, а також за кожну помилку, що приводить до порушення умов виконання нормативу, вимог Бойового статуту, керівництва, порадника, Інструкцій, технологічної карти, оцінка знижується на один бал.

Норматив № 13	**Норматив № 14**	**Норматив № 16**
“відмінно” – 13 с	“відмінно” – 25 с	“відмінно” – 30 с
“добре” – 14 с	“добре” – 27 с	“добре” – 35 с
“задовільно” – 17 с	“задовільно” – 30 с	“задовільно” – 40 с

Примітка: наприкінці зборки у РПК-74 зложити ноги сошки,для чого, утримуючи кулемет лівою рукою в вертикальному положенні. правою рукою **(**дещо зводячи ноги сошки) притиснути їх до ствола і закріпити пружинною застібкою**.**

ПЕРЕЛІК КОНТРОЛЬНИХ ПИТАНЬ:

1. Умови виконання початкової вправи учбових стрільб з автомата Калашникова АК-74.
2. Умови виконання нормативу з Вогневої підготовки № 1 автомата

Калашникова АК-74.

3. Умови виконання нормативу з Вогневої підготовки № 2 автомата Калашникова АК-74.

4. Виконати практично норматив з Вогневої підготовки № 1 автомата Калашникова АК-74.

5. Виконати практично норматив з Вогневої підготовки № 2 автомата Калашникова АК-74.

6. Доповісти заходи безпеки при стрільбі.

7. Умови виконання нормативу з Вогневої підготовки № 13 автомата Калашникова АК-74.

8. Умови виконання нормативу з Вогневої підготовки № 14 автомата Калашникова АК-74.

9. Умови виконання нормативу з Вогневої підготовки № 16 автомата Калашникова АК-74.

10. Виконати практично норматив з Вогневої підготовки № 13 автомата Калашникова АК-74.

11. Виконати практично норматив з Вогневої підготовки № 14 автомата Калашникова АК-74.

12. Виконати практично норматив з Вогневої підготовки № 16 автомата Калашникова АК-74.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вогнева підготовка: Навч. посіб. (з метод. рек.) / Василенко В.В., Дзюба В.М., Окунський О.Ю., Пилипів Б.І.; за ред.. Б.І. Пилипіва. – К.: ПАЛИВОДА, 2003. – 272 с.

2. Збірник нормативів з бойової підготовки Сухопутних військ Збройних Сил України. Затверджено заступником Міністра оборони України – командувачем Сухопутними військами Збройних Сил України. – К.: МОУ, 2001. – 60 с.

3. Курс стрільб зі стрілецької зброї і бойових машин сухопутних військ (КС СЗ і БМСВ - 2004). – К.: МОУ, 2004. – 263 с.

4. Настанова з стрілецької справи 5,45 мм автомат Калашникова АК-74 та 5,45 мм ручний кулемет Калашникова РПК-74. К.: МОУ, 2004. – 62 с.

РОЗДІЛ ІІ. СТАТУТИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

ТЕМА 1. ВІЙСЬКОВА ПРИСЯГА ТА БОЙОВИЙ ПРАПОР ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ

ЗАНЯТТЯ 1. ВІЙСЬКОВА ПРИСЯГА, ПОРЯДОК ЇЇ СКЛАДАННЯ. ПОЛОЖЕННЯ ПРО БОЙОВИЙ ПРАПОР ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ

1. Військова присяга, порядок її складання.

2. Бойовий прапор військової частини.

1. Кожен громадянин України, який поступає на військову службу, особисто складає Військову присягу на вірність Українському народові та скріплює її власноручним підписом.

Військова присяга покладає на військовослужбовця всю повноту відповідальності за виконання ним військового обов'язку.

Військову присягу складають:

військовослужбовці, які прибули до військової частини для проходження військової служби і раніше не складали Військової присяги – після проходження ними програми підготовки, вивчення основних положень військового законодавства України, військових статутів стосовно їх прав та обов'язків, виконання вправи стрільби із стрілецької зброї, але не пізніше ніж через місяць від дня прибуття до військової частини;

курсанти військово-навчальних закладів, військових відділень, кафедр та факультетів цивільних навчальних закладів, які раніше не складали Військової присяги, – в той самий термін;

приписані до військової частини військовозобов'язані, які раніше не складали Військової присяги, – не пізніше ніж протягом п'яти днів після прибуття до військової частини для проходження навчальних зборів.

День складання Військової присяги є святковим для військової частини.

Час і місце складання Військової присяги встановлюються окремим наказом командира військової частини й оголошуються всьому особовому складові.

На складання Військової присяги за рішенням командира військової частини можуть запрошуватися близькі родичі військовослужбовців, які складають Військову присягу, а також інші гості.

Для складання Військової присяги військовослужбовці прибувають у парадному одязі. У воєнний час форма одягу встановлюється командиром військової частини.

У призначений час військова частина під Бойовим Прапором і з оркестром шикується в лінію ротних (взводних) колон. Військовослужбовці, які складають присягу, стоять у перших рядах. Ритуал складання Військової присяги розпочинається виступом командира військової частини про значення Військової присяги для сумлінного, самовідданого служіння

Україні. За ним до військовослужбовців, які складають Військову присягу, звертаються представники вищого командування, ветерани Збройних Сил України, близькі родичі, офіцери та прапорщики військової частини, військовослужбовці строкової служби.

Після цього командир частини дає розпорядження командирам підрозділів приступити до складання військовослужбовцями Військової присяги.

Командири підрозділів за алфавітним списком викликають військовослужбовців, які перед строєм проголошують текст Військової присяги, розписуються в цьому списку напроти свого прізвища. Після складання Військової присяги списки з особистими підписами осіб, які склали Військову присягу, командири підрозділів урочисто вручають командирові військової частини.

Командир військової частини поздоровляє військовослужбовців із складанням Військової присяги, а всю військову частину – з поповненням її особового складу. Після цього оркестр виконує Державний Гімн України.

Після виконання Державного Гімну України військова частина проходить урочистим маршем у порядку, визначеному у Стройовому статуті Збройних Сил України.

За несприятливих погодних умов складання Військової присяги проводиться у приміщенні.

Для військовослужбовців, які не змогли скласти Військову присягу у визначений термін, призначається інший день і час.

Загальні списки осіб, які склали Військову присягу, зберігаються у штабі військової частини пронумерованими, прошнурованими та скріпленими сургучевою печаткою в окремій папці. Після закінчення встановленого терміну списки здаються на зберігання до архіву.

У військовому квитку (особистому свідченні) військовослужбовця начальник штабу військової частини робить відмітку "Військову присягу склав (день, місяць, рік)".

За виконання вимог цього Положення, забезпечення збереження загальних списків та облік військовослужбовців, які склали Військову присягу, відповідає командир військової частини.

2. Бойовий Прапор військової частини Збройних Сил України є символом честі, доблесті, слави і зобов'язує кожного військовослужбовця Збройних Сил України віддано служити Українському народові, мужньо, вміло і непохитно боронити Українську державу, не шкодуючи свого життя.

Бойовий Прапор військової частини є почесним знаком, що визначає особливості її бойового призначення, історії та заслуг і свідчить про належність військової частини до Збройних Сил України.

Бойовий Прапор після сформування військової частини вручається їй від імені Президента України представником, призначеним Міністром оборони України.

Бойовий Прапор закріплюється за військовою частиною на весь час незалежно від зміни її найменування і номера. Зміни найменування військової частини вносяться до Грамоти Президента України, що видається під час вручення Бойового Прапора.

Бойовий Прапор завжди знаходиться зі своєю військовою частиною, а на полі бою – в районі бойових дій, в яких частина бере участь.

У разі втрати Бойового Прапора командир військової частини і військовослужбовці, що є безпосередніми винуватцями цього, несуть відповідальність згідно із законом.

Бойовий Прапор вручається дивізіям, бригадам, полкам, окремим батальйонам, дивізіонам, авіаескадрильям, військово-навчальним закладам і учбовим частинам (далі – військовим частинам).

Частинам тилового, технічного та медичного забезпечення, охорони і обслуговування, навчально-тренувальним, дисциплінарним, інженерно-технічним та іншим подібним військовим частинам Бойовий Прапор не вручається.

В окремих випадках, коли у військовій частині за умовами дислокації, оперативного призначення або з інших причин не може бути забезпечено належне зберігання і тримання Бойового Прапора, рішенням начальника Генерального штабу Збройних Сил України Бойовий Прапор такій військовій частині може не замовлятися і не вручатися.

ТЕМА 2. ПРАВА, ОБОВ’ЯЗКИ ТА СТОСУНКИ МІЖ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ

ЗАНЯТТЯ 1. ЗАГАЛЬНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ. ВІЙСЬКОВІ ЗВАННЯ ТА ВІДЗНАКИ. НАЧАЛЬНИКИ ТА ПІДЛЕГЛІ, СТАРШІ Й МОЛОДШІ. ОБОВ’ЯЗКИ СОЛДАТА.

1. Обов'язки, права та відповідальність військовослужбовців.
2. **Права військовослужбовців.**
3. Начальники та підлеглі, старші та молодші.
4. Обов’язки солдата.

1. Військовослужбовці Збройних Сил України, якими можуть бути лише громадяни України, мають права й свободи громадян України з урахуванням особливостей, що визначаються Конституцією України, законами України з військових питань, військовими статутами Збройних Сил України та іншими нормативно-правовими актами.

На військовослужбовців покладаються обов'язки, що визначаються військовими статутами та порадниками Збройних Сил України.

Кожний військовослужбовець має військове звання відповідно до Закону України "Про загальний військовий обов'язок і військову службу" Військові звання поділяються на армійські та корабельні згідно з додатком 3 до цього Статуту.

Необхідність виконання завдань оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності, а також завдань міжнародних зобов'язань покладає на військовослужбовців такі обов'язки:

свято і непорушно додержуватися Конституції України

та законів України, Військової присяги, віддано служити Українському народові, сумлінно і чесно виконувати військовий обов’язок;

бути хоробрим, ініціативним і дисциплінованим;

беззастережно виконувати накази командирів (начальників) і захищати їх у бою, як святиню оберігати Бойовий Прапор своєї частини;

постійно підвищувати рівень військових професійних знань, вдосконалювати свою виучку і майстерність, знати та виконувати свої обов’язки та додержуватися вимог статутів Збройних Сил України;

знати й утримувати в готовності до застосування закріплене озброєння, бойову та іншу техніку, берегти державне майно;

дорожити бойовою славою Збройних Сил України та своєї військової частини, честю і гідністю військовослужбовця Збройних Сил України;

поважати бойові та військові традиції, допомагати іншим військовослужбовцям, що перебувають у небезпеці, стримувати їх від вчинення протиправних дій, поважати честь і гідність кожної людини;

бути пильним, суворо зберігати державну та військову таємницю;

вести бойові дії ініціативно, наполегливо, до повного виконання поставленого завдання;

виявляти повагу до командирів (начальників) і старших за військовим званням, сприяти їм у підтриманні порядку і дисципліни;

додержуватися правил військового вітання, ввічливості й поведінки військовослужбовців, завжди бути одягненим за формою, чисто й охайно.

Про все, що сталося з військовослужбовцем і стосується виконання ним службових обов'язків, та про зроблені йому зауваження військовослужбовець зобов'язаний доповідати своєму безпосередньому начальникові.

Військовослужбовець зобов'язаний додержуватися вимог безпеки, вживати заходів до запобігання захворюванню, травматизму, повсякденно підвищувати фізичну загартованість і тренованість, утримуватися від шкідливих для здоров’я звичок.

Із службових питань військовослужбовець повинен звертатися до свого безпосереднього начальника і з його дозволу – до наступного старшого начальника. З особистих питань військовослужбовець також повинен звертатися до свого безпосереднього начальника, а якщо він не може їх вирішити – до старшого начальника.

Військовослужбовець зобов’язаний знати і неухильно додержуватися прийнятих Україною норм міжнародного гуманітарного права.

Кожний військовослужбовець зобов'язаний виконувати службові обов'язки, що визначають обсяг виконання завдань, доручених йому за посадою. Ці обов’язки визначаються статутами Збройних Сил України, а також відповідними посібниками, порадниками, положеннями, інструкціями.

На військовослужбовців під час перебування на бойовому чергуванні, у внутрішньому і гарнізонному наряді, а також під час виконання інших завдань покладаються спеціальні обов’язки. Ці обов’язки та порядок їх виконання визначаються законами і статутами Збройних Сил України, а також іншими нормативно-правовими актами, що приймаються на основі законів і статутів Збройних Сил України.

2. Військовослужбовці перебувають під захистом держави і мають усю повноту прав і свобод, закріплених Конституцією України.

Держава гарантує військовослужбовцям та членам їх сімей соціальний і правовий захист відповідно до закону.

Військовослужбовці під час виконання службових обов’язків мають право носити, зберігати та застосовувати зброю в порядку, встановленому законодавством. Порядок застосування зброї військовослужбовцями встановлюється цим Статутом.

Застосуванню зброї, за винятком випадків раптового нападу, нападу із застосуванням бойової техніки, транспортних засобів, літальних апаратів, морських і річкових суден, втечі з-під варти зі зброєю або за допомогою транспортних засобів під час руху, повинно передувати попередження про намір застосовувати зброю і постріл угору. У разі застосування і використання зброї військовослужбовець зобов'язаний вжити всіх заходів для того, щоб не було завдано шкоди стороннім особам.

3. Єдиноначальність є одним із принципів будівництва і керівництва Збройними Силами України і полягає в:

наділенні командира (начальника) всією повнотою розпорядчої влади стосовно підлеглих і покладенні на нього персональної відповідальності перед державою за всі сторони життя та діяльності військової частини, підрозділу і кожного військовослужбовця; наданні командирові (начальникові) права одноособово приймати рішення, віддавати накази; забезпеченні виконання зазначених рішень (наказів), виходячи

із всебічної оцінки обстановки та керуючись вимогами законів і статутів Збройних Сил України.

За своїм службовим становищем і військовим званням військовослужбовці можуть бути начальниками або підлеглими стосовно інших військовослужбовців.

Начальник має право віддавати підлеглому накази і

Зобов’язаний перевіряти їх виконання. Підлеглий зобов’язаний беззастережно виконувати накази начальника, крім випадків віддання явно злочинного наказу, і ставитися до нього з повагою.

Начальники, яким військовослужбовці підпорядковані за службою, у тому числі і тимчасово, є прямими начальниками для цих військовослужбовців. Найближчий до підлеглого прямий начальник є безпосереднім начальником.

За своїми військовими званнями начальниками є:

сержанти і старшини – для рядових і матросів однієї з ними військової частини; прапорщики і мічмани – для сержантів і старшин, рядових і матросів однієї з ними військової частини; молодші офіцери – для сержантів і старшин, рядових і матросів;

старші офіцери за військовим званням підполковник, капітан 2 рангу, майор, капітан 3 рангу – для прапорщиків і мічманів, сержантів і старшин, рядових і матросів;

генерал-лейтенанти, віце-адмірали, генерал-майори,

контр-адмірали, полковники, капітани 1 рангу – для молодших офіцерів, прапорщиків і мічманів, сержантів і старшин, рядових і матросів;

генерали армії України, генерал-полковники, адмірали – для старших і молодших офіцерів, прапорщиків і мічманів, сержантів і старшин, рядових і матросів.

Військовослужбовці, які за своїм службовим становищем і військовим званням (статті 31 і 32 цього Статуту) не є стосовно інших військовослужбовців начальниками або підлеглими, можуть бути старшими чи молодшими за військовим званням. Старші за військовим званням військовослужбовці мають право вимагати від молодших за військовим званням військовослужбовців додержання військової дисципліни, громадського порядку і форми одягу, а також правил поведінки і військового вітання. Молодші за званням військовослужбовці повинні беззастережно виконувати зазначені вимоги старших за військовим званням військовослужбовців.

У разі спільного виконання службових обов'язків

військовослужбовцями, що не підпорядковані один одному, якщо їх службові відносини не визначені командиром (начальником), начальником є старший із них за посадою, а за рівних посад – старший за військовим званням.

4. Рядовий (матрос) у мирний і воєнний час відповідає за точне та вчасне виконання покладених на нього обов'язків і поставлених йому завдань, а також за утримання своєї зброї та дорученої техніки у справному стані, за збереження виданого йому майна.

Рядовий (матрос) підпорядковується командирові відділення. За зразкове виконання обов'язків військової служби, успіхи у бойовій

підготовці та зразкову дисципліну рядовому може бути надане військове звання старший солдат, а матросу – старший матрос.

Старший солдат (старший матрос) зобов'язаний допомагати командирові відділення в навчанні та вихованні рядових (матросів).

Рядовий (матрос) зобов'язаний:

Сумлінно вивчати військову справу, зразково виконувати свої службові обов'язки, засвоювати все, чого навчають командири (начальники), та бути готовим до виконання завдань, пов'язаних із захистом Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України;

знати посади, військові звання і прізвища своїх прямих начальників до командира з'єднання включно;

виявляти повагу до командирів (начальників) і старших за військовим званням військовослужбовців, шанувати честь і гідність товаришів по службі, додержувати правил військової ввічливості, поведінки та військового вітання;

зберігати державну та військову таємницю, точно, ініціативно, сумлінно виконувати накази командирів (начальників);

повсякденно загартовувати себе, вдосконалювати свою фізичну підготовку;

постійно бути за формою та охайно одягненим, додержувати правил особистої та громадської гігієни;

досконало володіти зброєю і технікою, тримати їх завжди справними, чистими, готовими до бою;

охайно носити одяг і взуття, своєчасно й акуратно їх лагодити, щоденно чистити і зберігати у визначених місцях;

неухильно виконувати правила безпеки під час використання зброї, в роботі з технікою та в інших випадках, а також додержувати правил пожежної безпеки;

бути хоробрим і дисциплінованим, не допускати негідних вчинків і стримувати від них інших військовослужбовців;

у разі потреби відлучитися в межах розташування військової частини (підрозділу) запитати дозволу в командира відділення, а після повернення доповісти йому про прибуття;

під час перебування поза розташуванням військової частини поводитися з гідністю і честю, не допускати порушень громадського порядку та негідних вчинків.

ЗАНЯТТЯ 2. ПОРЯДОК ВІДДАВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ НАКАЗІВ. ВІЙСЬКОВА ВВІЧЛИВІСТЬ І ПОВЕДІНКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ СТАТУТНИХ ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ

1. Порядок віддання й виконання наказів.

2. Військова ввічливість і поведінка військовослужбовців.

1. Накази віддаються, як правило, в порядку підпорядкованості. За крайньої потреби командир (начальник), старший за службовим становищем, ніж безпосередній начальник, може віддати наказ підлеглому, минаючи його безпосереднього начальника, про що повідомляє безпосереднього начальника підлеглого чи наказує підлеглому особисто доповісти своєму безпосередньому начальникові. Наказ можна віддавати одному чи групі військовослужбовців усно або письмово, у тому числі з використанням технічних засобів зв'язку. Наказ повинен бути сформульований чітко і не може допускати подвійного тлумачення.

Командир (начальник) відповідає за відданий наказ, його наслідки та відповідність законодавству, а також за невжиття заходів для його виконання, за зловживання, перевищення влади чи службових повноважень. За віддання і виконання явно злочинного наказу (розпорядження) винні особи притягаються до відповідальності згідно із законом.

Військовослужбовець після отримання наказу відповідає: **"Слухаюсь"** і далі виконує його. Для того, щоб переконатися, чи правильно підлеглий зрозумів відданий наказ, командир (начальник) може зажадати від нього стисло передати зміст наказу. Підлеглий має право звернутися до командира (начальника) з проханням уточнити наказ.

Військовослужбовець зобов'язаний неухильно виконати відданий йому наказ у зазначений термін. Про виконання наказу військовослужбовець зобов'язаний доповісти командирові (начальникові), який віддав наказ, і своєму Безпосередньому начальникові.

У разі коли військовослужбовець, який виконує наказ, отримав від іншого командира (начальника), старшого за службовим становищем чи військовим званням, новий наказ, що стане перешкодою для виконання попереднього, він доповідає про це командирові (начальникові), який віддав наступний наказ, і після отримання його згоди припиняє виконання попереднього наказу. Командир (начальник), який віддав наступний наказ, повідомляє про це командира (начальника), який віддав попередній наказ.

2. Військовослужбовці повинні постійно бути зразком високої культури, скромності й витримки, берегти військову честь, захищати свою й поважати гідність інших людей, зобов'язані завжди пам'ятати, що за їх поведінкою судять не лише про них, а й про Збройні Сили України в цілому.

Усі військовослужбовці повинні під час зустрічі (обгону) вітати один одного, додержуючись правил, визначених Стройовим статутом Збройних Сил України. Військове вітання – це вияв взаємної поваги і згуртованості військовослужбовців.

Відносини між військовослужбовцями повинні ґрунтуватися на взаємній повазі, і у питаннях служби вони звертаються один до одного на **"Ви".** Начальники й старші за військовим званням військовослужбовці у питаннях служби до підлеглих і молодших звертаються за військовим

званням і прізвищем або тільки за званням, додаючи в останньому випадку перед званням слово **"товаришу".**

Наприклад: **"Рядовий Черняк"**, **"Товаришу рядовий"**; **"Сержанте Мішин", "Товаришу сержанте"; "Прапорщику Мороз", "Товаришу прапорщику"**; **"Лейтенанте Малишенко", "Товаришу лейтенанте".**

До курсантів військово-навчальних закладів, які не мають військових звань сержантського і старшинського складу чи складу прапорщиків і мічманів, а також курсантів навчальних військових частин (підрозділів) звертаються **"Курсанте Стадников", "Товаришу курсанте".**

Військовослужбовці під час звертання до них командира (начальника) або старшого за військовим званням повинні стати у стройове положення.

Підлеглі й молодші за військовим званням звертаються у службових справах до командирів (начальників) і старших за військовим званням, додаючи перед званням слово **"Товаришу** ". Наприклад: **"Товаришу лейтенанте".**

У разі коли необхідно звернутися до іншого військовослужбовця в присутності командира (начальника) або старшого за військовим званням, слід попросити на це дозволу командира (начальника) або старшого за військовим званням. Наприклад: **"Товаришу полковнику, дозвольте звернутися до майора Іващенка".**

У разі звертання один до одного поза строєм, а також у разі віддавання чи отримання наказу військовослужбовці повинні стати у стройове положення, а ті, що знаходяться у головному уборі, прикладають руку до нього. Доповідаючи чи вислуховуючи рапорт, військовослужбовець прикладає руку до головного убору і опускає її після закінчення доповіді. Якщо перед доповіддю віддавалася команда **"Струнко",** то доповідач за наступною командою **"Вільно"** повторює її й опускає руку.

У громадських місцях, у міському транспорті та приміських поїздах за відсутності вільних місць військовослужбовець повинен запропонувати своє місце командирові (начальникові) або старшому. Якщо під час зустрічі немає можливості вільно розминутися з командиром (начальником) або старшим за військовим званням,

підлеглий (молодший за військовим званням) повинен, вітаючи, пропустити його. За потреби обігнати командира (начальника) або старшого за військовим званням слід попросити у нього на це дозволу.

Військовослужбовцям забороняється тримати руки в кишенях одягу, а також сидіти у присутності командира (начальника) або старшого за військовим званням без його дозволу. Курити дозволяється тільки у спеціально відведених для цього місцях.

Військовослужбовці повинні бути ввічливими у спілкуванні з іншими особами, виявляти особливу увагу до осіб похилого віку, жінок і дітей, поступатися їм місцем у громадському транспорті, сприяти захистові честі й гідності громадян, додержанню громадського по рядку, а також подавати допомогу при нещасних випадках, виникненні пожежі чи стихійного лиха.

Правила військової ввічливості, поведінки та військового вітання обов'язкові також для прапорщиків і мічманів, осіб молодшого, старшого і вищого офіцерського складу, які перебувають у запасі і у відставці, якщо вони носять військову форму одягу.

ТЕМА 3. ВНУТРІШНІЙ ПОРЯДОК ТА РОЗМІЩЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

ЗАНЯТТЯ 1. РОЗМІЩЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ. ВНУТРІШНІЙ ПОРЯДОК У ПІДРОЗДІЛІ. ЗБЕРІГАННЯ ВІЙСЬКОВОГО ОДЯГУ, ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ, ШАНЦЕВИХ ІНСТРУМЕНТІВ І ПРЕДМЕТІВ ОСОБИСТОГО КОРИСТУВАННЯ. КІМНАТА ДЛЯ ЗБЕРІГАННЯ ЗБРОЇ, ЇЇ ОБЛАДНАННЯ. ПОРЯДОК ЗБЕРІГАННЯ ЗБРОЇ ТА БОЄПРИПАСІВ. ДОПУСК ОСОБОВОГО СКЛАДУ ДО КІМНАТ ДЛЯ ЗБЕРІГАННЯ ЗБРОЇ. ПОРЯДОК ВИДАЧІ ЗБРОЇ ТА БОЄПРИПАСІВ. УТРИМАННЯ ПРИМІЩЕНЬ. ПРОТИПОЖЕЖНИЙ ЗАХИСТ

1. Розміщення військовослужбовців.
2. Внутрішній порядок у підрозділі.
3. Кімната для зберігання зброї, її обладнання.
4. Утримання приміщень.
5. Протипожежний захист.

1. Військовослужбовці, які проходять строкову службу, курсанти військових навчальних закладів, крім матросів і старшин, які перебувають на кораблях, розміщуються в казармах, а ті, що проходять службу за контрактом, – у гуртожитках у розташуванні військової частини (сімейні – у сімейних гуртожитках або з дозволу командира (начальника) на квартирах поза розташуванням військової частини).

Для військовослужбовців-жінок обладнуються окремі гуртожитки (спальні приміщення).Прапорщики і мічмани, які обіймають посаду старшини роти, розміщуються поблизу розташування військової частини. Сержанти строкової служби, які обіймають посаду старшини роти чи іншу посаду, яку комплектують з офіцерів і прапорщиків, можуть розташовуватися в окремому приміщенні (кімнаті) казарми.

Усі жилі та нежилі приміщення і територія військової частини розподіляються між підрозділами командиром військової частини. Якщо у військовому містечку розташовано кілька військових частин, приміщення і територія між ними розподіляються начальником гарнізону (старшим військового містечка).

Для розміщення кожної роти необхідно передбачати такі приміщення:

спальне приміщення для особового складу;

народознавчу світлицю;

кімнату для командира роти;
кімнату для підготовки офіцерів до занять;
кімнату для підготовки сержантів до занять;
кімнату для зберігання зброї;
кімнату (місце) для чищення зброї;
кімнату побутового обслуговування;
кімнату для зберігання майна роти та особистих речей військовослужбовців;
кімнату (місце) для занять фізичними вправами та спортом;
кімнату для вмивання;
сушарню для просушування обмундирування і взуття;
кімнату (місце) для чищення взуття та куріння;
місце для зберігання господарського інвентарю;
душову;
туалет.

У кожному батальйоні відводяться кімнати для командира батальйону, його заступників, штабу батальйону, для підготовки до занять і проведення нарад. Для проведення занять у військовій частині обладнуються відповідні класи.

Для розміщення особового складу в спальних приміщеннях відводяться площа з розрахунку 2,5-4 кв. м на кожного військовослужбовця. При цьому об'єм повітря має бути 9-12 куб. м на одну особу.

Ліжка у спальних приміщеннях розставляються так, щоб біля кожного з них чи біля двох зсунутих разом лишалося місце для тумбочок, а між рядами ліжок було вільне місце, необхідне для шикування особового складу. Ліжка повинні бути однаковими (стандартними) і розставляються не ближче **50 см** від зовнішніх стін із додержанням суворого рівняння. Ліжка у спальних приміщеннях можуть бути розміщені в один або два яруси.

Тумбочка біля ліжка призначена для зберігання предметів туалету, комірців, носових хустинок та інших дрібних предметів особистого користування. У тумбочці також можна зберігати книги й зошити.

Постіль військовослужбовців, розміщених у казармі, має складатися з ковдри, двох простирадл, подушки з наволочкою, матраца й підстилки. Біля кожного ліжка мають бути тапочки, килимки чи доріжки. Забороняється сідати й лягати на постіль в обмундируванні, за винятком чергового роти під час відпочинку (сну).

Рушники для обличчя складаються вдвоє за довжиною і вішаються на спинках ліжок у головах, а рушники для ніг – на нижніх поперечинах ліжок у ногах і підгортаються під матраци.

Польові утеплені куртки, брюки та головні убори зберігаються в шафах, установлених у приміщеннях казарми. Парадно-вихідне обмундирування та спортивний одяг зберігаються на вішалках у шафах кімнати для зберігання майна. Спеціальне обмундирування, призначене

для роботи, зберігається поза спальним приміщенням роти у спеціальних шафах, на окремих стелажах і вішалках.

Місця для зберігання всіх видів обмундирування закріплюються за військовослужбовцями й позначаються ярликами із зазначенням військового звання, прізвища та ініціалів військовослужбовця.

Повсякденне обмундирування і ремінь поясний перед сном охайно і в певному порядку складаються на табуретку, взуття ставиться в ногах біля ліжка.

Одяг, білизна і взуття за потреби просушуються у сушарнях. Укомплектовані речові мішки, сталеві шоломи та індивідуальні засоби захисту зберігаються в спальному чи іншому приміщенні в шафах чи на стелажах.

Порядок зберігання й користування фотоапаратами, магнітофонами, радіоприймачами та іншою побутовою радіоелектронною технікою для військовослужбовців строкової служби встановлюється командиром частини.

2. Внутрішній порядок – це суворе додержання визначених військовими статутами правил розміщення, повсякденної діяльності, побуту військовослужбовців у військовій частині (підрозділі) й несення служби добовим нарядом.

Внутрішній порядок досягається:

глибоким розумінням, свідомим і неухильним виконанням військовослужбовцями обов'язків, визначених законами України та військовими статутами Збройних Сил України;

чіткою організацією бойової підготовки;

зразковим бойовим чергуванням та несенням служби добовим нарядом;

неухильним виконанням розпорядку дня;

додержанням правил експлуатації озброєння, бойової та іншої техніки, матеріальних засобів, створенням у місцях розташування військовослужбовців умов для їх повсякденної діяльності, життя й побуту, що відповідають вимогам військових статутів Збройних Сил України;

цілеспрямованою виховною роботою, поєднанням високої вимогливості командирів (начальників) з постійною турботою про підлеглих у додержанні їх прав, задоволенні потреб і зміцненні здоров'я;

додержанням вимог пожежної безпеки, а також проведенням заходів щодо охорони довкілля в районі діяльності військової частини.

3. У підрозділах (на кораблях) стрілецька зброя, в тому числі навчальна, та боєприпаси до неї зберігаються у кімнаті для зберігання зброї з металевими гратами на вікнах, з чарунками не більше ніж **150 х 150** мм і з діаметром грат не менше ніж **10 мм**.

Кімната має бути обладнана електрозвуковою і світловою сигналізацією, яка має працювати і у разі відключення промислової електромережі, з прихованим виводом сигнальних пристроїв до чергового частини.

У кімнаті для зберігання зброї вивішується опис матеріальних засобів, де зазначається кількість ставниць, шаф, ящиків, стендів та іншого майна, що зберігається у цій кімнаті, а також інвентарні номери шаф і номер печатки, якою їх запечатують.

На кожну ставницю (шафу, ящик) прикріплюється ярлик із зазначенням підрозділу, військового звання, прізвища та ініціалів відповідальної особи, номера ставниці (шафи, ящика) та номера печатки, якою їх запечатують.

У разі зберігання в одній кімнаті зброї та боєприпасів з кількох підрозділів наказом по військовій частині призначається відповідальний за порядок розміщення, збереження й цілісність зброї та боєприпасів, який підписує опис майна в кімнаті.

Кімната для зберігання зброї має цілодобово перебувати під охороною осіб добового наряду. У Ставниці (шафі, ящику) вивішується опис із зазначенням виду та кількості зброї, яка тут зберігається. Біля кожного гнізда Ставниці (шафи) повинен бути ярлик із зазначенням виду, номера зброї, військового звання, прізвища та ініціалів особи, за якою вона закріплена. Усі описи, що знаходяться в кімнаті для зберігання зброї, у ставницях, шафах і ящиках, підписуються командиром роти.

Автомати, карабіни, гвинтівки, кулемети й ручні гранатомети, а також запасні стволи до кулеметів, багнети зберігаються у ставницях, боєприпаси до зброї – в металевих замкнених шафах або ящиках. Особиста зброя офіцерів і прапорщиків управління частини зберігається у чергового військової частини в металевій замкненій шафі. Патрони до пістолетів зберігаються у шафі разом з пістолетами, але в окремому металевому замкненому ящику. Ключі від шафи та ящика з боєприпасами зберігаються у чергового частини, передавати їх іншим особам заборонено. Ящик з боєприпасами запечатується печаткою посадової особи, призначеної наказом командира військової частини.

Особиста зброя офіцерів та прапорщиків батальйону і патрони до неї зберігаються у чергового частини в металевій замкненій шафі разом з пістолетами офіцерів і прапорщиків штабу, але в окремому металевому замкненому ящику.

Частину патронів для добового наряду дозволяється зберігати в окремій штатній упаковці чи щільникових приладах.

Пістолети солдатів і сержантів підрозділу зберігаються у металевому замкненому, запечатаному ящику на складі частини та видаються в установленому командиром військової частини порядку.

Навчальна зброя та навчальні боєприпаси, за винятком пістолетів, зберігаються окремо від бойових. За відсутності окремої ставниці

дозволяється зберігати навчальну зброю разом з бойовою, при цьому місце її зберігання позначається написом "Навчальна зброя" і відокремлюється перегородкою.

Спортивна зброя зберігається разом з бойовою. Місце її зберігання позначається написом "Спортивна зброя". Патрони до спортивної зброї зберігаються разом з бойовими патронами. Видача навчальної і спортивної зброї, навчальних патронів здійснюється у такому ж порядку, що й видача бойової зброї та бойових патронів.

Ставниці зі зброєю, шафи і ящики з боєприпасами, а також кімната для зберігання зброї мають замикатися й запечатуватися мастиковими печатками: ставниці – печаткою чергового роти, шафи і ящики з боєприпасами – печаткою старшини роти, кімната для зберігання зброї – печаткою чергового роти та командира роти (за його відсутності – старшини роти).

Ключі від ставниць і кімнати для зберігання зброї мають бути постійно у чергового роти, а ключі від шаф і ящиків з боєприпасами – у старшини роти. Передавати ключі іншим особам заборонено. Запасні ключі в пеналі, запечатаному командиром роти, зберігаються у чергового частини в замкненому металевому ящику.

Особиста зброя офіцерів і прапорщиків та патрони до неї видаються черговим частини згідно з порядком, встановленим командиром військової частини.

Зброя та боєприпаси особовому складові для навчання, занять, а також для чищення видаються під особисту розписку в книзі видачі зброї та боєприпасів.

Зброя особовому складові варти видається під особисту розписку, а боєприпаси – під підпис начальника варти в книзі видачі зброї та боєприпасів.

У разі оголошення тривоги в частині особисту зброю та боєприпаси офіцерам і прапорщикам дозволяється видавати за картками, при цьому запис у книзі видачі зброї та боєприпасів не робиться. Старшина підрозділу одержує під особисту розписку опечатані ящики з пістолетами і боєприпасами офіцерів і прапорщиків, рядового і сержантського складу батальйону, перевіряє цілісність печаток, замків і вивозить у район зосередження. Зброя особовому складові підрозділів видається черговим підрозділу за командою чергового частини під особисту розписку кожного військовослужбовця в книзі видачі зброї та боєприпасів.

Шафи з особистою зброєю у чергового частини оснащуються електрозвуковою сигналізацією, яка має працювати і у разі відключення промислової електромережі, з прихованим виводом сигнальних пристроїв до начальника варти.

Патрони чергового підрозділу зберігаються у чергового частини в окремих металевих ящиках, замкнених і запечатаних печаткою начальника штабу військової частини, ключі від яких зберігаються у чергового

військової частини. У кожному ящику має бути опис наявних боєприпасів. Боєприпаси черговий частини видає командирові чергового підрозділу під особисту розписку.

4. Усі будівлі й приміщення, а також територія військової частини повинні завжди утримуватися в чистоті та порядку. Кожен начальник відповідає за правильне використання будівель і приміщень, збереження обладнання, інвентарю, меблів і засобів пожежогасіння, а також за переведення будівель і споруд на режим весняно-літньої та осінньо-зимової експлуатації.

Усі приміщення та фасади будівель мають бути пофарбовані у визначений колір.

Усі кімнати мають бути пронумеровані. На зовнішній стороні вхідних дверей кожної кімнати вивішується табличка із зазначенням номера кімнати та її призначення, а всередині кожної кімнати на стіні – опис наявного в ній майна: меблів, інвентарю й обладнання (згідно з додатком 16 до цього Статуту).

Меблі, інвентар та обладнання приміщення нумеруються і записуються до книги обліку, яка зберігається у старшини роти, а вогнегасники реєструються начальником пожежної служби частини.

Меблі, інвентар та обладнання закріплюються за приміщенням і без дозволу командира військової частини не можуть переноситися з приміщення одного підрозділу до іншого. Переносити меблі, обладнання та інвентар з приміщення однієї військової частини до іншої заборонено.

У спальних приміщеннях для особового складу або в інших приміщеннях на видному місці повинні вивішуватися на спеціальних щитах розпорядок дня, розклад занять, листки нарядів, опис майна і необхідні інструкції.

Вивішені в кімнатах (приміщеннях) картини, плакати та інші наочні посібники мають бути в рамках. На вікнах дозволяється вивішувати однотонні фіранки чи штори. У приміщеннях дозволяється тримати квіти.

Шибки у вікнах нижніх поверхів, що виходять на міські вулиці, до визначеної висоти мають бути матові, а вікна – обладнані гратами.

Вхідні двері до казарми за потреби обладнуються оглядовим вічком, надійним засувом зсередини і звуковою сигналізацією з виводом до днювального підрозділу.

У всіх приміщеннях, що мають водопровід, для пиття води обладнуються фонтанчики, а в приміщеннях, де немає водопроводу, встановлюються закриті на замок бачки з питною водою, які також обладнуються фонтанчиками. Бачки щоденно під наглядом чергового роти прополіскуються і поповнюються свіжою питною водою. Один раз на тиждень здійснюється їх дезінфекція. Ключі від бачків зберігаються у чергового роти.

Усі приміщення забезпечуються достатньою кількістю урн для сміття, а місця для куріння – урнами з водою.

Біля зовнішніх входів до приміщень встановлюються пристосування для очищення взуття від бруду та урни для сміття.

Приміщення щоденно прибираються черговими прибиральниками під безпосереднім наглядом чергового роти. Від занять чергові прибиральники не звільняються. Чергові прибиральники повинні вимести сміття з-під ліжок і тумбочок, підмести в проходах між рядами ліжок, протерти підлогу щіткою чи вологою ганчіркою, винести сміття в призначене місце, витерти пил з вікон, дверей, тумбочок, ставниць, шаф та інших предметів, вичистити урни, а в місцях для куріння, крім того, налити в урни воду чи дезінфікуючу речовину.

Чистота приміщень під час занять підтримується днювальними.

Крім щоденного прибирання, один раз на тиждень прибираються всі приміщення під керівництвом старшини роти. Під час такого прибирання вся постіль (матраци, подушки, простирадла, ковдри) виноситься з приміщень, старанно вибивається і провітрюється. Перед натиранням мастикою підлога старанно очищається від бруду й витирається ганчіркою.

Якщо підлога не натирається мастикою, її миють не менше ніж один раз на тиждень. Мити підлогу, обливаючи водою чи легкозаймистими рідинами й нафтопродуктами, забороняється.

В їдальнях і пекарнях усе обладнання та інвентар утримують у чистоті та порядку; посуд після використання старанно миють, ошпарюють окропом, висушують і зберігають на стелажах чи у спеціальних шафах.

Узимку вікна на даху будівель зачиняються, а влітку відчиняються, але захищаються спеціальними гратами.

На горищах, у віддалених від димарів місцях, дозволяється зберігати зимові віконні рами.

Горища, підвали та сушарні замикаються, запечатуються, ключі від них зберігаються у чергового того підрозділу, на який покладено утримання цих приміщень.

Туалети обладнуються з розрахунку одна кабіна з унітазом (очком) та один пісуар на 10-12 осіб. Туалети слід утримувати в чистоті, своєчасно дезінфікувати, забезпечувати їх вентиляцію та освітлення. Нагляд за їх утриманням покладається на старшин підрозділів, санітарних інструкторів і чергових рот. Інвентар для їх прибирання зберігається у спеціально визначеному місці Зовнішні туалети влаштовуються з водонепроникними вигрібними ямами не ближче 100 м від жилих приміщень, їдалень і пекарень. Доріжки до зовнішніх туалетів уночі освітлюються.

Перепланування приміщень, перенесення і розбирання існуючих і спорудження нових будівель, прокладення внутрішніх електромереж, ліній зв'язку, сигналізації та входів телевізійних антен, встановлення тимчасових і побудова нових печей без дозволу квартирно-експлуатаційних органів і органів пожежної охорони забороняється.

Ремонт обладнання, електричних, газових мереж та центрального опалення, проведення газоелектрозварювальних робіт особами, які не мають спеціальної підготовки й дозволу на виконання цих робіт, забороняється. **Ходити строєм в ногу в казармі заборонено.**

Район розташування військової частини, територія військового містечка й прилеглі до нього вулиці мають бути озеленені, утримуватися в чистоті та порядку, а з настанням темноти освітлюватися. Територія військового містечка огороджується. Район розташування військової частини для прибирання розподіляється на ділянки між підрозділами. Сміття збирається у контейнери, які закриваються кришками, і регулярно вивозиться.Контейнери встановлюються на площадці з твердим покриттям. Не менше ніж один раз на тиждень контейнери очищаються і дезінфікуються.

Прибирання території військового містечка проводиться силами добового наряду і виділеними командами у післяобідній час.

5. Пожежна безпека в Збройних Силах України забезпечується здійсненням комплексу організаційних і технічних заходів, спрямованих на запобігання виникненню пожежі, та системою пожежного захисту.

Усі військовослужбовці повинні знати й виконувати вимоги пожежної безпеки (додаток 19 до Статутів Збройних Сил України) і вміти користуватися засобами пожежогасіння.

У разі виникнення пожежі військовослужбовець повинен вжити заходів для виклику пожежного підрозділу та гасіння пожежі всіма наявними засобами, а також для рятування людей, озброєння, бойової та іншої техніки і матеріальних засобів.

У кожній військовій частині розробляється план пожежної безпеки, який затверджується командиром військової частини та узгоджується з органами пожежної охорони і доводиться до усіх посадових осіб. Загальна інструкція щодо пожежної безпеки у військовій частині, використання сил та засобів для гасіння

пожежі, а також витяг з інструкції про порядок евакуації особового складу, бойової та іншої техніки і матеріальних засобів повинні бути у чергового частини.

Командир військової частини відповідає за стан пожежної безпеки та організацію пожежної охорони і зобов'язаний:

організувати пожежну охорону, вивчення особовим складом вимог пожежної безпеки та навчання поводженню під час гасіння пожежі;

забезпечити в розташуванні частини нормативні запаси води та наявність засобів пожежогасіння;

не менше ніж один раз на три місяці перевіряти стан пожежної безпеки та організацію пожежної охорони і не менше ніж двічі на рік проводити відпрацювання плану пожежної безпеки із залученням усіх необхідних сил та засобів;

забезпечити додержання протипожежних вимог, визначених стандартами, нормами і правилами, а також виконання вимог приписів пожежної безпеки;

налагодити телефонний зв'язок із найближчим підрозділом пожежної охорони гарнізону чи Міністерства внутрішніх справ України.

Заступник командира військової частини і начальник полігону відповідають за виконання вимог пожежної безпеки на території, закріпленій за військовою частиною, полігоном, на навчальних об'єктах бойової підготовки.

Командири підрозділів, начальники служб, майстерень, цехів, клубів, лабораторій та інших об'єктів відповідають за виконання вимог пожежної безпеки в підпорядкованих їм підрозділах, службах, на об'єктах та за справний стан засобів пожежогасіння.

Виконанням робіт з пожежної безпеки військової частини керує начальник служби пожежної безпеки або командир пожежного

підрозділу, а там, де він не передбачений за штатом, його обов'язки покладаються на одного з офіцерів (прапорщиків) за сумісництвом.

У військовій частині, яка не має штатного пожежного підрозділу, створюється пожежна команда чисельністю від 5 до 18 осіб. До складу пожежної команди включаються військовослужбовці рядового і сержантського складу, як правило, з одного підрозділу.

Від команди виділяється пожежний наряд, який забезпечує чергування на пожежних постах цілодобово чи протягом визначеного часу згідно з табелем постів, затвердженим командиром військової частини.

Офіцери, прапорщики органів пожежної охорони та особовий склад пожежних підрозділів військових частин звільняються від нарядів, не пов'язаних з виконанням завдань служби пожежної охорони.

Начальник служби пожежної безпеки військової частини, командир пожежного підрозділу підпорядковуються безпосередньо

командирові військової частини, а із спеціальних питань керуються вказівками органу пожежної охорони вищого рівня і відповідають за постійну готовність пожежного підрозділу, засобів пожежогасіння, що знаходяться в пожежному підрозділі, та за навчання особового складу вимог пожежної безпеки.

Начальник служби пожежної безпеки, командир (начальник) пожежного підрозділу зобов'язаний:

знати особливості стану пожежної безпеки об'єктів військової частини, брати участь у розробленні плану пожежної безпеки;

особисто проводити заняття з офіцерами, прапорщиками та старшинами підрозділів військової частини з пожежної безпеки, експлуатації засобів пожежогасіння, вести роз'яснювальну роботу серед особового складу щодо виконання вимог пожежної безпеки, а також проводити спеціальну підготовку пожежного підрозділу й інструктувати пожежний наряд;

перевіряти додержання вимог пожежної безпеки на об'єктах і повсякденно контролювати виконання особовим складом встановлених вимог пожежної безпеки і несення служби пожежним нарядом;

стежити за справністю і правильною експлуатацією всіх засобів пожежогасіння, пожежної сигналізації, джерел пожежного

водопостачання і вживати заходів для підтримання їх у постійній готовності до дії;

проводити облік технічного стану засобів пожежогасіння;

забороняти експлуатацію окремих будівель, орендованих приміщень, сховищ, майстерень та агрегатів, якщо їх використання може призвести до виникнення пожежі;

своєчасно доповідати командирові військової частини про порушення вимог пожежної безпеки на об'єктах та невиконання приписів органів пожежної охорони, а про всі випадки загорання, виникнення пожежі і вжиті заходи – негайно.

ЗАНЯТТЯ 2. ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ. ДОТРИМУВАННЯ САНІТАРНО-ГІГІЄНІЧНИХ ПРАВИЛ І ЗДІЙСНЕННЯ ПРОФІЛАКТИЧНИХ ТА ПРОТИЕПІДЕМІЧНИХ ЗАХОДІВ. РАНКОВИЙ ОГЛЯД. КНИГА ЗАПИСУ ХВОРИХ. ПОРЯДОК НАПРАВЛЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО МЕДИЧНОГО ПУНКТУ ТА ПОВЕРНЕННЯ ДО РОТИ. АМБУЛАТОРНЕ ЛІКУВАННЯ.

1. Збереження і зміцнення здоров'я військовослужбовців.

2. Санітарно-гігієнічні правила, профілактичних та протиепідемічних заходи.

3. Ранковий огляд.

4. Порядок направлення військовослужбовців до медичного пункту та повернення до роти; амбулаторне лікування.

Збереження і зміцнення здоров’я, фізичний розвиток військовослужбовців – важлива і невід'ємна частина їх підготовки до виконання військового обов'язку. Піклування командира (начальника) про здоров'я підлеглих є одним з основних його обов'язків у діяльності щодо забезпечення постійної бойової готовності військової частини (підрозділу).

Збереження і зміцнення здоров'я військовослужбовців досягається шляхом:

проведення командирами (начальниками) заходів, спрямованих на створення здорових умов служби і побуту; систематичного загартовування і фізичного розвитку;

виконання санітарно-гігієнічних, протиепідемічних і лікувально-профілактичних заходів.

Повсякденна діяльність військовослужбовців у будь-якій обстановці має здійснюватися з додержанням вимог військових статутів і порадників

щодо створення здорових умов їх служби і побуту. При цьому використовується специфіка завдань, що виконуються, кліматичні умови, екологічна обстановка в районі дислокації військової частини, стан матеріального забезпечення і казармено-житлового фонду.

Основними напрямами діяльності командирів (начальників) щодо створення здорових умов служби і побуту військовослужбовців є:

встановлення і своєчасне доведення до військовослужбовців необхідних вимог безпеки, забезпечення їх виконання;

суворе виконання санітарних норм і вимог військових статутів щодо розміщення військовослужбовців, організації їх харчування, водопостачання та інших видів матеріального і побутового забезпечення;

організація точного виконання розпорядку дня;

своєчасне і повне доведення до кожного військовослужбовця встановлених норм забезпечення;

усунення або зниження до встановлених меж впливу шкідливих факторів на здоров'я військовослужбовців, вжиття заходів щодо поліпшення екологічної обстановки в районі розташування військової частини (підрозділу).

2. Кожний військовослужбовець повинен піклуватися про збереження свого здоров'я, не приховувати хвороб, суворо додержуватися правил особистої, громадської гігієни та утримуватися від шкідливих звичок (куріння і вживання алкоголю).

Кожний командир (начальник) зобов'язаний забезпечити у підпорядкованій йому частині (підрозділі) додержання військовослужбовцями правил особистої і громадської гігієни.

Додержання правил особистої гігієни включає:

ранкове і вечірнє вмивання з чищенням зубів;

миття рук перед прийманням їжі;

своєчасне гоління, підстригання волосся та обрізання нігтів;

щотижневе миття в лазні зі зміною натільної і постільної білизни, онуч і шкарпеток;

утримання в чистоті обмундирування, взуття й постелі, своєчасну заміну підкомірців.

Зачіска військовослужбовця, а також вуса, борода, якщо вони є, мають відповідати вимогам гігієни і не заважати використанню засобів індивідуального захисту та носінню спорядження. Носіння бороди дозволяється тільки офіцерам і прапорщикам (мічманам) за наявності медичних показань.

Правила громадської гігієни включають підтримання чистоти в спальних приміщеннях, туалетах та інших кімнатах загального користування, регулярне провітрювання приміщень, підтримання чистоти у місцях загального користування, а також на території розташування військової частини.

Усім військовослужбовцям проводяться запобіжні щеплення проти основних інфекційних хвороб. Щеплення можуть бути плановими і проводитися за епідемічними показаннями.

Планові запобіжні щеплення всьому особовому складові військової частини проводяться відповідно до календаря щеплень, а щеплення за епідемічними показаннями – за наказом старшого командира (начальника).

Від проведення щеплень військовослужбовці звільняються тільки за висновком лікаря.

Відмітки про щеплення заносяться у військові квитки і засвідчуються печаткою військової частини, а до медичних книжок додатково заносяться відмітки про звільнення від щеплень.

Військовослужбовець зобов'язаний доповісти за командою про випадки виникнення інфекційних захворювань в осіб, які проживають з ним в одній квартирі (кімнаті гуртожитку) і допускаються до виконання службових обов'язків з дозволу командира військової частини за висновком та рекомендаціями начальника медичної служби.

У разі виявлення у військовій частині інфекційного хворого начальник медичної служби негайно доповідає про це командирові частини і старшому медичному начальникові, забезпечує ізоляцію і госпіталізацію хворих, проведення дезінфекції у підрозділах, спостереження за особами, які були у контакті з хворими, і посилення санітарно-гігієнічного контролю.

У разі потреби рішенням старшого начальника у військовій частині запроваджується режим обсервації або карантин, забороняється або обмежується контакт з цивільним населенням, проведення зборів особового складу і масових заходів, облаштовуються додаткові ізолятори.

3. Після підйому проводиться ранкова фізична зарядка, прибираються приміщення і територія, заправляється постіль, проводиться ранковий туалет та ранковий огляд.

Для ранкового огляду за командою чергового роти **"Рота, для ранкового огляду – СТАВАЙ"** заступники командирів взводів (командири відділень) шикують свої підрозділи у визначеному місці, прикомандировані шикуються на лівому фланзі. Черговий роти доповідає старшині роти (одному із заступників командирів взводів, який виконує обов'язки старшини роти) про готовність роти до огляду. За командою старшини роти заступники командирів взводів і командири відділень проводять ранковий огляд.

На ранкових оглядах перевіряється наявність особового складу, зовнішній вигляд і додержання правил особистої гігієни. Черговий роти вносить до книги запису хворих прізвища військовослужбовців, які хочуть звернутися за медичною допомогою до медичного пункту частини. Прізвища інших військовослужбовців, які звернулися за медичною допомогою протягом дня, черговий роти також вносить до книги запису хворих (згідно з додатком 14 Статутів Збройних Сил України).

Під час ранкового огляду командири відділень наказують усунути виявлені недоліки, перевіряють виконання цих розпоряджень і доповідають про результати огляду заступникам командирів взводів, а заступники командирів взводів – старшині роти.

Стан ніг, шкарпеток (онуч) і натільної білизни перевіряється періодично, як правило, перед сном.

4. Військовослужбовці зобов'язані негайно повідомити про захворювання безпосередньому начальникові, який зобов'язаний направити хворого до медичного пункту частини.

Амбулаторний прийом проводиться в медичному пункті військової частини лікарем (фельдшером) у години, встановлені розпорядком дня військової частини.

Військовослужбовці, які захворіли раптово або дістали травму, направляються до медичного пункту частини негайно, у будь-який час доби.

Військовослужбовці рядового, сержантського і старшинського складу направляються до медичного пункту частини черговим роти під командою санітарного інструктора роти або старшого, призначеного з числа хворих. Книга запису хворих (згідно з додатком 14 Статутів Збройних Сил України) за підписом старшини роти подається черговому медичного пункту не пізніше ніж за 2 години до початку амбулаторного прийому. Черговий фельдшер контролює прибуття до медичного пункту всіх військовослужбовців, занесених до книги запису хворих.

Після огляду лікарем (фельдшером) хворі залежно від характеру хвороби направляються для лікування.

Хворі, яким призначене амбулаторне лікування, для приймання ліків і проведення інших лікувальних процедур, а також ті, що потребують консультації медичних спеціалістів, направляються до медичного пункту військової частини у дні і години, зазначені лікарем у книзі запису хворих.

Після одержання медичної допомоги військовослужбовці повертаються в розташування роти під командуванням санітарного інструктора або старшого. Старший команди передає книгу запису хворих черговому роти, який подає її командирові роти. За висновком лікаря (фельдшера), зазначеним у книзі запису хворих, і відповідним рішенням командира роти старшина роти віддає необхідні вказівки.

Офіцери, прапорщики та військовослужбовці, які проходять службу за контрактом, за висновком лікаря можуть залишатися для лікування на квартирах (удома). Про результати огляду хворих, характер поданої допомоги і призначення лікар робить відповідні відмітки в медичних книжках.

Висновок про часткове або повне звільнення військовослужбовців строкової служби від занять, робіт, несення служби у наряді, а офіцерів, прапорщиків та військовослужбовців, що проходять службу за контрактом,

– від виконання службових обов'язків дається лікарем, а у військових частинах, де лікар за штатом не передбачений, – фельдшером не більше ніж на шість діб. У разі потреби термін звільнення може бути продовжено. Рекомендації лікаря (фельдшера) про часткове або повне звільнення від виконання обов'язків підлягають виконанню посадовими особами.

По закінченні терміну звільнення за висновком лікаря військовослужбовці мають бути направлені у разі потреби на повторний медичний огляд. Про звільнення від виконання службових обов'язків офіцерів, прапорщиків і військовослужбовців, які проходять військову службу за контрактом, на підставі їх рапорту і про вихід їх на службу після хвороби оголошується в наказі по військовій частині.

Зарахування військовослужбовців строкової служби на дієтичне харчування здійснюється наказом по військовій частині на термін до трьох місяців на основі висновку начальника медичної служби військової частини.

У медичному пункті військової частини проводиться 14-денне стаціонарне лікування хворих, а також військовослужбовців, направлених з лікувальних закладів (частин) на лікування та реабілітацію.

На стаціонарне лікування поза розташуванням військової частини військовослужбовці направляються за висновком лікаря військової частини, а для подання невідкладної допомоги за відсутності лікаря – черговим фельдшером (санітарним інструктором) медичного пункту з одночасним доповіданням про це начальникові медичної служби і черговому військової частини. До лікувальних закладів хворі доставляються у супроводі фельдшера (санітарного інструктора).

У разі направлення на лікування поза розташуванням частини військовослужбовці повинні бути одягнені відповідно до пори року і мати при собі направлення, підписане командиром військової частини, медичну книжку, документ, який посвідчує особу, необхідні особисті речі та атестат на продовольство, за необхідності – довідку про травму і медичну характеристику, а у разі вибуття на лікування за межі гарнізону, крім того, – атестат на речове і грошове забезпечення, проїзні документи до місця розташування лікувального закладу і назад.

Про всіх військовослужбовців, яких направлено на стаціонарне лікування поза частиною, начальник (командир) лікувального закладу (частини) зобов'язаний у той же день повідомити командирові частини, з якої ці військовослужбовці прибули. Про хворих з отруєнням чи травмами начальник (командир) лікувального закладу (частини) зобов'язаний негайно доповісти командирові військової частини, з якої прибув хворий (хворі), а з інфекційними захворюваннями, крім того, – у найближчий санітарно-епідеміологічний заклад. Військовослужбовці, які захворіли в період відпустки або у відрядженні, на стаціонарне лікування направляються військовими комендантами або військовими комісарами.

Начальник (командир) лікувального закладу (частини) зобов'язаний за 5 днів до виписки військовослужбовців повідомити про це командирові

військової частини, з якої вони прибули. У день виписки військовослужбовцеві лікувальним закладом (частиною) видаються відповідні документи, і він самостійно (якщо не прибув супровідник з частини) направляється у військову частину, з якої прибув; після повернення до військової частини і доповіді безпосередньому командирові (начальникові) військовослужбовці направляються до медичного пункту частини, де здають медичні документи; інші документи здаються старшині роти.

ТЕМА 4. РОЗПОДІЛ ЧАСУ ТА ВНУТРІШНІЙ ПОРЯДОК

ЗАНЯТТЯ 1. СЛУЖБОВИЙ ТИЖДЕНЬ, РОЗПОДІЛ ЧАСУ ЧАСТИНИ. НАВЧАННЯ ДІЯМ ПРИ ПІДЙОМІ, НА РАНКОВОМУ ОГЛЯДІ, ПРИ ПРИЙОМІ ЇЖІ, ВЕЧІРНІЙ ПРОГУЛЯНЦІ, ПЕРЕВІРЦІ

1. Розподіл часу і повсякденний порядок.
2. Підйом, ранковий огляд і вечірня перевірка.
3. Сніданок, обід і вечеря.

Розподіл часу здійснюється таким чином, щоб забезпечити у військовій частині постійну бойову готовність і проведення занять з бойової підготовки та створити умови для підтримання порядку, військової дисципліни й виховання військовослужбовців, підвищення їх культурного рівня, всебічного побутового обслуговування, відпочинку й харчування. Для офіцерів, прапорщиків, а також військовослужбовців, які проходять службу за контрактом, встановлюється п'ятиденний робочий тиждень з двома вихідними днями, для військовослужбовців строкової служби і курсантів (слухачів) військово-навчальних закладів, курсантів навчальних центрів (частин) – шестиденний робочий тиждень з одним вихідним днем. Військові навчання, походи кораблів, бойові стрільби та бойове чергування, несення служби у добовому наряді здійснюються у будь-які дні тижня без обмеження загальної тривалості службового часу.

Розподіл часу у військовій частині протягом доби і протягом тижня здійснюється згідно з розпорядком дня, яким встановлюється виконання основних заходів повсякденної діяльності, навчання й побуту особового складу підрозділів, штабів. **Розпорядок дня встановлюється командиром (начальником) відповідно до завдань, покладених на військову частину, та залежно від пори року.** Розпорядок дня затверджується на період навчання і може уточнюватися командиром (начальником) на час проведення навчань, походів кораблів, бойових стрільб, бойового чергування, несення служби в добовому наряді, варті тощо з урахуванням особливостей їх виконання.

У розпорядку дня має бути передбачений час для проведення ранкової фізичної зарядки, ранкового огляду, ранкового й вечірнього

туалету; для навчальних занять і підготовки до них; для інструктажу та розводу добового наряду; для зміни спеціального (робочого) одягу, чищення одягу, взуття, миття рук перед їжею, харчування, обслуговування озброєння, бойової та іншої техніки; для гуманітарної, культурно-освітньої та спортивно-масової роботи, слухання радіо й перегляду телепередач; для приймання хворих у медичному пункті, приймання військовослужбовців командуванням з особистих питань, відвідування військовослужбовців; для особистих потреб військовослужбовців, вечірньої прогулянки, вечірньої перевірки та восьмигодинного сну. Проміжок між харчуванням не може перевищувати **7 годин.** Після обіду протягом не менше ніж **30 хвилин** заняття не проводяться і роботи не виконуються. Збори, засідання, а також концерти, кінофільми та інші заходи мають бути закінчені до вечірньої перевірки. Заходи, пов'язані із забезпеченням бойової та мобілізаційної готовності військової частини, виконуються за наказом її командира в будь-який час доби з наданням військовослужбовцям не менше ніж **4 годин** відпочинку на добу.

Для обслуговування озброєння, бойової та іншої техніки і матеріальних засобів, дообладнання і впорядкування парків та об'єктів навчально-матеріальної бази, впорядкування військових містечок, будівель, приміщень і виконання інших робіт у військовій частині встановлюється парко-господарський день.

Для підтримання озброєння, бойової та іншої техніки в постійній бойовій готовності у військовій частині встановлюються паркові дні із залученням усього особового складу.

Парко-господарські й паркові дні проводяться згідно з планами, які розробляються штабом разом із заступниками командира і затверджуються командиром полку. Витяги з планів завчасно доводяться до відома особового складу полку.

Вихідні, святкові та неробочі дні є днями відпочинку для всього особового складу, крім військовослужбовців, залучених до виконання службових обов'язків. Ці дні згідно з планами, а також вільний від занять час відводяться для відпочинку, проведення культурно-освітньої роботи, спортивних заходів та ігр.

Офіцерам, прапорщикам, військовослужбовцям-жінкам, які виконували службові обов'язки у вихідні, святкові та неробочі дні, відповідний час для відпочинку надається командиром (начальником), як правило, протягом наступного тижня.

Напередодні днів відпочинку концерти, кінофільми та інші заходи для військовослужбовців строкової служби дозволяється закінчувати на 1 годину пізніше, ніж звичайно. Підйом у дні відпочинку здійснюється пізніше за рішенням командира військової частини. У дні відпочинку ранкова фізична зарядка не проводиться.

2. Уранці, за **10 хвилин** до сигналу **"Підйом",** черговий роти піднімає заступників командирів взводів, а у встановлений час **(за сигналом "Підйом")** здійснює підйом роти. Після підйому проводиться ранкова фізична зарядка, прибираються приміщення і територія, заправляється постіль, проводиться ранковий туалет та ранковий огляд.

Для ранкового огляду за командою чергового роти **"Рота, для ранкового огляду – СТАВАЙ"** заступники командирів взводів (командири відділень) шикують свої підрозділи у визначеному місці, прикомандировані шикуються на лівому фланзі. Черговий роти доповідає старшині роти (одному із заступників командирів взводів, який виконує обов'язки старшини роти) про готовність роти до огляду. За командою старшини роти заступники командирів взводів і командири відділень проводять ранковий огляд.

На ранкових оглядах перевіряється наявність особового складу, зовнішній вигляд і додержання правил особистої гігієни. Черговий роти вносить до книги запису хворих прізвища військовослужбовців, які хочуть звернутися за медичною допомогою до медичного пункту частини. Прізвища інших військовослужбовців, які звернулися за медичною допомогою протягом дня, черговий роти також вносить до книги запису хворих (згідно з додатком 14 до Статутів Збройних Сил України).

Під час ранкового огляду командири відділень наказують усунути виявлені недоліки, перевіряють виконання цих розпоряджень і доповідають про результати огляду заступникам командирів взводів, а заступники командирів взводів – старшині роти.

Стан ніг, шкарпеток (онуч) і натільної білизни перевіряється періодично, як правило, перед сном.

У передбачений розпорядком дня час під керівництвом старшини роти (одного із заступників командирів взводів) проводиться вечірня прогулянка. Під час вечірньої прогулянки особовий склад виконує стройові пісні в складі підрозділів. Після прогулянки за командою чергового **роти "Рота, на вечірню перевірку**

СТАВАЙ" заступники командирів взводів (командири відділень) шикують свої підрозділи на перевірку. Черговий роти доповідає старшині або особі, яка його заміщає, про готовність роти до вечірньої перевірки.

Старшина роти або особа, яка його заміщає, віддавши команду **"Струнко"**, розпочинає вечірню перевірку, на початку якої називає прізвища військовослужбовців, зарахованих наказом Міністра оборони України до складу роти навічно. Заступник командира першого взводу, почувши прізвище військовослужбовця, доповідає: **"(Військове звання й прізвище) поліг як герой у бою за волю і незалежність Вітчизни".**

Після цього старшина роти перевіряє особовий склад за іменним списком. Почувши своє прізвище, кожен відповідає: **"Я"** За відсутніх відповідає командир відділення (екіпажу, обслуги). **Наприклад: "У відпустці", "У наряді".**

Після перевірки особового складу старшина роти оголошує накази та розпорядження, які стосуються всіх військовослужбовців, наряди на наступний день і уточнює бойовий, пожежний розрахунки на випадок тривоги або пожежі. Після закінчення вечірньої перевірки старшина роти віддає команду **"Вільно"** і встановлює час для вечірнього туалету. У встановлений час подається сигнал **"Відбій"** і вмикається чергове освітлення. У приміщенні встановлюється цілковита тиша.

Якщо на ранковому огляді чи вечірній перевірці присутній командир роти або один з офіцерів роти, старшина роти доповідає йому про результати огляду (перевірки). Після ранкового огляду й вечірньої перевірки чергові рот доповідають черговому частини і подають відомості про відсутніх, а також військові звання, прізвища, імена та по батькові самовільно відсутніх.

Періодично за планом командира полку проводяться загальні батальйонні або полкові вечірні перевірки. Місце для проведення вечірньої перевірки має бути освітлене.

На загальних батальйонних (полкових) перевірках зобов'язаний бути присутнім весь особовий склад батальйону (полку).

Перевірку всього особового складу за іменним списком проводять командири рот і про результати перевірки доповідають командирові батальйону.

На загальній полковій перевірці командири батальйонів та окремих підрозділів полку доповідають про результати перевірки командирові полку. Після закінчення загальної батальйонної (полкової) перевірки командир батальйону (полку) подає команду **"Струнко"** і наказує грати **"Зорю".** Загальна полкова вечірня перевірка закінчується виконанням оркестром Державного Гімну України. Потім підрозділи проходять строєм під оркестр. За відсутності в батальйоні (полку) оркестру використовуються технічні засоби відтворення звукозапису. З початком звучання **"Зорі"** командири підрозділів від взводу і вище прикладають руку до головного убору і опускають її за командою **"Вільно",** що подається командиром батальйону (полку) після закінчення гри оркестру (звукозапису).

3. Приготування їжі має бути закінчено за **30 хвилин** до встановленого розпорядком дня терміну її приймання.

До початку роздавання їжі лікар (фельдшер) разом із черговим частини повинен перевірити її якість, здійснити контрольне зважування порцій, а також перевірити санітарний стан приміщень їдальні, столово-кухонного посуду та інвентарю. Крім того, командиром військової частини або за його вказівкою одним із його заступників щоденно перевіряється якість приготування їжі.

Перевірку якості їжі та контрольне зважування порцій командир військової частини або його заступники здійснюють у залі-їдальні. Записи про результати перевірки вносяться до книги обліку контролю за якістю

приготування їжі. У визначений розпорядком дня час черговий частини дає дозвіл на видачу якісної їжі.

Військовослужбовці строкової служби приходять до їдальні у чистому взутті та одязі строєм під командою старшини роти або одного із заступників командирів взводів. В їдальні забороняється приймати їжу в головному уборі, польовій утепленій куртці, спеціальному (робочому) одязі.

Військовослужбовці, які перебувають у добовому наряді, харчуються у визначений командиром військової частини час. Хворим, які перебувають у медичному пункті частини, їжа готується за нормами лікувального пайка і доставляється за розпорядженням начальника медичного пункту. Для військовослужбовців, які потребують дієтичного харчування, їжа готується окремо.

ТЕМА 5. ОБОВ’ЯЗКИ ОСІБ ДОБОВОГО НАРЯДУ ТА ЇХ ПРАКТИЧНЕ ВИКОНАННЯ

ЗАНЯТТЯ 1. ПРИЗНАЧЕННЯ ДОБОВОГО НАРЯДУ. СКЛАД ДОБОВОГО НАРЯДУ ТА ЙОГО ОЗБРОЄННЯ. ОБОВ’ЯЗКИ ДНЮВАЛЬНОГО РОТИ. ТРЕНУВАННЯ У ВИКОНАННІ ОБОВ'ЯЗКІВ ДНЮВАЛЬНОГО РОТИ, ПІД ЧАС ПРИБУТТЯ ПРЯМИХ НАЧАЛЬНИКІВ, У ВИПАДКУ ТРИВОГИ АБО ПОЖЕЖІ, ЗА ВІДСУТНОСТІ ЧЕРГОВОГО РОТИ

1. Призначення добового наряду. Склад добового наряду та його озброєння.

2. Обов’язки днювального роти.

Добовий наряд призначається для підтримання внутрішнього порядку, охорони особового складу, озброєння, боєприпасів, бойової та іншої техніки, приміщень і майна військової частини (підрозділу), контролю за станом справ у підрозділах і своєчасного вжиття заводів для запобігання правопорушенням, а також для виконання інших обов'язків внутрішньої служби.

Склад добового наряду оголошується наказом по військовій частині на період нявчання.

Добовий наряд військової частини призначається у такому складі:

черговий частини;

помічник чергового частини;

черговий підрозділ;

варта;

черговий і днювальні парку, а також механіки-водії (водії) чергових тягачів;

черговий фельдшер або санітарний інструктор і днювальні медичного пункту;

черговий і помічники чергового контрольно-пропускного пункту;

черговий їдальні та робітники їдальні;
черговий штабу частини та посильні;
черговий сигналіст;
пожежний наряд;
водії чергових автомобілів.

Щоденно наказом по частині призначаються черговий частини, помічник чергового частини, начальник варти, черговий парку, черговий підрозділ, а також підрозділи, від яких виділяються добовий наряд частини й особовий склад для виконання нарядів на роботи.

Військовослужбовці-жінки, як правило, до складу добового наряду не призначаються. Військовослужбовців-жінок залежно від військового звання та посади можуть у разі потреби призначати з додержанням законодавства черговим фельдшером (санітарним інструктором) чи черговим штабу. Військовослужбовці-жінки призначаються також на чергування за спеціальністю.

У добовий наряд роти призначаються:
черговий роти (гуртожитку);
днювальний роти (гуртожитку).

Кількість змін днювальних у ротах встановлюється командиром військової чистини.

Замість чергових рот у деяких батальйонах залежно від їх чисельності та умов розміщення за рішенням командира військової частини може призначатися черговий батальйону, а в підрозділах забезпечення у разі їх сумісного розміщення – черговий цих підрозділів. Кількість днювальних у таких випадках встановлюється залежно від розміщення підрозділів, забезпечення охорони й підтримання внутрішнього порядку.

Усі чергові та їх помічники повинні мати на лівому боці грудей нагрудний знак (пов'язку на лівому рукаві) з відповідним написом (додаток 17 до цього Статуту). Нагрудний знак (пов'язка) передається черговим наступному черговому після доповіді про здавання та приймання чергування.

Черговий частини та його помічник, черговий парку, черговий контрольно-пропускного пункту, черговий штабу частини, призначені з офіцерів і прапорщиків, повинні мати на озброєнні пістолети з двома спорядженими магазинами. Черговий парку, черговий контрольно-пропускного пункту, черговий штабу частини, призначені із сержантів, помічники чергового контрольно-пропускного пункту, чергові та днювальні підрозділів, а також днювальні парку та посильні повинні мати багнети в піхвах. Багнет кріпиться на поясі ліворуч, на ширину долоні від пряжки. За наказом Міністра оборони України в деяких військових частинах помічники чергового контрольно-пропускного пункту, добовий наряд роти і днювальні парку можуть мати автомат (карабін) з двома спорядженими магазинами і несуть службу згідно з інструкціями для цих осіб, затвердженими командиром військової частини.

2. Днювальний роти призначається із рядового складу. Він відповідає за зберігання зброї, шаф (ящиків) із боєприпасами, майна роти та особистих речей, які є під його охороною. Днювальний роти підпорядковується черговому роти.

Черговий днювальний роти несе службу всередині казарми біля вхідних дверей, поблизу кімнати зберігання зброї.

Днювальний роти зобов'язаний:

не виходити з приміщення роти без дозволу чергового роти; постійно охороняти кімнату зберігання зброї та не допускати до неї нікого, крім чергового роти; своєчасно подавати команди згідно з розпорядком дня;

не пропускати в приміщення сторонніх осіб, а також не дозволяти виносити з казарми зброю, боєприпаси, майно та речі без дозволу чергового роти;

негайно доповідати черговому роти про всі надзвичайні події в роті, про порушення встановлених цим Статутом правил відносин між

військовослужбовцями роти, помічені несправності й про порушення вимог пожежної безпеки, вживати заходів до їх усунення;

піднімати за командою чергового роти особовий склад під час загального підйому, а також уночі у разі тривоги, пожежі, стихійного лиха;

стежити за чистотою та порядком у приміщеннях і вимагати від військовослужбовців їх додержання;

не дозволяти військовослужбовцям у холодну пору, особливо вночі, виходити з приміщення роздягненими;

стежити, щоб військовослужбовці курили, чистили взуття та одяг тільки у визначених для цього приміщеннях чи місцях;

з прибуттям до роти прямих начальників від командира роти й вище тачергового частини подавати команду **"Струнко";** з прибуттям

до роти інших офіцерів роти, а також старшини або

військовослужбовців іншої роти викликати чергового. Наприклад**: "Черговий роти, на вихід".** Черговому днювальному заборонено сидіти, знімати спорядження та перебувати у озстебнутому одязі.

Днювальний вільної зміни зобов'язаний підтримувати чистоту й порядок у приміщеннях роти і нікуди не виходити без дозволу чергового роти; подавати йому допомогу в наведенні порядку у разі порушення встановлених статутами правил відносин між військовослужбовцями роти; залишаючись замість чергового роти, виконувати його обов'язки.

ЗАНЯТТЯ 2. ВНУТРІШНІЙ ПОРЯДОК У ПАРКУ. ДНЮВАЛЬНИЙ ПАРКУ ТА ЙОГО ОБОВЯЗКИ. ДІЇ ДНЮВАЛЬНОГО ПІД ЧАС ДОПУСКУ ДО ПАРКУ, ВИПУСКУ МАШИН ІЗ ПАРКУ, ВИНИКНЕННЯ ПОЖЕЖІ ТА КОРИСТУВАННЯ ЗАСОБАМИ СИГНАЛІЗАЦІЇЇ

1. Внутрішній порядок у парку.

2. Днювальний парку та його обов’язки.

Парком називається територія, обладнана для зберігання, обслуговування, ремонту і підготовки до бойового застосування озброєння, бойової та іншої техніки.

Парки можуть бути постійні та польові.

Постійні парки обладнуються у місцях постійного розташування частини і на полігонах (у таборах). При цьому озброєння, бойова та інша техніка розміщуються у закритих приміщеннях чи під навісами, а також на площадках з надійною огорожею. У парку обладнуються контрольно-технічний пункт із приміщенням для чергового парку, техніка (з безпеки дорожнього руху) – начальника контрольно-технічного пункту, класом безпеки руху, інструктажу наряду, водіїв і старших машин; пункти чищення й миття машин, а також кімнати для відпочинку наряду парку та водіїв чергових тягачів; пункт заправлення; майданчик (пункт) щоденного технічного обслуговування; майданчик перевірки перед рейсом технічного стану техніки техніком (з безпеки дорожнього руху) – начальником контрольно-технічного пункту; майданчик для машин, що запізнилися з рейсу; пункт технічного обслуговування й ремонту; пункт збирання відпрацьованих мастил і спеціальних рідин; інші приміщення (місця) для обслуговування техніки й необхідні побутові приміщення; місця зберігання озброєння, бойової та іншої техніки.

Польові парки створюються у разі тимчасового розташування військової частини (підрозділу) в польових умовах для кожної роти (батальйону).

Облаштування та обладнання парків мають забезпечувати швидкий і зручний вихід машин.

За додержання внутрішнього порядку в парку, правильне утримання та зберігання озброєння, бойової та іншої техніки, спеціальних споруд, складів, за підтримання чистоти й виконання протипожежних і природоохоронних заходів відповідає заступник командира частини з озброєння, а там, де його за штатом не передбачено, – особа, призначена наказом командира військової частини.

За утримання техніки, приміщень і ділянок території парку, закріплених за підрозділами, відповідають командири підрозділів

Порядок зберігання й видачі ключів від замків запалювання, люків машин, паркових приміщень і воріт парку повинен забезпечувати своєчасний вихід машин з парку, а також виключати випадки самовільного використання їх особовим складом.

Ключі зберігаються:

від замків запалювання і люків машин: один комплект – у чергового парку, другий – у чергового роти (батальйону, підрозділів забезпечення) в запечатаній скриньці разом із дорожніми листками на випадок тривоги;

від паркових приміщень і воріт парку: один комплект – у чергового парку, другий – у чергового частини в запечатаній скриньці.

Для підтримання внутрішнього порядку в парку призначаються черговий парку, днювальні та механіки-водії (водії) чергових тягачів.

Днювальні виставляються черговим парку біля входів у парк, а на час виконання робіт – і на території парку.

Постійний і польовий парки цілодобово охороняються вартою з виставленням чатових. Якщо парк обладнано технічними засобами охорони, він може охоронятися вартою без виставлення чатових.

2. Днювальний парку призначається з рядового чи сержантського складу. Він відповідає за додержання встановленого порядку в парку і правильний випуск машин із парку та впуск їх до нього. Днювальний парку підпорядковується черговому парку.

Днювальний парку зобов'язаний:

впускати на територію парку військовослужбовців, а також випускати з парку і впускати в нього машини та іншу техніку лише з дозволу чергового парку;

стежити за чистотою й порядком у парку;

не дозволяти курити й розпалювати вогонь у приміщеннях і на території парку, за винятком спеціально обладнаних для цього місць;

стежити, щоб машини на місце стоянки ставилися лише з дозволу чергового парку;

у разі пожежі негайно доповідати черговому парку та вживати заходів для її гасіння;

про всі порушення порядку в парку негайно доповідати черговому парку.

Черговий днювальний виставляється біля входу до парку, днювальний вільної зміни під час роботи в парку перебуває на території парку і стежить за внутрішнім порядком і додержанням вимог пожежної безпеки. Днювальному заборонено залишати парк без дозволу чергового парку.

У разі виникнення пожежі в парку черговий негайно викликає пожежну команду, доповідає черговому частини і вживає заходів для гасіння вогню, виведення машин і врятування техніки та майна.

Після закінчення робіт у парку черговий перевіряє всі приміщення та територію парку щодо додержання порядку, правил пожежної безпеки та охорони довкілля, приймає від командирів підрозділів приміщення, сховища, озброєння і техніку, які зберігаються на відкритих майданчиках і під навісами, дає дозвіл на їх запечатування й додатково опечатує їх своєю печаткою. Після перевірки парку разом з особами пожежного наряду й одержання пожежного жетона від них черговий здає парк під охорону варти.

ЗАНЯТТЯ 3. ПОМІЧНИК ЧЕРГОВОГО КОНТРОЛЬНО-ПЕРЕПУСКНОГО ПУНКТУ ТА ЙОГО ОБОВЯЗКИ. ДІЇ ПОМІЧНИКА ЧЕРГОВОГО КПП ПІД ЧАС ПРОПУСКУ НА ТЕРИТОРІЮ ЧЕРГОВИХ ОСІБ, ПІДРОЗДІЛІВ, ПЕРЕВІРКИ ДОКУМЕНТІВ ПІД ЧАС ВНЕСЕННЯ, ВИНЕСЕННЯ МАЙНА

1. Черговий контрольно-пропускного пункту та його обов’язки.

2. Обов’язки чергового контрольно-пропускного пункту.

1. Черговий контрольно-пропускного пункту призначається із прапорщиків або сержантів. Він відповідає за правильність пропуску осіб, які прибувають до частини, та винесення (внесення) чи вивезення (ввезення) будь-якого майна. Черговий контрольно-пропускного пункту підпорядковується черговому частини та його помічникові.

Йому підпорядковуються помічники чергового контрольно-пропускного пункту.

Про здавання і приймання чергування попередній і новопризначений чергові доповідають черговому частини.

2. Черговий контрольно-пропускного пункту зобов'язаний:

після розводу прийняти за описом документацію, обладнання та інвентар (додаток 7 до Статуту внутрішньої служби);

перевіряти документи, які посвідчують особу, що прибула до військової частини, видавати одноразові перепустки з дозволу чергового частини та осіб, список яких затверджено командиром військової частини;

не дозволяти виносити (вносити) чи вивозити (ввозити) будь-яке майно з території (на територію) військової частини без дозволу чергового частини;

перевіряти відповідність вантажу (майна) накладним і правильність оформлення документів на його перевезення;

доповідати черговому частини про осіб, у правильності оформлення документів яких у нього виникли сумніви;

не дозволяти виходити за межі розташування військової частини військовослужбовцям строкової служби без документа на право виходу, одягненим не за формою або неохайно, а також командам, які вирушають пішки вночі без сигнальних ліхтарів, вдень – без сигнальних прапорців;

постійно перебувати на контрольно-пропускному пункті; залишаючи контрольно-пропускний пункт у справах служби з дозволу чергового частини, призначати замість себе помічника;

з прибуттям командира військової частини та його заступників зустрічати їх і відрекомендовуватися;

у разі виникнення пожежі організувати пропуск пожежних машин, направити їх до місця пожежі та повідомити про найближчі джерела пожежного водопостачання.

Черговий контрольно-пропускного пункту зустрічає генералів, адміралів, офіцерів з іншої військової частини, відрекомендовується їм, негайно доповідає черговому частини.

ЗАНЯТТЯ 4. ВАРТОВА СЛУЖБА. СКЛАД ТА ОЗБРОЄННЯ ВАРТИ, ПОСТ І ЙОГО ОБЛАДНАННЯ, ЗАСОБИ ОХОРОНИ ОБЄКТІВ. ПІДПОРЯДКОВАННІСТЬ ТА ОБОВЯЗКИ ЧЕРГРВОГО.

1. Вартова служба. Склад та озброєння варти.

2. Озброєння варт.

Несення вартової служби є виконанням бойового завдання і вимагає від особового складу точного дотримання всіх положень, визначених цим Статутом, високої пильності, непохитної рішучості та розумної ініціативи.

Особи, винні в порушенні правил несення вартової служби, несуть дисциплінарну або кримінальну відповідальність.

Для несення вартової служби віднаряджуються варти. **Вартою називають озброєний підрозділ, віднаряджений для виконання бойового завдання з метою охорони та оборони військових об'єктів, бойових прапорів та осіб, яких тримають на гауптвахті й у дисциплінарній частині (батальйоні)**.

Варти бувають гарнізонні і внутрішні (корабельні), вони можуть бути постійними або тимчасовими.

Для безпосередньої охорони та оборони об'єктів із складу варти виставляються чатові.

Чатовим називається озброєний вартовий, який виконує бойове завдання щодо охорони та оборони дорученого йому поста.

Постом називається все доручене для охорони та оборони чатовому, а також місце або ділянка місцевості, на якій він виконує свої обов'язки.

До постів також належать об'єкти та ділянки місцевості, що їх охороняє варта, на яких встановлено технічні засоби охорони або є вартові собаки.

Пости, залежно від важливості та тривалості несення служби на них, поділяються на постійні (охороняють протягом доби) та тимчасові (охороняють протягом частини доби); перші – тризмінні, другі – двозмінні.

Порядок охорони, розташування та межі постів визначає для гарнізонних варт начальник гарнізону, для внутрішніх варт – командир військової частини (корабля) та зазначає в табелі постів (додаток 5в до Статутів Збройних Сил України).

Для охорони складів тилу, автомобільного, бронетанкового та інших видів майна, парків військових частин, гарнізонних гауптвахт за наявності на них тільки військовослужбовців, які заарештовані у дисциплінарному порядку, дозволяється озброювати чатових багнетами.

Охорона об'єктів чатовими здійснюється шляхом патрулювання (обходу) всередині огорожі або за периметром між внутрішньою і зовнішньою огорожами, а також стеженням з вишок (з використанням технічних засобів охорони). Для посилення охорони об'єкта можуть застосовуватися вартові собаки (додаток 11 до Статутів Збройних Сил України). Окремі об'єкти можуть охоронятися нерухомими чатовими.

У разі організації охорони об'єктів шляхом патрулювання чатовому залежно від огородження об'єкта й особливостей місцевості призначається для охорони та оборони ділянка смуги завдовжки: вдень – до 2 км, уночі – до 1 км, а для об'єктів, які обладнані технічними засобами охорони: вдень – до 3 км, уночі – до 2 км. Для посилення охорони об'єктів під час негоди (туману, завірюхи тощо) розпорядженням начальника гарнізону (командира військової частини) можуть віднаряджуватися додаткові вартові або патрулі. Порядок несення служби додатковими вартовими й патрулями визначається начальником гарнізону (командиром військової частини).

Чатові пересуваються за маршрутами руху пішки із швидкістю, що забезпечує надійну охорону об'єкта, роблячи короткі зупинки для огляду місцевості, технічних засобів охорони й огорожі, а також для доповіді за допомогою засобів зв'язку начальникові варти про несення служби або подачі визначеного сигналу під час проходження пунктів сигналізації.

За умови хорошої видимості, якщо умови місцевості дозволяють, чатові можуть вести нагляд за об'єктами, які підлягають охороні, і підступами до них із спостережних вишок цілодобово.

З числа змін вартових створюються резервні групи, які у разі сигналу тривоги за командою начальника варти, його помічника або розвідного прибувають на місце події і діють залежно від обставин. Для швидкого прибуття цих груп до місця порушення варти у разі потреби вони забезпечуються транспортними засобами, а в особливих випадках для посилення їх боєздатності – бойовими машинами.

2. Озброєння варт.

Особовий склад варти має бути у вартовій формі одягу (додаток 8 до цього Статуту), озброєний справною, приведеною до нормального бою зброєю (автоматами або карабінами з багнетами). Вартові контрольно-пропускних постів, як виняток, можуть бути озброєні пістолетами. Начальники варт озброюються своєю штатною зброєю.

Боєприпасами варта забезпечується із розрахунку: на кожний автомат і пістолет – по два споряджені магазини і на кожний карабін – 30 патронів у обоймах.

Чатовий підпорядковується начальнику варти, помічнику начальника варти, своєму розвідному. Він є особою недоторканною. Недоторканність чатового полягає:

В особливій охороні законом його прав і особистої гідності;

у підпорядкуванні його лише певним особам – начальникові варти, помічникові начальника варти та своєму розвідному;

в обов'язку всіх осіб неухильно виконувати вимоги чатового, які визначені його службою;

у наданні йому права застосовувати зброю у випадках, визначених цим Статутом.

Чатового мають право змінити або зняти з поста лише начальник варти, помічник начальника варти й розвідний, якому підпорядкований чатовий.

У виняткових випадках зняти або змінити чатового може черговий варт (військової частини) в присутності командира роти (батареї) або батальйону (дивізіону), звідки призначений чатовий.

Заступаючи на пост, вартовий має в присутності розвідного (начальника варти або його помічника), чатового, якого змінює, особисто оглянути й перевірити наявність і цілість усього, що належить взяти під охорону згідно з табелем постів.

Чатовий зобов'язаний:

пильно охороняти та стійко обороняти свій пост, нічим не відволікатися, не випускати з рук зброї й нікому не віддавати її, включаючи осіб, яким він підпорядкований;

під час виконання завдання на посту тримати зброю зарядженою, завжди готовою до застосування (при цьому патрон у патронник не досилати);

рухаючись визначеним маршрутом, уважно оглядати підступи до поста й огорожу та доповідати через засоби зв'язку про хід несення служби у визначені табелем постів строки;

не залишати поста, доки його не буде змінено або знято;

не допускати до поста ближче, ніж на відстань, визначену в табелі постів, та позначки на місцевості нікого, крім начальника варти, помічника начальника варти й свого розвідного та осіб, яких вони супроводжують, а також чергового варт (військової частини) у випадку, визначеному в статті 231 цього Статуту;

знати маршрут руху транспортних засобів варти, а також їх розпізнавальні знаки й сигнали;

уміти застосовувати засоби пожежогасіння, які є на посту;

викликати начальника варти у разі виявлення будь-яких неполадок в огорожі об'єкта (на посту) та за будь-якого порушення поблизу свого чи сусіднього поста;

почувши сигнал технічних засобів охорони або гавкання вартового собаки, негайно доповісти до вартового приміщення;

віддавати військове вітання начальникам, яким він підпорядкований, а також іншим начальникам, які прибули на пост в їх супроводі, згідно з правилами, визначеними Стройовим статутом Збройних Сил України.

Чатовий на посту, за винятком тих, хто несе службу з багнетом, має тримати зброю із примкнутим багнетом (автомат зі складаним прикладом – без багнета, багнет – у піхвах на поясному ремені); уночі – у положенні приготування до стрільби стоячи, вдень – у положенні "на ремінь" або в положенні приготування до стрільби стоячи (додаток 7 до цього Статуту); на внутрішніх постах і на посту біля Бойового Прапора автомати з дерев'яним прикладом – у положенні "на ремінь", із складаним прикладом – "на груди", карабін – "до ноги"; клапан сумки із спорядженим магазином (обоймами) тримати постійно застебнутим.

Під час гасіння пожежі або боротьби із стихійним лихом чатовому дозволено тримати зброю в положенні "за спину".

Чатовому заборонено сидіти, притулятися до чого-небудь, спати, курити, розмовляти, їсти, пити, читати, писати, справляти природні потреби, передавати й приймати будь-які предмети, досилати без потреби патрон у патронник, заходити у зону роботи технічних засобів охорони.

Чатовий повинен відповідати на запитання лише начальника варти, його помічника, свого розвідного й осіб, які прибули з ними для перевірки.

У разі виникнення пожежі на посту чатовий негайно доповідає до вартового приміщення й, не припиняючи спостереження за об'єктом, який охороняють, вживає заходів до гасіння пожежі.

У разі пожежі на технічній території об'єкта, який охороняють, або на об'єкті, що має зовнішню та внутрішню огорожі, а також поблизу поста він передає повідомлення про це до вартового приміщення й далі несе службу на посту.

У разі раптового захворювання (поранення) чатовий повідомляє про це до вартового приміщення й далі несе службу на посту.

ТЕМА 6. ВІЙСЬКОВА ДИСЦИПЛІНА. ЗАОХОЧЕННЯ ТА ДИСЦИПЛІНАРНІ СТЯГНЕННЯ

ЗАНЯТТЯ 1. ВІЙСЬКОВА ДИСЦИПЛІНА, ЇЇ СУТЬ І ЗНАЧЕННЯ. ОБОВ'ЯЗКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПО ПІДТРИМАННЮ ВІЙСЬКОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ. ЗАОХОЧЕННЯ ТА ДИСЦИПЛІНАРНІ СТЯГНЕННЯ, ЩО НАКЛАДАЮТЬСЯ НА РЯДОВИЙ СКЛАД. ПОРЯДОК НАКЛАДАННЯ ЗАОХОЧЕНЬ. ПРАВА КОМАНДИРІВ ПО ЗАСТОСУВАННЮ ЗАОХОЧЕНЬ

1. Військова дисципліна.

2. Заохочення.

3. Права командирів (начальників) щодо застосування заохочень до підлеглих рядових (матросів), сержантів (старшин).

Військова дисципліна – це бездоганне і неухильне додержання всіма військовослужбовцями порядку і правил, встановлених військовими статутами та іншим законодавством України.

Військова дисципліна ґрунтується на усвідомленні військовослужбовцями свого військового обов'язку, відповідальності за захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, на їх вірності Військовій присязі.

Військова дисципліна досягається шляхом:

виховання високих бойових і морально-психологічних якостей військовослужбовців на національно-історичних традиціях українського народу та традиціях Збройних Сил України, патріотизму, свідомого ставлення до виконання військового обов'язку, вірності Військовій присязі;

особистої відповідальності кожного військовослужбовця за дотримання Військової присяги, виконання своїх обов'язків, вимог військових статутів;

формування правової культури військовослужбовців;

умілого поєднання повсякденної вимогливості командирів і начальників (далі – командири) до підлеглих без приниження їх особистої гідності, з дотриманням прав і свобод, постійної турботи про них та правильного застосування засобів переконання, примусу й громадського впливу колективу;

зразкового виконання командирами військового обов'язку, їх справедливого ставлення до підлеглих;

підтримання у військових об'єднаннях, з'єднаннях, частинах (підрозділах), закладах та установах необхідних матеріально-побутових умов, статутного порядку;

своєчасного і повного постачання військовослужбовців встановленими видами забезпечення;

чіткої організації і повного залучення особового складу до бойового навчання.

Військова дисципліна зобов'язує кожного військовослужбовця:

додержуватися Конституції та законів України, Військової присяги, неухильно виконувати вимоги військових статутів, накази командирів;

бути пильним, зберігати державну та військову таємницю;

додержуватися визначених військовими статутами правил взаємовідносин між військовослужбовцями, зміцнювати військове товариство;

виявляти повагу до командирів і один до одного, бути ввічливими і додержуватися військового етикету;

поводитися з гідністю й честю, не допускати самому і стримувати інших від негідних вчинків.

За стан дисципліни у військовому об'єднанні, з'єднанні, частині (підрозділі), закладі та установі відповідає командир.

2. Заохочення.

Заохочення є важливим засобом виховання військовослужбовців і зміцнення військової дисципліни.

Кожний командир у межах прав, наданих йому цим Статутом, зобов'язаний заохочувати підлеглих військовослужбовців за старанність, розумну ініціативу та сумлінне виконання службових обов'язків.

У разі коли командир вважає, що наданих йому прав недостатньо для заохочення військовослужбовців, які відзначилися, він може клопотати про заохочення перед старшим командиром.

Заохочення має бути заслуженим. При визначенні виду заохочення враховується характер заслуг військовослужбовця та його ставлення до служби за попередній час.

За мужність і відвагу, проявлені під час виконання військового обов'язку, зразкове управління військами, високі показники в бойовій підготовці, оволодінні військовою технікою та озброєнням, інші заслуги перед Вітчизною, Збройними Силами України начальники від командира полку (командира корабля 1 рангу), командири, які мають рівні з ними права та вищі, командири окремих батальйонів (кораблів 2 рангу), а також командири окремих військових частин, які користуються відповідно до статті 8 цього Статуту дисциплінарною владою командира батальйону (корабля 3 рангу), мають право висувати підлеглих військовослужбовців для відзначення державними нагородами України.

Заохочення, які застосовують до рядових (матросів), сержантів (старшин).

До рядових (матросів), сержантів (старшин) застосовуються такі заохочення:

а) оголошення подяки;

б) зняття раніше накладеного дисциплінарного стягнення;

в) надання одного додаткового звільнення з розташування військової частини чи корабля на берег поза чергою військовослужбовцям строкової служби;

г) надання додаткової відпустки військовослужбовцям строкової служби строком до 5 діб;

д) повідомлення батьків або колективу за місцем роботи чи навчання військовослужбовця до його призову на службу про зразкове виконання ним військового обов'язку та про отримані заохочення;

е) нагородження грамотою, цінним подарунком або грошовою премією;

є) нагородження військовослужбовця його фотокарткою, знятою біля розгорнутого Бойового Прапора військової частини;

ж) присвоєння військового звання старший солдат (старший матрос);

з) присвоєння сержантам (старшинам) строкової служби, які звільняються в запас, чергового військового звання, вищого на один ступінь за військове звання, передбачене штатною посадою, яку обіймав сержант чи старшина під час звільнення в запас, до старшини, головного корабельного старшини включно;

и) занесення прізвища до Книги пошани військової частини (корабля) (додаток 1 до цього Статуту);

і) нагородження заохочувальними відзнаками Міністра оборони України.

До військовослужбовців, які проходять військову службу за контрактом, у тому числі військовослужбовців-жінок, що проходять військову службу на посадах рядового, матроського, сержантського й старшинського складу, застосовуються заохочення, визначені в статті 15 цього Статуту, крім заохочень, передбачених пунктами "в", "г", "д", "є", "з" зазначеної статті.

3. Права командирів (начальників) щодо застосування заохочень до підлеглих рядових (матросів), сержантів (старшин)

Командир відділення та заступник командира взводу мають право:

а) оголошувати подяку;

б) знімати дисциплінарні стягнення, накладені ними раніше.

Старшина роти (команди), командир взводу (групи) і командир роти (корабля 4 рангу) мають право:

а) оголошувати подяку;

б) знімати дисциплінарні стягнення, накладені ними раніше;

в) надавати одне додаткове звільнення з розташування військової частини чи корабля на берег поза чергою.

Командир батальйону (корабля 3 рангу) має право:

а) оголошувати подяку;

б) знімати дисциплінарні стягнення, накладені ним раніше;

в) надавати додаткове звільнення з розташування військової частини чи корабля на берег поза чергою;

г) повідомляти батьків або колектив за місцем роботи чи навчання військовослужбовця до його призову на службу про зразкове виконання ним військового обов'язку та про одержані заохочення.

Порядок застосування заохочень

Командири можуть застосовувати заохочення, передбачені у пунктах "а" і "в" статті 27, як до окремого військовослужбовця, так і до всього особового складу підрозділу, військової частини.

Військовослужбовець, що має дисциплінарні стягнення, заохочується шляхом зняття накладеного раніше стягнення. Право знімати дисциплінарні стягнення належить тому командирові, який їх накладав, та його прямим начальникам. Одноразово військовослужбовцю може бути знято лише одне дисциплінарне стягнення.

Дисциплінарні стягнення – позбавлення військового звання, пониження у військовому званні (у посаді) – можуть бути зняті із старших солдатів, старших матросів, сержантів, старшин не раніше ніж через 6 місяців, а з прапорщиків, мічманів та офіцерів – через рік з дня накладення стягнення.

Командир має право зняти дисциплінарне стягнення тільки після того, як воно відіграло виховну роль і військовослужбовець змінив своє ставлення до виконання військового обов'язку.

Дисциплінарне стягнення – посадове пониження – може бути знято без поновлення військовослужбовця на попередній посаді.

Заохочення оголошуються на зборах (нарадах), перед строєм або військовослужбовцю особисто.

Вважається, що військовослужбовець не має дисциплінарних стягнень після їх зняття відповідним командиром.

Оголошення подяки застосовується до окремого військовослужбовця, а також до всього особового складу підрозділу, військової частини.

Надання одного додаткового звільнення з розташування військової частини чи корабля на берег поза чергою застосовується до військовослужбовців строкової служби та курсантів військово-навчальних закладів у дні та години, встановлені для цього командиром військової частини.

Додаткова відпустка як заохочення для військовослужбовців строкової служби (за винятком курсантів військово-навчальних закладів) надається за високі показники в бойовій підготовці, зразкову військову дисципліну, пильність та відмінну службу, вмілу експлуатацію озброєння, бойової техніки й оголошується наказом по військовій частині.

Додаткова відпустка надається, як правило, разом з основною відпусткою військовослужбовця, а у разі використання основної відпустки додаткова надається протягом місяця з дня оголошення заохочення.

Повідомлення батьків або колективу за місцем роботи чи навчання військовослужбовця до його призову на службу про зразкове виконання ним військового обов'язку та про одержані заохочення застосовується до військовослужбовців строкової служби.

Нагородження грамотою, цінним подарунком або грошовою премією застосовується до всіх військовослужбовців.

Нагородження військовослужбовця його фотокарткою, знятою біля розгорнутого Бойового Прапора військової частини, застосовується до військовослужбовців строкової служби. Військовослужбовця фотографують у парадній формі одягу в головному уборі, зі зброєю.

Військове звання старший солдат (старший матрос), чергове військове звання достроково присвоюють військовослужбовцям, які виявили високі бойові та моральні якості під час захисту Вітчизни, бойового чергування, досягли високих показників у бойовій підготовці, зміцненні військової дисципліни, оволодінні бойовою технікою та зразково виконують свій військовий обов'язок.

Занесення до Книги пошани військової частини (корабля) застосовується до всіх військовослужбовців, які досягли високих показників у бойовій підготовці, виявили бездоганну дисциплінованість і особливо відзначилися під час виконання військового обов'язку.

Під час оголошення цього заохочення військовослужбовцеві вручають грамоту, підписану командиром військової частини (корабля), а про занесення прізвища військовослужбовця строкової служби до Книги пошани військової частини (корабля) повідомляють батьків або колектив за місцем його попередньої роботи (навчання).

Заохочувальними відзнаками Міністра оборони України нагороджуються військовослужбовці за бездоганну службу та видатні заслуги перед Збройними Силами України.

Іменною холодною та вогнепальною зброєю нагороджує Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України. Це – почесна нагорода для офіцерів, генералів та адміралів за їх подвиги та заслуги перед державою і Збройними Силами України.

ЗАНЯТТЯ 2. ДИСЦИПЛІНАРНІ СТЯГНЕННЯ, ЩО НАКЛАДАЮТЬСЯ НА СОЛДАТ І СЕРЖАНТІВ. ПРАВА КОМАНДИРА ВІДДІЛЕННЯ, ВЗВОДУ, РОТИ НАКЛАДАТИ СТЯГНЕННЯ НА ПІДЛЕГЛИХ ЇМ СОЛДАТ І СЕРЖАНТІВ. ПОРЯДОК НАКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНАРНИХ СТЯГНЕНЬ. ПРОПОЗИЦІЇ ЗАЯВИ ТА СКАРГИ

1. Стягнення за порушення військової дисципліни.

2. Дисциплінарні стягнення, які накладають на рядових (матросів), сержантів (старшин).

3. Пропозиції, заяви та скарги.

У разі порушення військовослужбовцем військової дисципліни або громадського порядку командир повинен нагадати йому про обов'язки служби, а за необхідності – накласти дисциплінарне стягнення.

За вчинення адміністративних правопорушень військовослужбовці несуть дисциплінарну відповідальність за цим Статутом, за винятком випадків, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення. За вчинення корупційних діянь чи інших правопорушень, пов'язаних з корупцією, військовослужбовці несуть відповідальність згідно із Законом України "Про боротьбу з корупцією". У разі вчинення злочину військовослужбовець притягається до кримінальної відповідальності.

Командири, які не порушили кримінальну справу за наявності ознак злочину, несуть відповідальність згідно із законом.

Усі дисциплінарні стягнення, крім позбавлення військового звання, накладені на військовослужбовців і не скасовані до дня звільнення їх у запас чи відставку, втрачають чинність з дня звільнення.

З метою громадського впливу на порушників військової дисципліни та громадського порядку до накладення стягнення правопорушення військовослужбовців за рішенням командира можна обговорювати:

солдатів (матросів) – на зборах особового складу;

сержантів (старшин) – на зборах сержантів (старшин);

прапорщиків (мічманів) – на зборах прапорщиків (мічманів);

військовослужбовців-жінок – на зборах військовослужбовців-жінок із військовими званнями (посадами), не нижчими за військове звання (посаду) військовослужбовця-жінки, правопорушення якої обговорюють;

офіцерів – на зборах офіцерів.

Рішення зборів є рекомендаційними для командирів.

У випадках, які не терплять зволікання, прямі начальники мають право усунути старших солдатів (старших матросів), сержантів (старшин), прапорщиків (мічманів), офіцерів, генералів (адміралів) від виконання службових обов'язків.

Командир, який усунув підлеглого з посади, зобов'язаний негайно доповісти про це у порядку підпорядкованості, зазначити причини та обставини усунення з посади.

Командир, який усунув підлеглого з посади без достатніх на те підстав, несе за це відповідальність.

2. Дисциплінарні стягнення, які накладають на рядових (матросів), сержантів (старшин).

На рядових (матросів) строкової служби можуть бути накладені такі стягнення:

а) зауваження;

б) догана;

в) сувора догана;

г) позбавлення чергового звільнення з розташування військової частини чи корабля на берег;

д) призначення поза чергою в наряд на роботу - до 5 нарядів;

е) арешт з утриманням на гауптвахті до 10 діб;

є) позбавлення військового звання старший солдат (старший матрос).

На рядових (матросів), які проходять службу за контрактом, можуть бути накладені такі стягнення:

а) зауваження;

б) догана;

в) сувора догана;

г) попередження про неповну службову відповідність;

д) призначення поза чергою в наряд на роботу – до 5 нарядів;

е) арешт з утриманням на гауптвахті до 10 діб;

є) позбавлення військового звання старший солдат (старший матрос);

ж) звільнення з військової служби за контрактом за невиконання умов контракту чи службовою невідповідністю.

На сержантів (старшин) строкової служби можуть бути накладені такі стягнення:

а) зауваження;

б) догана;

в) сувора догана;

г) позбавлення чергового звільнення з розташування військової частини чи корабля на берег;

д) арешт з утриманням на гауптвахті до 10 діб;

е) посадове пониження;

є) пониження у військовому званні на один ступінь;

ж) пониження у військовому званні на один ступінь з переведенням на нижчу посаду;

з) позбавлення сержантського (старшинського) звання.

На сержантів (старшин), які проходять службу за контрактом, можуть бути накладені такі стягнення:

а) зауваження;

б) догана;

в) сувора догана;

г) попередження про неповну службову відповідність;

д) арешт з утриманням на гауптвахті до 7 діб;

е) посадове пониження;

є) пониження у військовому званні на один ступінь;

ж) пониження у військовому званні на один ступінь з переведенням на нижчу посаду;

з) позбавлення сержантського (старшинського) звання;

и) звільнення з військової служби за контрактом за невиконання умов контракту чи службовою невідповідністю.

На військовослужбовців-жінок можуть бути накладені такі стягнення:

а) зауваження;

б) догана;

в) сувора догана;

г) посадове пониження;

д) позбавлення військового звання старший солдат (старший матрос) та пониження сержантів (старшин) у військовому званні на один ступінь;

е) пониження сержантів (старшин) у військовому званні на один ступінь з переведенням на нижчу посаду;

є) позбавлення сержантського (старшинського) звання;

ж) звільнення з військової служби за службовою невідповідністю.

Порядок накладання дисциплінарних стягнень.

На військовослужбовця, який порушує військову дисципліну або громадський порядок, можуть бути накладені лише ті дисциплінарні стягнення, які визначені цим Статутом і відповідають військовому званню військовослужбовця та дисциплінарній владі командира, що вирішив накласти на винну особу дисциплінарне стягнення.

Прийняттю рішення командиром про накладення на підлеглого дисциплінарного стягнення може передувати службове розслідування. Воно проводиться з метою уточнення причин і умов, що сприяли вчиненню правопорушення, та ступеня вини.

Службове розслідування призначається письмовим наказом командира, який вирішив притягти військовослужбовця до дисциплінарної відповідальності. Воно може бути проведено особисто командиром, доручено офіцерові чи прапорщикові (мічманові), а у разі вчинення правопорушення рядовим (матросом) чи сержантом (старшиною) – також сержантові (старшині).

Заборонено проводити службове розслідування особам, які є підлеглими військовослужбовця, чиє правопорушення підлягає розслідуванню, а також особам – співучасникам правопорушення або заінтересованим у наслідках розслідування. Розслідування проводиться за участю безпосереднього начальника військовослужбовця, який вчинив дисциплінарне правопорушення.

3. Пропозиції, заяви та скарги.

Усі військовослужбовці мають право направляти письмові звернення або особисто звертатися до посадових осіб, органів військового управління, органів, які проводять попереднє (досудове) слідство, та інших державних органів у разі:

незаконних рішень, дій (бездіяльності) щодо них командирів чи інших військовослужбовців, порушення їх прав, законних інтересів та свобод;

незаконного покладення на них обов'язків або незаконного притягнення до відповідальності.

З інших питань службової діяльності скарга подається безпосередньому командирові тієї особи, чиї дії оскаржуються, а якщо ті, хто подають скаргу, не знають, з чиєї вини порушені їх права, скарга подається у порядку підпорядкованості.

Військовослужбовці, які подали заяву чи скаргу, мають право:

особисто викласти свої аргументи особі, яка перевіряє заяву чи скаргу, звернутися за допомогою до свідків;

подати додаткові матеріали, що стосуються справи, чи клопотати, щоб їх вимагав командир або орган, який розглядає заяву або скаргу;

бути присутнім під час розгляду заяви чи скарги;

одержати письмову відповідь про результати розгляду заяви чи скарги;

ознайомитися з матеріалами перевірки заяви чи скарги;

оскаржити прийняте за їхньою заявою чи скаргою рішення в суді;

вимагати відшкодування збитків у встановленому законом порядку.

Ніхто не може бути скривджений на службі чи покараний за те, що він подає пропозицію, заяву чи скаргу.

Подання скарги військовослужбовцями не звільняє їх від виконання своїх службових обов'язків і наказів командирів.

Заборонено подавати скаргу під час бойового чергування, перебування в строю (за винятком скарг, поданих під час опитування

військовослужбовців), на варті (вахті), а також у добовому наряді, під час занять.

Під час опитування військовослужбовців заява чи скарга може бути подана усно або в письмовій формі безпосередньо на ім'я командира, який проводив опитування.

Якщо військовослужбовець виявить факти розкрадання чи псування військового майна, незаконного витрачання коштів, зловживання у постачанні військ, недоліки у стані озброєння та бойової техніки чи інші факти, які завдають шкоди Збройним Силам України, він повинен доповісти про це безпосередньому командирові, а також може надіслати письмову заяву старшому командирові, до Міністра оборони України включно, або до органів військового управління, органів, які проводять попереднє (досудове) слідство, прокуратури та інших державних органів.

Пропозиція, заява чи скарга, подані в письмовій формі, мають бути підписаними. Пропозиція, заява чи скарга, що не містять даних про заявника, визнаються анонімними і не підлягають розгляду.

Пропозиція, заява чи скарга, оформлені належним чином і подані у встановленому порядку, підлягають обов'язковому прийняттю та розгляду.

Якщо питання, порушені в пропозиції, заяві чи скарзі, не входять до компетенції командира, органу військового управління, вони в строк не більше п'яти днів пересилаються ним за належністю відповідній посадовій особі чи органу, про що сповіщається військовослужбовець, який подав пропозицію, заяву чи скаргу. Якщо пропозиція, заява чи скарга не містять даних, необхідних для прийняття обґрунтованого рішення органом чи посадовою особою, вони в той же строк повертаються військовослужбовцю з відповідним роз'ясненням.

Забороняється надсилати заяви та скарги військовослужбовців тим посадовим особам або органам, дії чи рішення яких оскаржуються.

Пропозиція, заява чи скарга вважаються вирішеними, якщо розглянуто всі порушені в них питання і з приводу їх вжито необхідних заходів або дано вичерпні відповіді.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Статути Збройних Сил України. – К.: МОУ, 2004. – С. 1-443.

РОЗДІЛ ІІІ. СТРОЙОВА ПІДГОТОВКА

ТЕМА 1. СТРОЙОВІ ПРИЙОМИ ТА РУХ БЕЗ ЗБРОЇ

ЗАНЯТТЯ 1. СТРІЙ ТА ЙОГО ЕЛЕМЕНТИ. СТРОЙОВЕ ПОЛОЖЕННЯ. ОБОВ'ЯЗКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПЕРЕД ШИКУВАННЯМ ТА В СТРОЮ. ПОПЕРЕДНІ ТА ВИКОНАВЧІ КОМАНДИ. ПОВОРОТИ НА МІСЦІ. РУХ СТРОЙОВИМ КРОКОМ. ПОВОРОТИ ПІД ЧАС РУХУ. ЗМІНА НАПРЯМКУ РУХУ ТА ШВИДКОСТІ

1. Стрій та його елементи, стройове положення.
2. Обов'язки військовослужбовців перед шикуванням в строю.
3. Попередні та виконавчі команди. Повороти на місці.
4. Рух стройовим кроком. Повороти під час руху.
5. Зміна напрямку та швидкості руху.

1. Стрій – визначене Стройовим статутом Збройних Сил України розміщення військовослужбовців, підрозділів і частин для їх спільних дій у пішому порядку або на машинах.

Шеренга – стрій, у якому військовослужбовці розміщені один біля одного на одній лінії.

Двошеренговий стрій – стрій, у якому військовослужбовці однієї шеренги розміщені за військовослужбовцями іншої шеренги на відстані одного кроку (витягнутої руки). Шеренги поділяються на першу та другу. Після повороту строю назви шеренги не змінюються.

Колона – стрій, у якому військовослужбовці або підрозділи (машини) розміщені один (одна) за одним (одною) на дистанціях, установленим цим статутом або командиром.

Фланг – правий (лівий) край строю. Під час поворотів строю назва флангів не змінюється.

Ширина строю – відстань між флангами.

Глибина строю – відстань від першої шеренги до останньої шеренги.

Фронт – бік строю, до якого військовослужбовці повернені обличчям, а машини – лобовою частиною.

Тильний бік строю – бік, протилежний фронту.

Ряд – два військовослужбовці, що стоять у двошеренговому строю один за одним. Якщо за військовослужбовцем першої шеренги не стоїть військовослужбовець другої шеренги, такий ряд називається неповним; останній ряд завжди має бути повним.

Стройове положення приймається за командою „СТРУНКО". За цією командою, слід триматися прямо, без напруження, підбори поставити разом, а носки розвернуті по лінії фронту на ширину стопи; ноги в колінах випрямити, але не напружувати їх, груди підняти, а все тіло трохи подати вперед; живіт втягнути; плечі розвернути; руки опустити так, щоб кисті, повернені долонями всередину, були з боку стегон, а напівзігнуті пальці

торкалися стегна, голову тримати високо й прямо, не виставляючи підборіддя, дивитися перед собою; бути готовим до негайної дії. Стройове положення на місці приймається без команди під час віддання й отримання наказу, доповіді, виконання Державного Гімну України, а також під час військового вітання та віддання команди, За командою „ВІЛЬНО” слід послабити в коліні праву або ліву ногу, але не можна зрушуватися з місця, треба бути уважним і не розмовляти

2. Військовослужбовець зобов’язаний:

Перевіряти справність своєї зброї, закріплених за ним озброєння й техніки, боєприпасів, засобів індивідуального захисту, шансового інструменту, обмундирування та спорядження;

мати охайну зачіску;

охайно заправляти обмундирування, правильно одягати та припасовувати спорядження, дотримуватись інтервалу та дистанції, не виходити зі строю (машини) без дозволу;

у строю без дозволу не розмовляти, дотримуватись цілковитої тиші, бути уважним до наказів (розпоряджень) і команд (сигналів) свого командира, виконувати їх швидко та точно, не заважати іншим;

передавати накази (розпорядження), команди (сигнали) без перекручень, гучно й чітко.

Командир зобов’язаний:

визначити місце, час порядок шикування, форму одягу та спорядження, а також озброєння і техніку; у разі потреби призначити спостерігача;

перевіряти й знати наявність у строю підлеглих свого підрозділу, озброєння, машин, боєприпасів, засобів індивідуального захисту і шанцевого інструменту;

перевіряти зовнішній вигляд підлеглих, а також наявність спорядження;

підтримувати дисципліну в строю і вимагати точного виконання підрозділами команд і сигналів;

проводити зовнішній огляд озброєння і техніки, перевіряти наявність і справність обладнання для перевезення особового складу, а також правильність кріплення матеріальної частини, що перевозиться, нагадувати особовому складу заходи безпеки.

3. Командир взводу пояснює, що повороти на місці застосовуються на стройових заняттях при підході та відході до начальника, при шикуванні в стрій. Повороти на місці виконуються за командою: „Право-РУЧ”, „Ліво-РУЧ”, „Кру-ГОМ”. Для вивчення поворотів на місці, командир шикує відділення в одну шеренгу з інтервалом в два кроки і показує поворот праворуч в цілому з роз’ясненням порядку дій за попередньою та виконавчою командою.

Поворот праворуч визначається по розділах на два рахунки по команді: „Право-РУЧ, по розділах роби – РАЗ, роби – ДВА”. На перший рахунок потрібно різко повернутися в сторону правої руки на правому підборі на лівому носку, зберігаючи правильне положення корпусу, як при стройовому положенні, не згинаючи ноги і носки виявилися розвернуті на ширину ступні, стан рук повинен залишатися як при стройовому положенні. На рахунок „роби – ДВА” найкоротшим шляхом приставити ліву ногу до правої, не згибаючи при цьому її в коліні.

Поворот ліворуч також виконується на два рахунки. По команді „Ліво-РУЧ”, по розділах роби-РАЗ” ті, хто навчається повинні повернутися на лівому підборі і на правому носку, перевести вагу тіла на ліву ногу, зберігаючи правильне положення корпуса. На рахунок роби „роби-ДВА”, праву ногу найкоротшим шляхом приставити до лівої ноги так, щоб носки були розвернуті по фронту на ширину ступні.

Керівник коротко роз’яснює, що поворот кругом виконується командою „Кру-ГОМ” і показує прийом в цілому, а потім по розділах. По команді „Кругом, по розділах роби – РАЗ” ті хто навчається піднімає підбір правої і носки лівої ноги і різко повертається на лівому підборі і правому носку, не згинаючи ніг в колінах, перенести вагу тіла на ліву ногу, подаючи корпус трохи вперед. При повороті не допускати розмахування руками навколо корпусу. На рахунок „роби-ДВА” найкоротшим шляхом приставити праву ногу до лівої так, щоб підбори були разом, а носки розвернуті по лінії фронту на ширину ступні.

Досягнувши правильного виконання прийому по розділах командир наказує перейти до тренування прийому в цілому

4. За підготовчою командою слід подавати корпус тіла трохи вперед, перевести вагу тіла на праву ногу, із збереженням стійкості, за виконавчою командою почати рух з лівої ноги повним кроком. Під час руху стройовим кроком ногу з витягнутим вперед носком вивести на висоту 15-20 сантиметрів від землі та поставити її твердо на всю ступню, піднімаючи водночас іншу ногу. Руками, починаючи від плеча здійснювати рух біля тулуба: вперед – руки згинаються в ліктях так, щоб кісті піднімалися вище пряжки пояса на ширину долоні від тулубу до рівня ліктя; назад – до упору в плечовому суглобі. Пальці рук напівзігнуті. Під час руху стройовим кроком голову та корпус тримати прямо, дивитися вперед.

Повороти під час руху виконуються за командою: „Право-РУЧ”, „Півоберта – право-РУЧ”, „ліво-РУЧ”, „Кругом-РУШ”. Для повороту праворуч подається команда одночасно з постановою правої ноги на землю. За цією командою лівою ногою слід зробити крок, повернутися на носку лівої ноги, одночасно з поворотом винести праву ногу вперед і рухатися далі в новому напрямку. Для повороту ліворуч подається команда одночасно з постановою лівої ноги на землю. За цією командою правою ногою слід зробити крок, повернутися носку правої ноги, одночасно з поворотом

винести ліву ногу вперед і рухатися далі в новому напрямку. Для повороту кругом виконавча команда подається з постановою правої ноги на землю. За цією командою зробите ще один крок лівою ногою (на рахунок „раз”) витягувати праву ногу напівкровка вперед, трохи ліворуч і, різко повернути в бік лівої руки на носках обох ніг (на рахунок „два”), рухатися далі в новому напрямку (на рахунок „три”).

5. Рух здійснюється кроком або бігом. Нормальна швидкість кроком – 110-120 кроків за хвилину. Довжина кроку 70-80 сантиметрів. Нормальна швидкість руху бігом 160-180 кроків за хвилину. Довжина кроку 80-90 сантиметрів.

Крок буває стройовий та похідний. Рух – стройовим кроком починається за командою „Стройовим кроком – РУШ”, а рух похідним кроком – за командою „Кроком – РУШ”.

Рух бігом починається за командою „Бігом – РУШ”. Під час руху за підготовчою командою корпус подається трохи вперед, руки напівзігнути, лікті трохи відвести назад. Виконавча команда подається одночасно з постановою правої ноги на землю. Для переходу від бігу на крок подається команда „Кроком – РУШ”. За цією командою потрібно зробити два кроки бігом і з лівої ноги починати рух кроком.

Для зміни швидкості руху подаються команди: „ДОВШИЙ КРОК”, „КОРОТШИК КРОК”, „ЧАСТІШИЙ КРОК”, „РІДШИЙ КРОК”, „ПІВКРОКУ”, „ПОВНИЙ КРОК”.

ЗАНЯТТЯ 2. ВИКОНАННЯ ВІЙСЬКОВОГО ВІТАННЯ НА МІСЦІ ТА ПІД ЧАС РУХУ БЕЗ ГОЛОВНОГО УБОРУ ТА В ГОЛОВНОМУ УБОРІ. ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ СТРОЙОВОГО ПОЛОЖЕННЯ

1. Виконання військового вітання на місці та під час руху без головного убору.

2. Виконання військового вітання на місці та під час руху в головному уборі.

3. Вдосконалення елементів стройового положення.

1. Викладач шикує взвод в двошеренговий стрій та в ролі керівника пояснює, як виконувати військове вітання на місці поза строєм без головного убору. Після пояснення особисто як виконується вправа.

Для військового вітання на місці поза строєм без головного убору, за п’ять – шість кроків до начальника старшого за військовим званням, одночасно з поставленням ноги припинити рух руками, повернути голову в його бік і рухаючись далі дивитись йому в обличчя. Пройшовши повз начальника, старшого за військовим званням, голову повернути прямо і продовжувати рух руками.

Далі викладач подає команду розвести відділення на місця раніше призначеним курсантам, в ролі керівника, до виконання вправи по розділах приступить.

Вивчення виконання військового вітання під час руху без головного убору проводиться по елементам на чотири – шість рахунків. Якщо начальник прямує назустріч, вправа вивчається на чотири рахунки, якщо він знаходиться на місці, вправа виконується на шість рахунків.

На рахунок “роби – РАЗ” зробити крок лівою ногою, одночасно з поставленням ноги на землю припинити рух руками і повернути голову в бік начальника. На рахунок “два , три, чотири (п’ять, шість)” рух продовжувати з притиснутими руками і повернутою головою.

На наступний рахунок “роби – РАЗ” зробити крок лівою ногою, одночасно з приставлянням лівої ноги на землю, голову повернути прямо і продовжувати рух руками.

Переконавшись, що курсанти вірно зрозуміли прийом по розділах та вивчити його, Викладач подає команду розпочати тренування, передаючи такт рахунку підлеглим курсантам та під барабан.

Відпрацювати прийом в цілому Військове вітання без головного убору під час руху.

Для військового вітання під час руху поза строєм без головного убору за п’ять-шість кроків до начальника, старшого за військовим званням, одночасно з поставленням ноги припинити рух руками, повернути голову в його бік, і рухаючись далі, дивиться йому в обличчя. Пройшовши повз начальника, старшого за званням, голову повернути прямо і продовжити рух руками.

Після відпрацювання в цілому, викладач підводить підсумки першого питання. Оголошує кращих курсантів. Приступає до вивчення другого питання.

2. Викладач шикує взвод в двошеренговому строю, та в ролі керівника пояснює як виконувати військове вітання на місці в головному уборі поза строєм. Після пояснення особисто показує як виконується вправа, спочатку в цілому потім по розділах.

Виконання військового вітання на місці в головному уборі виконується прикладенням правої руки до головного убору, так щоб пальці були разом, долоня пряма, середній палець торкався переднього краю головного убору (біля козирка), а лікоть був на лінії й висоті плеча. Під час повороту голови в бік начальника положення руки залишається без зміни. Після того як начальник мине того, хто вітає, слід голову повернути прямо й опустити руку.

Вивчення прийому прикладання руки до головного убору викладач розпочинає з показу і розповіді.

Викладач подає команду: “Виконання військового вітання по розділах – приступить”. Раніше призначені керівники розводять курсантів по місцях та подають команди: на рахунок “роби – РАЗ”

На рахунок “роби – ДВА”

Цю вправу курсанти виконують перед дзеркалом або попарно.

Після відпрацювання по розділах, викладач переконавшись, що вправа засвоєна, тренує в цілому.

Військове вітання у головному уборі під час руху.

Для військового вітання при надітому головному уборі, разом з поставленням ноги на землю, повернути голову й прикласти праву руку до головного убору, ліву руку тримати нерухомо біля стегна, пройшовши повз начальника, старшого за званням, одночасно з поставленням лівої ноги на землю, голову повернути прямо, а праву руку опустити.

Випереджаючи начальника, старшого за військовим званням, вітати його одночасно з першим кроком обгону, за другим кроком голову повернути прямо і праву руку опустити.

Якщо у військовослужбовця в руках ноша, то військове вітання слід виконувати поворотом голови в бік начальника, старшого за військовим званням.

3. Викладач, в ролі керівника, пояснює, що стройове положення приймається за командою “Ставай” та “Струнко”. Положення “Струнко” на місці приймається без команди: при відданні та отриманні наказу, при повороті і зверненні військовослужбовців один до одного, під час виконання Державного гімну, при відданні честі, а також при віддачі команд.

Викладач особисто показує, як потрібно правильно приймати стройове положення. Показавши його спереду, збоку, ззаду і в цілому. Потім показує по елементах з коротким роз’ясненням.

Закінчивши показ з поясненнями, викладач розводить відділення на місця занять, командує “Командирам відділень відпрацювання стройового положення розпочати”.

“Перша підготовча вправа – розведення носків ніг по лінії фронту по ширині ступні”.

Призначені командири відділень розпочинають першу підготовчу вправу по розділах і подають команду: “Носки звернути, роби – РАЗ, носки розвернути, роби – ДВА” і т.д.

Вивчивши першу підготовчу вправу викладач показує порядок виконання другої підготовчої вправи – при підніманні грудей з поданням свого корпусу трохи вперед, підтягуванням живота, розгортанням плечей і опусканням рук по середині стегон.

Вивчення починається за командою “Груди підняти, живіт підтягнути, плечі розгорнути, корпус подати вперед, роби – РАЗ”, опуститися в попереднє положення, “роби – ДВА”. Вправа виконується до тих пір поки кожен підлеглий не відчує різницю положення корпусу при правильній

стройовій стійці від положення вільного стану. Після цього викладач розбиває підлеглих по парах, призначає старших і наказує проводити протягом кількох хвилин тренування. Самостійне тренування військовослужбовців доцільно проводити перед дзеркалом.

Відпрацювавши підготовчу вправу викладач приступає до суцільного тренування усіх елементів стройової стійки, для чого подає команду "Ставай, Струнко".

Для перевірки стройового положення, достатньо подати команду: "Піднятися на носках, роби – РАЗ".

Якщо всі підлеглі легко без нахилу вперед виконують команду, то їх стройова стійка буде правильною. Або ж подати команду: "Підняти носки ніг, роби – РАЗ". Якщо хто-небудь з підлеглих без відхилення корпусу, піднявши носки, то у нього стройова стійка буде неправильною. При відпрацюванні елементів стройової стійки, командир відділення одночасно відпрацьовує виконання команди: "Вільно", при цьому особливу увагу звертає на одноманітне ослаблення ноги в коліні.

ЗАНЯТТЯ 3. ВИХІД ЗІ СТРОЮ І ПІДХІД ДО НАЧАЛЬНИКА. ПОВОРОТИ НА МІСЦІ ТА ПІД ЧАС РУХУ

1. Вихід зі строю і підхід до начальника.
2. Повороти на місці та під час руху.
3. Вдосконалення руху стройовим кроком.

1. До початку навчання особового складу командир пояснює, що згідно з Статутом для виходу військовослужбовця зі строю подається команда, наприклад: „Курсант Сидоренко. Вийти зі строю на стільки кроків" або „Курсант Сидоренко. До мене." Військовослужбовець почувши своє прізвище, відповідає: „Слухаюсь" За першою командою він стройовим кроком виходить зі строю на вказану кількість кроків, рахуючи від першої шеренги, зупиняється і повертається обличчям до строю. За другою командою, ступивши один-два кроки від першої шеренги прямо, на ходу повертається в бік начальника, найкоротшим шляхом стройовим кроком підходить до нього і повідомляє про прибуття.

Під час виходу військовослужбовця з другої шеренги він злегка торкається долонею лівої руки плеча військовослужбовця, який стоїть попереду, той робить крок уперед і, не приставляючи правої ноги, - крок праворуч, пропускає військовослужбовця, який виходить зі строю, а потім стає на своє місце.

Під час виходу військовослужбовця попередньої шеренги його місце займає військовослужбовець, який стояв за ним.

Під час виходу військовослужбовця зі строю з колони по два, по три, по чотири він виходить зі строю в бік найближчого флангу, попередньо зробивши поворот праворуч (ліворуч). Якщо поруч стоїть

військовослужбовець, то він робить крок правою (лівою) ногою вбік і, не приставляючи лівої (правої)ь ноги, крок назад, пропускає військовослужбовця, який виходить зі строю, а потім повертається назад на своє місце.

Для повернення військовослужбовця в стрій подається команда, наприклад:
„Курсант Іваненко, Стати до строю” або тільки „Стати до строю”.

За командою „Курсант Сидоренко” військовослужбовець, який стоїть обличчям до строю, почувши своє прізвище, повертається обличчям до начальника і відповідає „Я”, а за командою „Стати до строю” прикладає руку до головного убору і відповідає: „Слухаюсь”, повертається у напрямку руху, з першим кроком опускає руку, рухаючись стройовим кроком, найкоротшим шляхом стає на своє місце в строю. Якщо подається команда „Стати до строю” (без називання прізвища), військовослужбовець повертається до строю без попереднього повороту до начальника та без відповіді „Я”.

Під час підходу до начальника поза строєм військовослужбовець за п’ять-шість кроків до нього переходить на стройовий крок, за два-три кроки зупиняється й одночасно з приставлянням ноги прикладає праву руку до головного убору, а тоді доповідає, наприклад: „Товаришу лейтенанте, курсант Сидоренко за Вашим наказом прибув”. Після доповіді руку опускає.

Отримавши дозвіл іти, військовослужбовець прикладає праву руку до головного убору і відповідає: „Слухаюсь”, повертається в напрямку руху, з першим кроком опускає руку і, зробивши три-чотири кроки стройовим, далі рухається похідним кроком.

Надавши методичні вказівки командир приступає до практичної частини заняття, яке проводиться у три етапи.

На першому етапі командир перешиковує взвод у двошеренговий стрій розводить шеренги на відстань до десяти кроків, почергово призначаючи одну з шеренг командирами, а іншу підлеглими, відпрацьовує порядок виклику зі строю, підходу до начальника, доповідь, відходу від нього і повернення у стрій. Особлива увага зберігається на:

по-перше, на правильний вибір відстані переходу на стройовий крок і відстані зупинення перед начальником;

по-друге, на одночасне приставляння ноги і прикладання руки до головного убору при підході до начальника та на одночасне опускання руки з першим кроком при відході від нього.

На другому етапі командир перешиковує взвод у двошеренговий стрій по відділенням, призначає командирів відділень начальниками і відпрацьовується правильність виконання стройових прийомів при виході із двошеренгового строю. При цьому після виконання всіма курсантами виходу із строю відділення перешиковується так, що курсанти другої шеренги стають попереду, а першої позаду них.

На цьому етапі особлива увага звертається на правильність виходу із строю з другої шеренги, а також на правильність постановки до строю, щоб при повороті кругом курсант, який став до строю, знаходився на одній лінії з направляючим.

На третьому етапі командир перешиковує взвод в колону, призначає начальником заступника командира взводу і відпрацьовується правильність виконання стройових прийомів при виході із колони взводу.
На всіх етапах командир взводу стежить за тим, щоб начальники пильно стежили за правильним виконанням стройових прийомів, робили зауваження підлеглим, і при необхідності примушували їх повторно виконувати стройові прийоми.

2. Викладач шикує взвод у двошеренговий стрій, та в ролі керівника пояснює, як виконувати вправу. Після пояснення особисто показує як виконується вправа.

Повороти під час руху виконуються за командами: „Право-РУЧ”, „Ліво-РУЧ”, „Півоберта право-РУЧ”, „Півоберта ліво-РУЧ”, „Кругом-РУШ”.

Для повороту праворуч і півоберта праворуч виконавча команда подається одночасно з поставленням правої ноги на землю. За цією командою лівою ногою слід зробити крок, повернутися на носку лівої ноги одночасно з поворотом винести праву ногу вперед і рухатися далі в новому напрямку.

Для повороту ліворуч і півоберта ліворуч виконавча команда подається одночасно з поставленням лівої ноги на землю. За цією командою правою ногою слід робити крок, повернутися на носку правої ноги, одночасно з поворотом винести ліву ногу вперед і рухатись далі в новому напрямку.

Для повороту кругом виконавча команда подається одночасно з поставленням правої ноги на землю. За цією командою зробити зробити ще один крок лівою ногою (на рахунок „раз”), витягнути праву ногу на півкроку вперед, трохи ліворуч, і різко повернувшись у бік лівої руки на носках обох ніг (на рахунок „два”), рухаючись далі з лівої ноги в новому напрямку (на рахунок „три”).

с поворотів рух руками здійснювати у такт кроку.

Далі викладач подає команду розвести відділення на місця, раніше призначеним курсантам, в ролі керівника, до виконання вправи по розділах приступить.

Повороти на півоберта праворуч і ліворуч під час руху бігом виконуються за тими самими командами, що й під час руху кроком, поворотом на одному місці на два рахунки в такт бігу. Поворот кругом під час бігу здійснюється у бік лівої руки на одному місці на чотири рахунки в такт бігу.

Переконавшись, що курсанти вірно зрозуміли прийом по розділах, та вивчили його. Викладач подає команду розпочати тренування, перадаючи такт рахунку підлеглим курсантам, та під барабан.

Відпрацювати прийом в цілому. Після відпрацювання в цілому, викладач підводить підсумки першого питання. Оголошує кращих курсантів.

3. Стройовий крок застосовується під час проходження підрозділів урочистим маршем; при виконанні ними військового вітання під час руху; при підході військовослужбовця до начальника та відході від нього; при виході зі строю та поверненні на місце.

До початку виконання курсантами наступного прийому командир надає слідуючи вказівки:

Рух стройовим кроком починається за командою „Стройовим кроком – РУШ”.

За підготовчою командою слід подати корпус трохи вперед, перенести вагу тіла більше на праву ногу, із збереженням стійкості; за виконавчою командою почати рух з лівої ноги повним кроком, ногу з витягнутим уперед носком піднести на висоту 15-20 сантиметрів від землі та поставити її твердо на всю стопу, піднімаючи водночас другу ногу.

Руками, починаючи від плеча, здійснювати рух біля тулуба: вперед – руки згинаються в ліктях так, щоб кисті піднімалися вище пряжки пояса на ширину долоні й на відстані долоні від тулуба до рівня ліктя; назад – до упору в плечовому суглобі. Пальці рук напівзігнуті.

Командир зазначає, що під час руху стройовим кроком голову та корпус слід тримати прямо, дивитися вперед.

Практична частина заняття по вдосконаленню стройового кроку проводиться в три етапи:

Перший етап – взвод перешиковується в колону по одному з дистанцією в три кроки, потім за командою командира усі військовослужбовці розгортають плечі і тримають руки за спиною так, щоб кисть однієї руки трималась за ліктьовий суглоб другої руки. Вправа виконується на три рахунки. На рахунок раз нога виноситься вперед і піднімається на 25 – 30 сантиметрів, тримається прямо, носок витягнутий, тулуб утримується вертикально без нахилів у будь-яку сторону, це положення утримується до рахунку два, на рахунок три нога твердо ставиться на землю, а друга нога повільно підноситься до першої. Після цього ця вправа ця вправа виконується другою ногою. Рух здійснюється по квадрату з голосним підрахунком усіма курсантами або під барабан.

Другий етап – цим же строєм виконується рух стройовим кроком з відмашкою руками з голосним підрахунком або під барабан на три рахунки. При цьому рух ніг аналогічно першому етапу, а особлива увага звертається на правильність руху руками на рахунок раз і їх утримання на рахунок два. Кисть передньої руки піднімається вище пряжки пояса на висоту долоні, а задня рука до упору відхиляється рівною суворо назад.

Третій етап – взвод виконує рух стройовим кроком по квадрату з темпом 120 кроків за хвилину з дотриманням усіх правил руху стройовим кроком.

ЗАНЯТТЯ 4. ВИКОНАННЯ ВІЙСЬКОВОГО ВІТАННЯ У СТРОЮ НА МІСЦІ ТА ПІД ЧАС РУХУ. ВДОСКОНАЛЕННЯ РУХУ СТРОЙОВИМ КРОКОМ

1. Виконання військового вітання у строю на місці та під час руху.

2. Вдосконалення руху стройовим кроком.

1. Для військового вітання на місці поза строєм без головного убору, за п'ять-шість кроків до начальника старшого за військовим званням, одночасно з поставленням ноги припинити рух руками, повернути голову в його бік і рухаючись далі дивитись йому в обличчя. Пройшовши повз начальника, старшого за військовим званням, голову повернути прямо і продовжувати рух руками.

Далі викладач подає команду розвести відділення на місця раніше призначеним курсантам, в ролі керівника, до виконання вправи по розділах приступить.

Вивчення виконання військового вітання під час руху без головного убору проводиться по елементам на чотири – шість рахунків. Якщо начальник прямує назустріч, вправа вивчається на чотири рахунки, якщо він знаходиться на місці, вправа виконується на шість рахунків.

На рахунок "роби – РАЗ" зробити крок лівою ногою, одночасно з поставленням ноги на землю припинити рух руками і повернути голову в бік начальника. На рахунок "два , три, чотири (п'ять, шість)" рух продовжувати з притиснутими руками і повернутою головою.

На наступний рахунок "роби – РАЗ" зробити крок лівою ногою, одночасно з приставлянням лівої ноги на землю, голову повернути прямо і продовжувати рух руками.

Переконавшись, що курсанти вірно зрозуміли прийом по розділах та вивчити його, Викладач подає команду розпочати тренування, передаючи такт рахунку підлеглим курсантам та під барабан.

Відпрацювати прийом в цілому

Військове вітання без головного убору під час руху.

Для військового вітання під час руху поза строєм без головного убору за п'ять-шість кроків до начальника, старшого за військовим званням, одночасно з поставленням ноги припинити рух руками, повернути голову в його бік, і рухаючись далі, дивиться йому в обличчя. Пройшовши повз начальника, старшого за званням, голову повернути прямо і продовжити рух руками.

Після відпрацювання в цілому, викладач підводить підсумки першого питання. Оголошує кращих курсантів. Приступає до вивчення другого питання.

Викладач шикує взвод в двошеренговому строю, та в ролі керівника пояснює як виконувати військове вітання на місці в головному уборі поза строєм. Після пояснення особисто показує як виконується вправа, спочатку вцілому потім по розділах.

Виконання військового вітання на місці в головному уборі виконується прикладенням правої руки до головного убору, так щоб пальці були разом, долоня пряма, середній палець торкався переднього краю головного убору (біля козирка), а лікоть був на лінії й висоті плеча. Під час повороту голови в бік начальника положення руки залишається без зміни. Після того як начальник мине того, хто вітає, слід голову повернути прямо й опустити руку.

Вивчення прийому прикладання руки до головного убору викладач розпочинає з показу і розповіді.

Викладач подає команду: “Виконання військового вітання по розділах – приступить”. Раніше призначені керівники розводять курсантів по місцях та подають команди: на рахунок “роби – РАЗ”

На рахунок “роби – ДВА”

Цю вправу курсанти виконують перед дзеркалом або попарно.

Після відпрацювання по розділах, викладач переконавшись, що вправа засвоєна, тренує вцілому.

Військове вітання в головному уборі під час руху.

Для військового вітання при надітому головному уборі, разом з поставленням ноги на землю, повернути голову й прикласти праву руку до головного убору, ліву руку тримати нерухомо біля стегна, пройшовши повз начальника, старшого за званням, одночасно з поставленням лівої ноги на землю, голову повернути прямо, а праву руку опустити.

Випереджаючи начальника, старшого за військовим званням, вітати його одночасно з першим кроком обгону, за другим кроком голову повернути прямо і праву руку опустити.

Якщо у військовослужбовця в руках ноша, то військове вітання слід виконувати поворотом голови в бік начальника, старшого за військовим званням.

2. Стройовий крок застосовується під час проходження підрозділів урочистим маршем; при виконанні ними військового вітання під час руху; при підході військовослужбовця до начальника та відході від нього; при виході зі строю та поверненні на місце.

До початку виконання курсантами наступного прийому командир надає слідуючи вказівки:

Рух стройовим кроком починається за командою „Стройовим кроком – РУШ”.

За підготовчою командою слід подати корпус трохи вперед, перенести вагу тіла більше на праву ногу, із збереженням стійкості; за виконавчою командою почати рух з лівої ноги повним кроком, ногу з витягнутим уперед носком піднести на висоту 15-20 сантиметрів від землі та поставити її твердо на всю стопу, піднімаючи водночас другу ногу.

Руками, починаючи від плеча, здійснювати рух біля тулуба: вперед – руки згинаються в ліктях так, щоб кисті піднімалися вище пряжки пояса на ширину долоні й на відстані долоні від тулуба до рівня ліктя; назад – до упору в плечовому суглобі. Пальці рук напівзігнуті.

Командир зазначає, що під час руху стройовим кроком голову та корпус слід тримати прямо, дивитися вперед.

Практична частина заняття по вдосконаленню стройового кроку проводиться в три етапи:

Перший етап – взвод перешиковується в колону по одному з дистанцією в три кроки, потім за командою командира усі військовослужбовці розгортають плечі і тримають руки за спиною так, щоб кисть однієї руки трималась за ліктьовий суглоб другої руки.

Вправа виконується на три рахунки. На рахунок раз нога виноситься вперед і піднімається на 25-30 сантиметрів, тримається прямо, носок витягнутий, тулуб утримується вертикально без нахилів у будь-яку сторону, це положення утримується до рахунку два, на рахунок три нога твердо ставиться на землю, а друга нога повільно підноситься до першої. Після цього ця вправа ця вправа виконується другою ногою. Рух здійснюється по квадрату з голосним підрахунком усіма курсантами або під барабан.

Другий етап – цим же строєм виконується рух стройовим кроком з відмашкою руками з голосним підрахунком або під барабан на три рахунки. При цьому рух ніг аналогічно першому етапу, а особлива увага звертається на правильність руху руками на рахунок раз і їх утримання на рахунок два. Кисть передньої руки піднімається вище пряжки пояса на висоту долоні, а задня рука до упору відхиляється рівною суворо назад.

Третій етап – взвод виконує рух стройовим кроком по квадрату з темпом 120 кроків за хвилину з дотриманням усіх правил руху стройовим кроком.

ЗАНЯТТЯ 5. КОНТРОЛЬНЕ ЗАНЯТТЯ ПО ПИТАННЯМ ТЕМИ 1

1. Перевірити, як уміють студенти виходити зі строю, підходити до начальника та відходити від нього, ставати до строю.

2. Перевірити, як уміють виконувати курсанти стройові прийоми: виконання військового вітання у строю, на місці та під час руху.

1. До початку навчання особового складу командир пояснює, що згідно з Статутом для виходу військовослужбовця зі строю подається команда, наприклад: „Курсант Сидоренко. Вийти зі строю на стільки кроків”

або „Курсант Сидоренко. До мене.” Військовослужбовець почувши своє прізвище, відповідає: „Слухаюсь” За першою командою він стройовим кроком виходить зі строю на вказану кількість кроків, рахуючи від першої шеренги, зупиняється і повертається обличчям до строю. За другою командою, ступивши один-два кроки від першої шеренги прямо, на ходу повертається в бік начальника, найкоротшим шляхом стройовим кроком підходить до нього і повідомляє про прибуття.

Під час виходу військовослужбовця з другої шеренги він злегка торкається долонею лівої руки плеча військовослужбовця, який стоїть попереду, той робить крок уперед і, не приставляючи правої ноги, - крок праворуч, пропускає військовослужбовця, який виходить зі строю, а потім стає на своє місце.

Під час виходу військовослужбовця попередньої шеренги його місце займає військовослужбовець, який стояв за ним.

Під час виходу військовослужбовця зі строю з колони по два, по три, по чотири він виходить зі строю в бік найближчого флангу, попередньо зробивши поворот праворуч (ліворуч). Якщо поруч стоїть військовослужбовець, то він робить крок правою (лівою) ногою вбік і, не приставляючи лівої (правої)ь ноги, крок назад, пропускає військовослужбовця, який виходить зі строю, а потім повертається назад на своє місце.

Для повернення військовослужбовця в стрій подається команда, наприклад:
„Курсант Іваненко, Стати до строю” або тільки „Стати до строю”.

За командою „Курсант Сидоренко” військовослужбовець, який стоїть обличчям до строю, почувши своє прізвище, повертається обличчям до начальника і відповідає „Я”, а за командою „Стати до строю” прикладає руку до головного убору і відповідає: „Слухаюсь”, повертається у напрямку руху, з першим кроком опускає руку, рухаючись стройовим кроком, найкоротшим шляхом стає на своє місце в строю. Якщо подається команда „Стати до строю” (без називання прізвища), військовослужбовець повертається до строю без попереднього повороту до начальника та без відповіді „Я”.

Під час підходу до начальника поза строєм військовослужбовець за п’ять-шість кроків до нього переходить на стройовий крок, за два-три кроки зупиняється й одночасно з приставлянням ноги прикладає праву руку до головного убору, а тоді доповідає, наприклад: „Товаришу лейтенанте, курсант Сидоренко за Вашим наказом прибув”. Після доповіді руку опускає.

Отримавши дозвіл іти, військовослужбовець прикладає праву руку до головного убору і відповідає: „Слухаюсь”, повертається в напрямку руху, з першим кроком опускає руку і, зробивши три-чотири кроки стройовим, далі рухається похідним кроком.

Надавши методичні вказівки командир приступає до практичної частини заняття, яке проводиться у три етапи.

На першому етапі командир перешиковує взвод у двошеренговий стрій розводить шеренги на відстань до десяти кроків, почергово призначаючи одну з шеренг командирами, а іншу підлеглими, відпрацьовує порядок виклику зі строю, підходу до начальника, доповідь, відходу від нього і повернення у стрій. Особлива увага зберігається на:

по-перше, на правильний вибір відстані переходу на стройовий крок і відстані зупинення перед начальником;

по-друге, на одночасне приставляння ноги і прикладання руки до головного убору при підході до начальника та на одночасне опускання руки з першим кроком при відході від нього.

На другому етапі командир перешиковує взвод у двошеренговий стрій по відділенням, призначає командирів відділень начальниками і відпрацьовується правильність виконання стройових прийомів при виході із двошеренгового строю. При цьому після виконання всіма курсантами виходу із строю відділення перешиковується так, що курсанти другої шеренги стають попереду, а першої позаду них.

На цьому етапі особлива увага звертається на правильність виходу із строю з другої шеренги, а також на правильність постановки до строю, щоб при повороті кругом курсант, який став до строю, знаходився на одній лінії з направляючим.

На третьому етапі командир перешиковує взвод в колону, призначає начальником заступника командира взводу і відпрацьовується правильність виконання стройових прийомів при виході із колони взводу.

На всіх етапах командир взводу стежить за тим, щоб начальники пильно стежили за правильним виконанням стройових прийомів, робили зауваження підлеглим, і при необхідності примушували їх повторно виконувати стройові прийоми.

Викладач шикує взвод у двошеренговий стрій, та в ролі керівника пояснює, як виконувати вправу. Після пояснення особисто показує як виконується вправа.

Повороти під час руху виконуються за командами: „Право-РУЧ”, „Ліво-РУЧ”, „Півоберта право-РУЧ”, „Півоберта ліво-РУЧ”, „Кругом-РУШ”.

Для повороту праворуч і півоберта праворуч виконавча команда подається одночасно з поставленням правої ноги на землю. За цією командою лівою ногою слід зробити крок, повернутися на носку лівої ноги одночасно з поворотом винести праву ногу вперед і рухатися далі в новому напрямку.

Для повороту ліворуч і півоберта ліворуч виконавча команда подається одночасно з поставленням лівої ноги на землю. За цією командою правою ногою слід робити крок, повернутися на носку правої ноги, одночасно з поворотом винести ліву ногу вперед і рухатись далі в новому напрямку.

Для повороту кругом виконавча команда подається одночасно з поставленням правої ноги на землю. За цією командою зробити зробити

ще один крок лівою ногою (на рахунок „раз”), витягнути праву ногу на півкроку вперед, трохи ліворуч, і різко повернувшись у бік лівої руки на носках обох ніг (на рахунок „два”), рухаючись далі з лівої ноги в новому напрямку (на рахунок „три”).

Під час поворотів рух руками здійснювати у такт кроку. Далі викладач подає команду розвести відділення на місця, раніше призначеним курсантам, в ролі керівника, до виконання вправи по розділах приступить.

Повороти на півоберта праворуч і ліворуч під час руху бігом виконуються за тими самими командами, що й під час руху кроком, поворотом на одному місці на два рахунки в такт бігу. Поворот кругом під час бігу здійснюється у бік лівої руки на одному місці на чотири рахунки в такт бігу.

Переконавшись, що курсанти вірно зрозуміли прийом по розділах, та вивчили його. Викладач подає команду розпочати тренування, перадаючи такт рахунку підлеглим курсантам, та під барабан.

Відпрацювати прийом вцілому.

Після відпрацювання вцілому, викладач підводить підсумки першого питання. Оголошує кращих курсантів.

2. Для військового вітання на місці поза строєм без головного убору, за п’ять – шість кроків до начальника старшого за військовим званням, одночасно з поставленням ноги припинити рух руками, повернути голову в його бік і рухаючись далі дивитись йому в обличчя. Пройшовши повз начальника, старшого за військовим званням, голову повернути прямо і продовжувати рух руками.

Далі викладач подає команду розвести відділення на місця раніше призначеним курсантам, в ролі керівника, до виконання вправи по розділах приступить.

Вивчення виконання військового вітання під час руху без головного убору проводиться по елементам на чотири – шість рахунків. Якщо начальник прямує назустріч, вправа вивчається на чотири рахунки, якщо він знаходиться на місці, вправа виконується на шість рахунків.

На рахунок “роби – РАЗ” зробити крок лівою ногою, одночасно з поставленням ноги на землю припинити рух руками і повернути голову в бік начальника. На рахунок “два, три, чотири (п’ять, шість)” рух продовжувати з притиснутими руками і повернутою головою.

На наступний рахунок “роби – РАЗ” зробити крок лівою ногою, одночасно з приставлянням лівої ноги на землю, голову повернути прямо і продовжувати рух руками.

Переконавшись, що курсанти вірно зрозуміли прийом по розділах та вивчити його, Викладач подає команду розпочати тренування, передаючи такт рахунку підлеглим курсантам та під барабан.

Відпрацювати прийом в цілому.

Військове вітання без головного убору під час руху.

Для військового вітання під час руху поза строєм без головного убору за п’ять-шість кроків до начальника, старшого за військовим званням, одночасно з поставленням ноги припинити рух руками, повернути голову в його бік, і рухаючись далі, дивиться йому в обличчя. Пройшовши повз начальника, старшого за званням, голову повернути прямо і продовжити рух руками.

Після відпрацювання в цілому, викладач підводить підсумки першого питання. Оголошує кращих курсантів. Приступає до вивчення другого питання.

Викладач шикує взвод в двошеренговому строю, та в ролі керівника пояснює як виконувати військове вітання на місці в головному уборі поза строєм. Після пояснення особисто показує як виконується вправа, спочатку вцілому потім по розділах.

Виконання військового вітання на місці в головному уборі виконується прикладенням правої руки до головного убору, так щоб пальці були разом, долоня пряма, середній палець торкався переднього краю головного убору (біля козирка), а лікоть був на лінії й висоті плеча. Під час повороту голови в бік начальника положення руки залишається без зміни. Після того як начальник мине того, хто вітає, слід голову повернути прямо й опустити руку.

Вивчення прийому прикладання руки до головного убору викладач розпочинає з показу і розповіді.

Викладач подає команду: “Виконання військового вітання по розділах – приступить”. Раніше призначені керівники розводять курсантів по місцях та подають команди: на рахунок “роби – РАЗ”

На рахунок “роби – ДВА”

Цю вправу курсанти виконують перед дзеркалом або попарно.

Після відпрацювання по розділах, викладач переконавшись, що вправа засвоєна, тренує вцілому.

Військове вітання в головному уборі під час руху.

Для військового вітання при надітому головному уборі, разом з поставленням ноги на землю, повернути голову й прикласти праву руку до головного убору, ліву руку тримати нерухомо біля стегна, пройшовши повз начальника, старшого за званням, одночасно з поставленням лівої ноги на землю, голову повернути прямо, а праву руку опустити.

Випереджаючи начальника, старшого за військовим званням, вітати його одночасно з першим кроком обгону, за другим кроком голову повернути прямо і праву руку опустити.

Якщо у військовослужбовця в руках ноша, то військове вітання слід виконувати поворотом голови в бік начальника, старшого за військовим званням.

ТЕМА 2. СТРОЙОВІ ПРИЙОМИ ТА РУХ ЗІ ЗБРОЄЮ

ЗАНЯТТЯ 1. СТРОЙОВЕ ПОЛОЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ. ВИКОНАННЯ ПРИЙОМІВ ЗІ ЗБРОЄЮ НА МІСЦІ. ПОВОРОТИ ТА РУХ ЗІ ЗБРОЄЮ

1. Стройове положення зі зброєю.
2. Повороти та рух зі зброєю.

1. При проведенні першого заняття зі зброєю, командир відділення в першу чергу повинен показати стройове положення військовослужбовців зі штатною зброєю: автоматом, кулеметом, гранатометом, снайперською рушницею або карабіном.

Стройове положення зі зброєю те саме, що й без зброї, при цьому автомат тримати у положенні “на ремінь” дульною частиною догори, кистю правої руки торкатися верхнього зрізу ременя, а автомат зі складним прикладом – дульною частиною вниз.

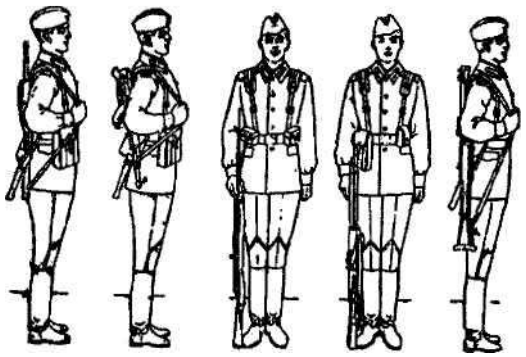

Рис. 1. Стройове положення зі зброєю

Карабін тримати біля ноги правою рукою так, щоб приклад стояв затильником на землі, торкаючись стопи правої ноги, гострим кутом на лінії носків. Праву руку опустити вільно, обхопивши нею дуло і газову трубку.

Ручний та ротний кулемети тримати біля ноги так само, як і карабін, при цьому опущеною правою рукою обхопити у ручного кулемета – ствол, а в ротного – кожух.

Ручний гранатомет у положенні “на ремінь” тримати дульною частиною догори.

2. Повороти під час руху зі зброєю виконуються за такими ж правилами та командами, що і без зброї.

Керівник повинен зразково показати виконання поворотів зі зброєю біля ноги, на місці і розділенням на два рахунки. Повороти на місці відпрацьовуються на два рахунки.

На рахунок: “Роби – РАЗ” – зброю трохи підняти вгору і одночасно подати багнет (дулову частину) на себе, а праву руку притулити до правого стегна.

На рахунок: “Роби – ДВА” – (за командою до виконання) зробити поворот, одночасно з приставлянням ноги плавно опустити зброю на землю.

Під час руху бігом зброю тримати у злегка зігнутій правій руці так, щоб дулова частина зброї була трохи подана вперед. Під час бігу у зімкненому строю багнет прибирати на себе.

Під час руху з карабіном у положенні “на плече” за командою для виконання: “Стій” зупинитися і без команди взяти карабін до ноги і прийняти стройове положення. Для вироблення одноманітності дій під час взяття зброї “до ноги” солдати можуть вести рахунок вголос.

Наприклад, за командою: “СТІЙ”, що подається під ліву ногу, на рахунок: “РАЗ” – зробити ще один крок.

На рахунок: “Два” – ногу приставити.

На рахунок: “ТРИ, ЧОТИРИ, П’ЯТЬ” – взяти карабін до ноги, як при виконанні команди “до ноги” з положення “на плече”.

ЗАНЯТТЯ 2. ВИКОНАННЯ ПРИЙОМІВ ЗІ ЗБРОЄЮ НА МІСЦІ

1. Відпускання та підтягування ременя.

2. Виконання прийому з автоматом “на груди” і з положення “на ремінь” та назад.

3. Виконання прийому з автоматом із положення “на ремінь” у положення “за спину” та назад.

1. Для виконання стройових прийомів зі зброєю часто доводиться міняти довжину ременя (збільшувати чи зменшувати). Тому варто спочатку вивчити прийоми відпускання та підтягування ременя, які є єдиними для всіх видів стрілецької зброї. Для відпускання та підтягування ременя подається команда: “Ремінь – ВІДПУСТИТИ (ПІДТЯГНУТИ)”.

Керівник показує порядок виконання прийому в цілому, а потім по частинах з короткими поясненнями на сім рахунків: на рахунок “Роби – РАЗ” – подати праву руку вздовж ременя трохи вгору, зняти автомат з плеча і, підхопивши його лівою рукою за ложе і ствольну накладку, тримати

перед собою вертикально магазином ліворуч, дульним зрізом на висоті підборіддя.

На рахунок: “Роби – ДВА”– взяти правою рукою за ложе і ствольну накладку нижче лівої кисті.

На рахунок: “Роби – ТРИ” – ліву руку опустити до лівого стегна, а праву з автоматом – до правого стегна.

На рахунок: “Роби – ЧОТИРИ” – зробити півоберту праворуч і одночасно поставити ліву ногу на один крок ліворуч, так, щоб ступні обох ніг були паралельними.

На рахунок: “Роби – П’ЯТЬ” – нахилитися вперед, одночасно уперти зброю прикладом до ступні лівої ноги, а ствол покласти на згин правого ліктя, ноги в колінах при цьому не згинати, утримуючи правою рукою пряжку ременя, а лівою рукою підтягнути (опустити) ремінь.

На рахунок: “Роби – ШІСТЬ” – зробити півоберта ліворуч і приставити ліву ногу до правої, автомат тримати у правій руці біля стегна.

На рахунок: “Роби – СІМ” – автомат закинути за праве плече у положення “на ремінь”, а ліву руку швидко пустити до стегна.

2. Керівник пояснює, що прийом автомат з положення “на ремінь” у положення “на груди” виконується в три прийоми. За командою: “Автомат на – ГРУДИ”, показує прийом в цілому, а потім по частинах на три рахунки.

На рахунок: “Роби – РАЗ” відтягнути праву руку по ременю трохи вгору, зняти автомат з плеча і підхопивши його лівою рукою за ложе і ствольну накладку, тримати перед собою вертикально магазином ліворуч, дульним зрізом на висоті підборіддя.

На рахунок: “Роби – ДВА” – правою рукою закинути ремінь за голову на ліве плече, взяти нею автомат за ствольну коробку біля ременя, а ліву руку швидко опустити до низу.

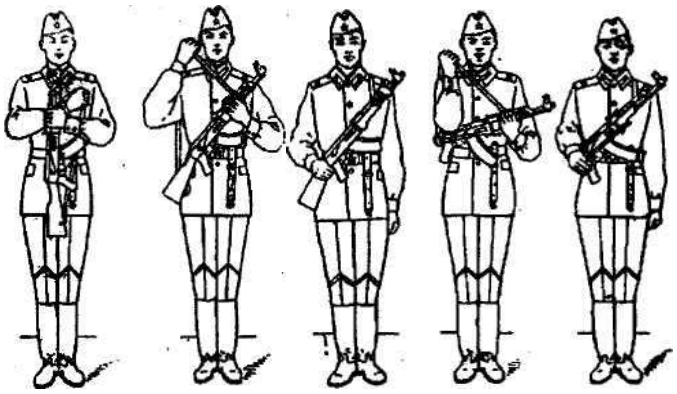

Рис. 2. Прийоми з автоматом “на груди” з положення “на ремінь”

Автомат з положення “на груди” за командою: “На ре-МІНЬ” береться на три рахунки.

На рахунок: “Роби – РАЗ” – лівою рукою взяти автомат за ложе та ствольну накладку знизу й, подаючи його одночасно трохи вперед угору, вивільнити праву руку з-під ременя, взятися нею за шийку приклада і тримати автомат лівою рукою за ложе біля грудей.

На рахунок: “Роби – ДВА” – підняти автомат догори, перекинути ремінь через голову і тримати автомат перед собою вертикально магазином ліворуч, а дульним зрізом на висоті підборіддя.

На рахунок: “Роби – ТРИ” – правою рукою взяти ремінь за його верхню частину і закинути автомат за праве плече у положення “на ремінь”, а ліву руку швидко опустити до стегна.

Автомат зі складним прикладом із положення “на груди” у положення “на ремінь” береться за тією самою командою на три рахунки.

На рахунок: “Роби – РАЗ” – лівою рукою взяти автомат зверху за ствол та газову трубку й піднімаючи його трохи вгору, вивільнити лікоть правої руки з-під ременя, правою рукою, долонею знизу, взяти ремінь біля ствольної коробки.

На рахунок: “Роби – ДВА” – повертаючи автомат ствольною коробкою вгору, перекинути ремінь через голову й тримати автомат магазином праворуч.

На рахунок: “Роби – ТРИ” – закинути автомат за праве плече у положення “на ремінь”, а ліву руку швидко опустити до стегна.

Після показу прийому по частинах керівник наказує командирам відділень приступити до вивчення прийомів по частинах.

Впевнившись, що всі підлеглі виконують прийоми правильно, керівник наказує перейти до відпрацювання прийому в цілому, звертаючи увагу на чіткість виконання прийомів.

Навчання і тренування солдатів у виконанні прийомів зі зброєю виконується спочатку під рахунок командирів відділень, а потім під барабан.

Навчивши кожного солдата окремо, командири відділень за загальною командою командира взводу розпочинають тренування солдатів у виконанні прийомів зі зброєю в цілому. Після цього командири відділень і взводів перевіряють кожного солдата і оцінюють.

3. Керівник показує прийом у цілому, а потім по частинах. Автомат із положення “на ремінь” у положення “за спину” береться за командою: “Зброю – ЗА СПИНУ” на два рахунки.

На рахунок: “Роби – РАЗ” – лівою рукою взяти ремінь трохи нижче правого плеча, а правою рукою одночасно взятися за приклад (автомат зі складним прикладом та ручний гранатомет за ствол біля нижньої антабки).

На рахунок: “Роби – ДВА” – правою рукою трохи підняти зброю вгору, а лівою рукою закинути ремінь за голову на ліве плече, зброю та руки швидко опустити вздовж стегон.

Зброя із положення “за спину” береться у положення “на ремінь” за командою: “Зброю на ре-МІНЬ” на два рахунки.

На рахунок: “Роби – РАЗ” – лівою рукою взяти ремінь трохи нижче лівого плеча, а правою рукою одночасно взятися за приклад (автомат зі складним прикладом та ручний гранатомет за ствол біля нижньої антабки).

На рахунок: “Роби – ДВА” – правою рукою зброю підняти вгору, лівою рукою перекинути ремінь через голову на праве плече, ремінь взяти правою рукою, а ліву руку швидко опустити.

Для переводу автомата із положення “на груди” у положення “за спину” і з положення “за спину” в положення “на груди”, а також карабіна із положення “за спину” в положення “до ноги” зброя завчасно береться за командою: “на ремінь”.

Для переводу автомата зі складним прикладом у положення “за спину” із положення “на груди” правою рукою взяти автомат за дульну частину ствола і перевести у положення “за спину”.

При виконанні прийому “на груди” із положення “за спину” правою рукою взяти автомат за дульну частину ствола, і підтягуючи його дульну частину до лівого плеча, перевести у положення “на груди”. Ручний кулемет у положення “за спину” береться якомога зручніше.

ЗАНЯТТЯ 3. ВИКОНАННЯ ВІЙСЬКОВОГО ВІТАННЯ НА МІСЦІ ТА ПІД ЧАС РУХУ ЗІ ЗБРОЄЮ. ВИХІД ЗІ СТРОЮ ТА ПОВЕРНЕННЯ ДО СТРОЮ ЗІ ЗБРОЄЮ. ПІДХІД ДО НАЧАЛЬНИКА ТА ВІДХІД ВІД НЬОГО ЗІ ЗБРОЄЮ

1. Виконання військового вітання на місці та під час руху зі зброєю.

2. Вихід зі строю та повернення до строю зі зброєю. Підхід до начальника та відхід від нього зі зброєю.

1. Військове вітання зі зброєю на місті виконується як і без зброї, при цьому положення зброї за виключенням карабіну “на плече” – не змінюється і рука до головного убору не прикладається. При виконанні військового вітання не в строю зі зброєю до ноги, “на ремінь” або “на груди”

за 3-4 кроки до начальника повернути голову в його бік і припинити рух вільною рукою. При виконані вітання з карабіном у положенні “на плече” правою рукою продовжити рух біля тіла.

Виконання вітання за командою: “Для зустрічі з права (зліва, з фронту), “на караул” з карабіном виконується із положення “до ноги” в два прийоми.

Із положення “на караул” карабін береться до ноги за командою: “До но-ГИ” – в три прийоми.

2. Порядок проведення занять у взводі (відділенні) з вивчення і відпрацюванням правил виходу зі строю, підходу до начальника і поверненню в стрій ті ж самі, що і при вивченні цих прийомів без зброї.

При виході зі строю положення зброї не змінюється, за виключенням карабіна у положенні “на плече”, який перед початком руху береться до ноги.

Після повернення в стрій зброя береться у те положення в якому вона знаходиться в тих, що стоять у строю.

При підході до начальника положення зброї не змінюється, за виключенням карабіна у положенні “на плече”, який береться до ноги після зупинки військовослужбовця перед начальником.

Під час відходу від начальника карабін з положення “до ноги”, якщо необхідно, переводиться військовослужбовцем в інше положення після відповіді: “Слухаюсь”.

ТЕМА 3. СТРОЇ ВІДДІЛЕННЯ, ВЗВОДУ, РОТИ В ПІШОМУ ПОРЯДКУ

ЗАНЯТТЯ 1. СТРОЇ ВІДДІЛЕННЯ

1. Розгорнутий стрій. Перешикування із розгорнутого строю у двошеренговий та навпаки. Похідний стрій.

2. Дії військовослужбовців в похідному строю відділення. Перешикування з колони по одному в колону по два, по три та навпаки.

3. Виконання військового вітання у строю на місці та під час руху.

Розгорнутий стрій – стрій, у якому військовослужбовці вишикувані на одній лінії по фронту в одноширенговому чи двоширенговому строю. Такий стрій застосовується для первісного шикування, проведення перевірок, розподілу, оглядів, парадів, а також в інших необхідних випадках.

Надалі командир відділення пояснює, що Стройовий статут вимагає від військовослужбовця: ставати у стрій швидко, без метушні; без дозволу в строю не розмовляти, додержуватися цілковитої тиші; бути уважним до наказів (розпоряджень) і команд (сигналів) свого командира, виконувати їх швидко й точно, не заважаючи іншим. Потім командир відділення приступає до практичного шикування відділення в одношеренговий стрій (шеренгу), дії відділення супроводжує необхідними поясненнями.

Шикування відділення в одношеренговий (двошеренговий) стрій проводиться за командою **"Відділення, в одну шеренгу (в дві шеренги) – СТАВАЙ"**. За підготовчою командою **"Відділення"** всі військовослужбовці негайно повертаються обличчям до командира відділення, приймають положення **"Струнко"** і чекають наступної команди в готовності швидко й чітко її виконувати. Командир відділення подає команду, знаходячись також обличчям до військовослужбовців. Прийнявши стройове положення і подавши команду на шикування, командир відділення стає обличчям у бік фронту шикування; відділення шикується згідно зі штатом ліворуч від командира. Після того як військовослужбовці займуть свої місця в строю, командир відділення виводить двох-трьох військовослужбовців із строю і на них практично показує, як вони повинні стояти в строю: інтервал між двома військовослужбовцями має бути на ширину долоні, носки ніг – на одній прямій лінії; до команди **"Вільно"** всі повинні зберігати стройове положення.

Похідний стрій – стрій, у якому підрозділ вишикуваний у колону або підрозділи у колонах вишикувані один за одним на дистанціях, установлених Статутом або командиром. Похідний стрій застосовується для пересування підрозділів, проходження урочистим маршем або з піснею та в інших необхідних випадках.

Похідний стрій відділення може бути в колону по одному або в колону по два.

Командир шикує тих, хто навчається, в колону, пояснює, що **колона** – це стрій, у якому військовослужбовці або підрозділи (машини) розміщені один (одна) за одним (одною) на дистанціях, установлених Статутом або командиром. Колони можуть бути вишикувані по одному, по два, по три, по чотири та більше військовослужбовців.

Колони застосовуються для шикування військовослужбовців, підрозділів і частин у розгорнутий або похідний стрій.

Називаючи елементи похідного строю, командир дає їх визначення.

Шикування відділення в колону по одному (по два) на місці проводиться за командою: **«Відділення – в колону по одному (по два) – СТАВАЙ».** Прийнявши стройове положення і подавши команду, командир відділення стає обличчям у бік руху, а відділення згідно із штатом шикується.

Відділення (екіпаж, обслуга) у складі чотирьох осіб і менше завжди шикується в колону по одному.

Напрямний – військовослужбовець (підрозділ, машина), що рухається на чолі строю у визначеному напрямку. За напрямним має переміщуватися решта військовослужбовців (підрозділів, машин).

Замикаючий – військовослужбовець (підрозділ, машина), який рухається останнім у колоні.

Лінійний – військовослужбовець, призначений для позначення лінії шикування підрозділів і частин, а також

лінії проходження урочистим маршем.

Для наочності під час показу елементів строю доцільно вишикувати одне з відділень перед строєм взводу (роти) і показати на ньому всі елементи строю.

Після показу похідних строїв та їх елементів командир перевіряє засвоєння, задає контрольні питання.

2. Перешикування відділення з розгорнутого строю в колону проводиться поворотом відділення праворуч за командою **«Відділення – право – РУЧ».** Під час повороту двошеренгового строю командир відділення робить півкроку праворуч.

Перешикування відділення з колони в розгорнутий стрій проводиться поворотом відділення ліворуч за командою **«Відділення, ліво – РУЧ».** Під час повороту відділення з колони по два командир відділення робить півкроку вперед.

Перешикування відділення з колони по одному в колону по два проводиться за командою **«Відділення – в колону по два, кроком – РУШ» (під час руху – «РУШ»).**

За виконавчою командою командир відділення (напрямний) іде півкроком, другі номери, вийшовши праворуч, у такт кроку займають свої місця в колоні; відділення рухається півкроком до команди **«ПРЯМО»** або **«Відділення – СТІЙ».**

Перешикування відділення з колони по два в колону по одному проводиться за командою **«Відділення – в колону по одному, кроком – РУШ»** (під час руху **– «РУШ»).**

За виконавчою командою командир відділення (напрямний) іде повним кроком, всі інші **–** півкроком; із звільненням місця другі номери в такт кроку заходять за перші й рухаються далі повним кроком.

Для зміни напрямку руху колони подаються команди: **«Відділення – правим (лівим) плечем вперед – РУШ»**

напрямний (напрямні) заходить (заходять) ліворуч (праворуч) до команди **«ПРЯМО»**, інші йдуть за ним (ними);

«Відділення – за мною – РУШ (бігом – РУШ)» – відділення йде за командиром;

«Відділення – кругом – РУШ» – відділення одночасно повертається кругом за правилами, викладеними в статтях 40 і 41 цього Статуту.

3. Виконання військового вітання на місці та під час руху проводиться за командою командира відділення **“Відділення – СТРУНКО, рівняння – ПРАВОРУЧ (ЛІВОРУЧ, НА СЕРЕДИНУ)“.** Виконання військового вітання виконується у такій послідовності:

коли начальник підійде на 10-15 кроків, командир відділення подає команду;

за командою “СТРУНКО” всі військовослужбовці одночасно приймають стройове положення;

за командою **“Рівняння – ПРАВОРУЧ (ЛІВОРУЧ, НА СЕРЕДИНУ)”** військовослужбовці також одночасно повертають голову в бік начальника;

командир відділення після віддання команди, залишаючись обличчям до строю, прикладає руку до головного убору, повертається у бік начальника, підходить до нього стройовим кроком; за два-три кроки до нього зупиняється й доповідає, наприклад**: “Товаришу (пане) лейтенанте. Друге відділення займається стройовою підготовкою. Командир відділення сержант Мельник”**, якщо командир відділення зі зброєю **“на ремінь”**, **“на плече”** або **“на груди”**, то вона залишається без зміни, за винятком карабіна в положенні **“на плече”,** який береться до ноги після зупинки перед начальником. У цьому випадку рух рукою, не зайнятою зброєю, не припиняється.

Для виконання військового вітання в строю під час руху за 10-15 кроків до начальника командир відділення командує: **“Відділення – СТРУНКО, рівняння ПРАВОРУЧ (ЛІВОРУЧ)”**. За командою **“Струнко”** всі військовослужбовці переходять на стройовий крок, а за командою **“Рівняння – праворуч (ліворуч)”** одночасно повертають голову в бік начальника та припиняють рух руками або рукою, не зайнятою зброєю. З карабінами у положенні **“на плече”** рух рукою, не зайнятою зброєю, не припиняється. Командир відділення, якщо він без зброї або зі зброєю у положенні **“за спину”**, повернувши голову прикладає руку до головного убору.

Після того, як відділення пройде повз начальника, або за його командою **“Вільно”** командир відділення командує**: “ВІЛЬНО”** й опускає руку.

Для військового вітання на місці поза строєм без головного убору, за п’ять – шість кроків до начальника старшого за військовим званням, одночасно з поставленням ноги припинити рух руками, повернути голову в його бік і рухаючись далі дивитись йому в обличчя. Пройшовши повз начальника, старшого за військовим званням, голову повернути прямо і продовжувати рух руками.

Далі подаю команду розвести відділення на місця раніше призначеним студентам, в ролі керівника, до виконання вправи по розділах приступить.

Вивчення виконання військового вітання під час руху без головного убору проводиться по елементам на чотири – шість рахунків. Якщо

начальник прямує назустріч, вправа вивчається на чотири рахунки, якщо він знаходиться на місці, вправа виконується на шість рахунків.

На рахунок **“роби – РАЗ”** зробити крок лівою ногою, одночасно з поставленням ноги на землю припинити рух руками і повернути голову в бік начальника. На **рахунок “два, три, чотири (п’ять, шість)”** рух продовжувати з притиснутими руками і повернутою головою.

На наступний рахунок **“роби – РАЗ”** зробити крок лівою ногою, одночасно з приставлянням лівої ноги на землю, голову повернути прямо і продовжувати рух руками.

Переконавшись, що студенти вірно зрозуміли прийом по розділах та вивчити його, подаю команду розпочати тренування, передаючи такт рахунку підлеглим студентам та під барабан (якщо він є).

Відпрацювати прийом вцілому. Військове вітання без головного убору під час руху.

Для військового вітання під час руху поза строєм без головного убору за п’ять-шість кроків до начальника, старшого за військовим званням, одночасно з поставленням ноги припинити рух руками, повернути голову в його бік, і рухаючись далі, дивиться йому в обличчя. Пройшовши повз начальника, старшого за званням, голову повернути прямо і продовжити рух руками.

ЗАНЯТТЯ 2. РОЗГОРНУТИЙ ТА ПОХІДНИЙ СТРІЙ ВЗВОДУ

1. Розгорнутий та похідний стрій взводу.

2. Шикування та перешикування взводу в розгорнутому строю. Шикування та перешикування взводу в похідному строю.

3. Виконання військового вітання у строю на місці та під час руху.

1. Розгорнутий стрій.

Розгорнутий стрій взводу може бути одношеренговий або двошеренговий.

Шикування взводу в розгорнутий стрій проводиться за командою **"Взвод, в одну шеренгу (в дві шеренги) – СТАВАЙ"**.

Прийнявши стройове положення і подавши команду, командир взводу стає обличчям до фронту шикування; відділення шикуються ліворуч від командира. У двошеренговому строю останній ряд у кожному відділенні має бути повним.

З початком шикування відділень командир взводу виходить із строю і стежить за діями підлеглих.

Взвод із складом відділень (екіпажів, обслуг) по чотири й по три особи шикується у двошеренговий стрій.

Рівняння, повороти, перешикування та інші дії взводу в розгорнутому строю виконуються за правилами та командами, вказаними для відділення.

Перешикування взводу з одношеренгового строю у двошеренговий і навпаки проводиться, як викладено у статтях 103-105 цього Стройового статуту Збройних Сил України. Під час розподілу взводу у відділеннях на перший і другий командири відділень не рахуються.

Похідний стрій

Похідний стрій взводу може бути в колону по три (у взводі з чотирьох відділень – в колону по чотири), в колону по два або в колону по одному.

Шикування взводу на місці в колону по три (по чотири) проводиться за командою: **"Взвод, в колону по три (по чотири) – СТАВАЙ".** За цією командою відділення шикуються.

Взвод із кількістю відділень (екіпажів, обслуг) по чотири й три особи шикується в похідний стрій в колону по два.

2. Перешикування взводу з розгорнутого одношеренгового строю в колону по одному (із двошеренгового строю в колону по два) проводиться поворотом взводу праворуч.

Перешикування взводу з розгорнутого двошеренгового строю в колону по одному (із одношеренгового строю – в колону по два) проводиться за командами: **"Взвод, право-РУЧ"; "На ре-МІНЬ (на пле-ЧЕ)"; "В колону по одному (по два) кроком - РУШ" (під час руху** – **"РУШ").**

За командою **"РУШ"** перше відділення під час руху перешиковується в колону по одному, як викладено в статті 112 цього Статуту (в колону по два, як викладено в статті 111); решта відділень, послідовно перешиковуючись в колону по одному (по два), прямують одне за одним.

Перешикування взводу з розгорнутого двошеренгового строю в колону по три (по чотири) проводиться за командами: **"Взвод, право-РУЧ"; "На ре-МІНЬ (на пле-ЧЕ)"; "В колону по три (по чотири) кроком - РУШ" (під час руху - "РУШ").**

За командою **"РУШ"** перше відділення йде півкроком, перешиковуючись під час руху в колону по одному, решта відділень виходить ліворуч на лінію першого відділення на встановлений інтервал, також перешиковуючись в колону по одному, після чого командир взводу подає команду **"ПРЯМО" або "Взвод – СТІЙ".**

Перешикування взводу з колони по одному в розгорнутий одношеренговий стрій (з колони по два – у двошеренговий стрій) проводиться поворотом взводу ліворуч.

Перешикування взводу з колони по три (по чотири) у колону по два проводиться за командою **"Взвод, в колону по два кроком - РУШ" (під час руху** – **"РУШ").**

За цією командою перше відділення йде прямо, перешиковуючись під час руху в колону по два, як викладено в статті 111 цього Статуту, решта відділень позначає крок на місці, потім послідовно виходить за відділенням, що йде попереду, перешиковуючись в колону по два.

Для перешикування взводу з колони по три (по чотири) в розгорнутий двошеренговий стрій взвод попередньо перешиковується в колону по два (стаття 126 цього Статуту), а потім – як викладено у статті 125.

Перешикування взводу з колони по три (по чотири) в колону по одному проводиться за командою **"Взвод, в колону по одному, кроком – РУШ" (під час руху – "РУШ").**

За цією командою перше відділення йде прямо, решта відділень позначає крок на місці і з виходом відділень із колони послідовно за командою своїх командирів "ПРЯМО" починає рух повним кроком, рівняючись на відділення, що прямує попереду.

3. Взвод виконує військове вітання у строю на місці та під час руху за правилами, визначеними для відділення у статтях 114-117 цього Стройового статуту Збройних Сил України.

Заступник командира взводу та командири відділень перебувають у строю на своїх місцях і руки до головного убору не прикладають.

Під час руху за командою для виконання військового вітання спів припиняється.

Виконання військового вітання у строю на місці та під час руху роти.

Для виконання військового вітання у строю на місці, коли начальник підійде на 40-50 кроків, командир взводу подає команду **«Рота, СТРУНКО, рівняння – ПРАВОРУЧ (ЛІВОРУЧ, НА СЕРЕДИНУ)».**

За цією командою всі приймають стройове положення і повертають голови у відповідний бік, а заступники командира роти, командири взводів і старший технік, які перебувають у строю, крім того, прикладають руку до головного убору.

Командир взводу, подавши команду, прикладає руку до головного убору, підходить стройовим кроком до начальника, зупиняється за два - три кроки до нього і доповідає, наприклад: **«Товаришу (пане) майоре. Перший взвод займається тим-то. Командир взводу капітан Кравченко».**

Закінчивши доповідь, командир взводу, не опускаючи руки від головного убору, робить лівою (правою) ногою крок убік з одночасним поворотом праворуч (ліворуч) і, пропустивши начальника вперед, іде за ним на один - два кроки позаду із зовнішнього боку строю.

Після того, як начальник мине взвод, або за командою **«Вільно»** командир взводу командує **«ВІЛЬНО»** і опускає руку.

Виконання військового вітання в строю під час руху здійснюється, як вказано для відділення та взводу. При цьому заступники командира роти, командири взводів і старший технік прикладають руку до головного убору.

Коли начальник випереджає колону взвода, команда для виконання військового вітання не подається; військове вітання виконують лише командири відділень

ЛІТЕРАТУРА:

1. Статути Збройних Сил України. – К.: МОУ, 2004. – С. 378-443.

2. Автушенко О.С., Зінчик А.Г., Хаброван В.Т. Стройова підготовка: Навчально-методичний посібник. – К.: ВІКНУ, 2006. – 46 с.

РОЗДІЛ IV. РАДІАЦІЙНИЙ, ХІМІЧНИЙ ТА БІОЛОГІЧНИЙ ЗАХИСТ ПІДРОЗДІЛІВ

ТЕМА 1 ЯДЕРНА, ХІМІЧНА, БАКТЕРІОЛОГІЧНА ЗБРОЯ ТА СИЛЬНОДІЮЧІ ОТРУЙНІ РЕЧОВИНИ

ЗАНЯТТЯ 1. ВИДИ ЯДЕРНИХ ВИБУХІВ ТА ЇХ ВІДМІННІСТЬ ЗА ЗОВНІШНІМИ ОЗНАКАМИ; СТИСЛА ХАРАКТЕРИСТИКА ВРАЖАЮЧИХ ФАКТОРІВ ЯДЕРНОГО ВИБУХУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ОРГАНІЗМ ЛЮДИНИ

1. Види ядерних вибухів та їх відмінність за зовнішніми ознаками; стисла характеристика вражаючих факторів ядерного вибуху та їх вплив на організм людини.

2. Особливості уражальної дії нейтронних боєприпасів, засоби захисту особовою складу та техніки від уражальних факторів ядерного вибуху.

3. Основні властивості отруйних речовин нервово-паралітичної, загально-отруйної, шкіряно-наривної, задушливої та дратівної дії. Ознаки застосування отруйних речовин і захист від них.

4. Основні властивості біологічних засобів противника, їх дія на організм людини, тварин і рослин. Ознаки використання противником біологічної зброї та захист від неї.

1. Уражаюча дія ядерного вибуху в значній мірі залежить від висоти підриву боєприпасу. Тому в залежності від вирішуваних задач ядерною зброєю, виду та місця знаходження об'єкту, характеру наступних дій військ ядерні вибухи можуть здійснюватись в повітрі на різній висоті, коло поверхні землі (води), під землею (водою). У відповідності з цим ядерні вибухи розподіляють на такі види: висотні, повітряні, наземні (наводні), підземні (підводні).

Висотний вибух це вибух, що проведено вище границі тропосфери (від 8 км до 18 км) . Висотні вибухи використовують для ураження в польоті повітряних та космічних цілей (літаків, головних частин ракет та інших літальних апаратів).

Найменша висота висотного вибуху умовно прийнята рівною 10 км.

Зовнішні ознаки—розвиток кулястої світляної області, утворюється і швидко зникає хмара вибуху.

Висотний ядерний вибух до 25-30 км характеризують трьома уражаючими факторами: ударною хвилею, світловим випромінюванням та проникаючою радіацією. Із збільшенням висоти вибуху внаслідок розрідження атмосфери ударна хвиля послаблюється, а роль світлового випромінювання та проникаючої радіації росте.

На висоті більше ніж 60 км специфічними уражаючими факторами висотного вибуху є рентгенівське випромінювання й газовий потік (випарена речовина конструкції боєприпасу, що розлітається з великою швидкістю).

Радіоактивне зараження місцевості при висотних ядерних вибухах практично відсутнє.

Повітряним вибухом називають вибух, що відбувається в повітрі на такій висоті, коли світлова область не торкається поверхні землі (води), але нижче границі тропосфери (8-18 км). Ці умови виконуються коли мінімальна висота визначається співвідношенням:

$H \geq 3.5 \cdot \sqrt[3]{q}$ (м) , де q в тонах.

Повітряні вибухи підрозділяються на низькі та високі. До низьких відносять вибухи, проведені на висоті:

$H = (3.5 \div 10) \cdot \sqrt[3]{q}$ (м), де q в тонах.

Розрахункова висота дорівнює:

$H = 7 \cdot \sqrt[3]{q}$ (м) .

До високих вибухів відносять вибухи, що відбуваються на висоті:

$H = (10 \div 25) \cdot \sqrt[3]{q}$ (м) та $H = (15 \div 25) \cdot \sqrt[3]{q}$ *(м)* .

Розрахункова висота дорівнює:

$H = 12 \cdot \sqrt[3]{q}$ (м) та $H = 20 \cdot \sqrt[3]{q}$ (м)

відповідно.

Повітряні вибухи застосовують для ураження відкрито розташованого особового складу, озброєння та неміцних споруд.

Низькі повітряні вибухи використовують для руйнування міцних споруд, якщо недопустиме сильне радіоактивне зараження місцевості в районах майбутніх бойових дій військ.

Зовнішні ознаки повітряного вибуху: короткочасний засліплюючий спалах, потім спостерігається світляна область, що розширюється, яскравість якої з часом зменшується. Світляна область високого повітряного вибуху має форму кулі; при низькому повітряному вибусі вона дещо деформована.

Підіймаючись та застигаючи, світляна область перетворюється на хмару вибуху. З району епіцентру здіймається пиловий стовп, що наздоганяє хмару й утворює характерну для ядерного вибуху грибовидну форму.

Основними уражаючими факторами повітряного вибуху є: ударна хвиля, світлове випромінювання, проникаюча радіація та електромагнітний імпульс. Сильне радіоактивне зараження місцевості відбувається тільки в області епіцентру низького повітряного вибуху в перші години після вибуху.

Наземним вибухом називають вибух,що відбувається на поверхні землі або в повітрі на висоті,при якій світляна область торкається поверхні землі. Ця умова виконується при вибухах на висоті, що дорівнює:

$H < 3.5 * \sqrt[3]{q}$ (м).

Наземні вибухи застосовують для ураження військ, що знаходяться в обладнаних (з інженерного боку) районах та для ураження об'єктів, із споруд більшої міцності, а також коли одночасно з ураженням відкрито розташованих військ необхідно створити сильне радіоактивне зараження великої площі.

Зовнішні ознаки: світляна зона має форму зрізаної кулі. Хмара наземного вибуху та з'єднаний з ним стовп піднятої з землі куряви утворює характерну грибоподібну хмару темного кольору. При наземному вибусі утворюється великих розмірів воронка в районі вибуху.

Наземний вибух характеризують п'ять уражаючих факторів: ударна хвиля, світлове опромінення, проникаюча радіація, електромагнітний імпульс, сильне радіоактивне зараження місцевості.

До підземних вибухів відносять вибухи, що відбуваються під землею на деякій глибині. В бойових умовах підземні вибухи застосовують, звичайно, при завчасному розміщенні ядерного боєприпасу (фугасу) для створення загороджувальних перепон та руйнування підземних споруд (складів спецзброі).

При підземних вибухах спалах та світлова область, як, правило, не спостерігають. Стовп ґрунту має більш темне забарвлення, ніж при наземному вибусі.

Основними видами вибухів, що можуть застосовуватись супротивником на суходолі будуть наземні і повітряні. Для утворення загороджувальних перепон супротивник достатньо широко може застосовувати підземні вибухи у вигляді підриву ядерних фугасів.

Ядерний вибух відбувається в результаті вивільнення енергії, що знаходиться в ядрах атомів хімічних елементів (Уран – 233, 235, 238; плутоній – 239; дейтерій, трітій).

В наслідок вибухової реакції на навколишнє середовище діють уражаючі фактори:

1) Ударна хвиля (**Ух**) – найчастіше є основним уражаючим фактором ядерного вибуху.

2) Світлове випромінювання (**СВ**) є другим по значності уражаючим фактором ядерного вибуху після Ух.

3) Ядерні вибухи в атмосфері та в більш високих шарах ведуть до виникнення потужних електромагнітних полів з довжиною хвилі від 1 до 1000 м та більше. Ці поля, зважаючи на їх короткочасне існування, називають електромагнітним імпульсом (**ЕМІ**).

4) Проникаюча раація являє собою потік нейтронів та гамма випромінювання (**ПР**).

5) Зараження місцевості, об”єктів, повітря радіоактивними речовинами, що утворились внаслідок ядерного вибуху, називають радіаційним зараженням (**РЗ)**

Ударна хвиля (Ух) – при повітряному та наземному вибухах являють собою область сильного стиснення повітря, що розповсюджується на всі боки із надзвуковою швидкістю.

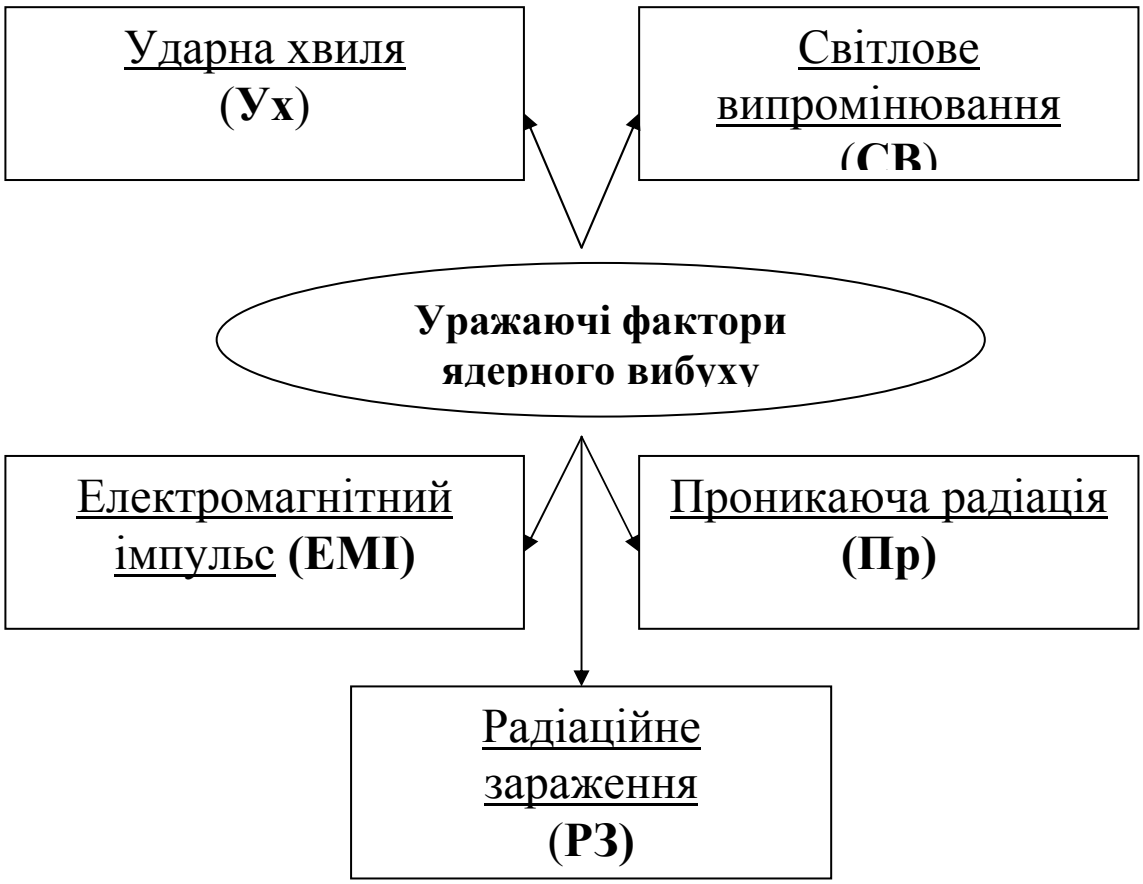

Ударна хвиля ядерного вибуху утворюється внаслідок того, що розширення світлової області приводить до стиснення шарів атмосфери і це стиснення, передаючись від одного шару повітря до іншого, розповсюджується із швидкістю, що значно перебільшує швидкість звуку та швидкість поступального руху часток повітря.

Максимальний тиск спостерігається на її передній границі, що називають фронтом Ух. Перед ним тиск повітря нормальний. З приходом хвилі в будь-яку точку повітря тиск в ній різко (стрибком) збільшується і досягає тиску фронта хвилі (Рис. 2.1). Різниця між ним і атмосферним тє надлишковим тиском у фронті хвил ($\Delta P_ф$). Щільність, температура та швидкість повітря в цій точці також різко збільшується.

Серед перерахованих параметрів ударної хвилі основними є: надлишковий тиск, час дії (зона стиснення) та швидкісний натиск. Ці три параметри визначають уражаючу дію.ударної хвилі P_o – атмосферний тиск

$\Delta P_ф = P_i - P_o$

Надлишковий тиск характеризує силу уражаючої дії Ух і є одним з її основних параметрів.

Зміна тиску в точці простору при проходженні через неї ударної хвилі

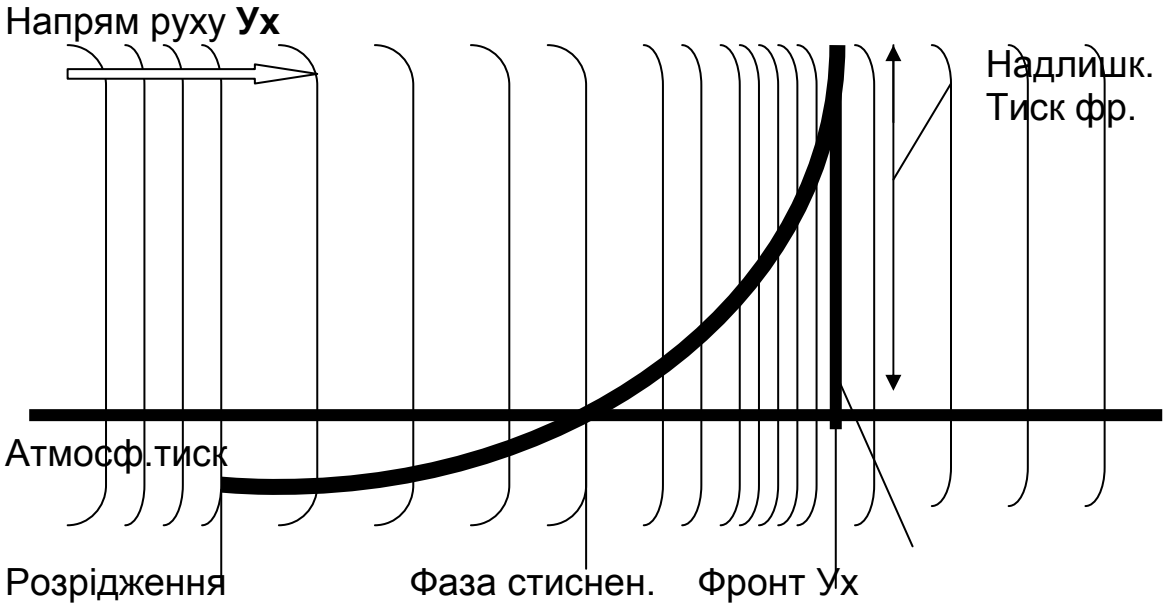

-	надлишковий тиск у фронті - $\Delta P_{Ф}$, (кг/см^2);	у	швидкість розповсюдження фронту – $V_{ф}$, (м/с);	^{2});	швидкість повітря у фронті - $V_{пф}$, (м/с);

Парметри Ух ядерного вибуху

щільність повітря у фронті - $T_{ф}$, (К^o);	тиск швидкісного напору – $P_{шв}$, (кгс/см^2);	час дії ударної хвилі – τ, (с).

Ух ядерного вибуху характеризують такі парметри:
швидкість розповсюдження фронту – $V_{ф}$, (м/с);
швидкість повітря у фронті - $V_{пф}$, (м/с);
щільність повітря у фронті - $T_{ф}$, (К^o);
тиск швидкісного напору – $P_{шв}$, (кгс/см^2);
час дії ударної хвилі – τ, (с).

Швидкісним натиском називають динамічний тиск, що створює повітря, яке рухається за фронтом Ух, при його гальмуванні об перепону.

Величина надлишкового тиску, час дії та швидкісний натиск залежать від потужності та виду вибуху, а також від відстані до центру вибуху. При збільшенні потужності вибуху всі параметри ударної хвилі збільшуються.

При ядерних вибухах існує взаємозв”язок між потужністю і відстанню до центру, на якій спостерігають певну величину надлишкового тиску. Цей зв’язок визначають знаком подібності при ядерних вибухах, потужності яких дорівнюють q_1 та q_2

О днаковий надлишковий тиск у фронті ударних хвиль спостерігають на відстанях R_1 та R_2.

Відношення цих відстаней дорівнює кореню третього ступеня з відношення потужностей:

$$\frac{R_1}{R_2} = \sqrt{\frac{q1}{q2}}$$

Закон подібності при вибухах дає змогу визначити параметри ударної хвилі на різних відстанях від епіцентру вибуху будь-якої потужності, якщо ці параметри відомі для вибуху визначеної потужності**.**

При наземному вибуху фронт Ух являє собою напівкулю. Ця Ух розповсюджуються від центру ядерного вибуху, що знаходиться поблизу або на поверхні землі, тому її назвали прямою.

При повітряному ядерному вибуху утворюються падаюча та відбита хвилі (форма близька до кулястої), а також головна Ух (головна Ух утворюється за рахунок злиття падаючої та відбитої хвилі). Висота цієї хвилі з віддаленням від епіцентру вибуху збільшується, таким чином всі наземні об”єкти можуть нею уражатись.

Надлишковий тиск у фронті падаючої хвилі у 2-8 разів менший, ніж у відбитій (на поверхні землі).

Дослідні дані свідчать, що радіус руйнування об”єктів великої міцності для ядерних вибухів однієї й тієї ж потужності буде більший при наземних вибухах, а маломіцних – при повітряних.

Світлове випромінювання (СВ) є другим по значності уражаючим фактором ядерного вибуху Ух.-- являє собою електромагнітне випромінювання оптичного диапазону що включають ультрафіолетову,видиму та інфрачервону область спектру.

Ультрафіолетова---(λ = 0,1 – 0,38 мкм);

видима ----------(λ = 0,77 – 0.34 мкм);

інфрачервона --------(λ = 0,78 – 0.85 мкм).

Як було показано вище, до 35% енергії ядерного вибуху виділяється в простір у вигляді світлового випромінювання. Світлове випромінювання розповсюджується практично миттєво (зі швидкістю 300 000 км/сек), прямолінійно на великі відстані від місця вибуху, викликає у особового складу опіки та ураження очей, возгоряння та оплавлення різних матеріалів та бойової техніки, а на місцевості – лісові та степові пожежі. Поряд з прямим випромінюванням, що розповсюджується безпосередньо від світлової області, на об”єкт, що опромінюється, падає також розсіяне та відбите випромінювання.

Джерелом світлового випромінювання є світлова область, що складається з розпечених шарів речовини ядерного боєприпасу, повітря та

грунту. Розміри світлової області після вибуху швидко збільшуються у часі, досягаючи у діаметрі: при вибухах малого калібру 500 м, середнього калібру – до 1 500 м.

Основними параметрами світлового випромінювання є:

час свічення (дії) **($\tau_{св}$);**

та світловий імпульс **(U)**.

Час свічення ($\tau_{св}$) залежить від потужності вибуху та росте зі збільшенням потужності. Ця залежність визначається за формулою:

$$\tau_{св} = q^*(c)$$

де q – потужність вибуху (тис.т).

Час свічення наземних та повітряних вибухів, потужність 1 кг складає 1 сек., 10 кг – 2,2 сек, 100 кт – 4,6 сек, 1 МГт – 10 сек.

Залежністю $\tau_{св}$ = q зручно користуватися для орієнтовного визначення потужності ядерних вибухів супротивника, в сек.

Світловий імпульс (U) – це кількість енергії світлового випромінювання, що падає за весь час на одиницю площі нерухомої та назахищеної поверхні, що розміщена перпендикулярно до напрямку прямого випромінювання. Світловий імпульс вимірюють в калоріях на см^2.

Світловий імпульс, а таким чином і уражаюча дія світлового випромінювання, залежить: від потужності та виду вибуху, відстані від центру вибуху, ступеню запиленості та прозорості атмосфери (метеорологічних умов).

При одних і тих самих атмосферних умовах величини світлового імпульсу на заданих відстанях від центру вибуху зростають приблизно прямо пропорційно збільшенню потужності вибуху.

При наземних вибухах на відміну від повітряних, напівсферична світлова область сильно екранується хмарою. Окрім того, зі зменшенням висоти вибуху зменшується й прозорість повітря. Для об’єктів, що розміщені на поверхні землі, при рівних відстанях від центру вибуху та однакових атмосферних умовах величина світлового імпульсу при наземному вибуху втричі менша, ніж при повітряному.

Із збільшенням відстані від центру вибуху величина світлового імпульсу швидко зменшується. У вакуумі величина світлового імпульсу зменшувалася б виключно пропорційно квадрату відстані від центру вибуху. Але так як на шляху випромінювання є повітря, що містить до того ж частки пилу та води, то величина світлового імпульсу зменшується дещо швидше.

Ступінь послаблення СВ атмосферою значно збільшується при задимленості та наявності туману, опадів і т.д.

При помірному тумані, сильній заметілі та зливі СВ послаблюється настільки, що його можна не враховувати як уражаючий фактор.

Щільна хмарність на шляху розповсюдження СВ може послабити його в 10-20 разів. Влітку СВ послаблюється менше, ніж взимку, так як густина повітря влітку менша.

Світлова область в своєму розвитку проходить 4 фази:

Фази світлової області

Початкова **Перша**

Друга **Кінцева**

початкову,
першу,
другу
кінцеву.

Початкова фаза – дуже короткочасна (від моменту початку ядерної реакції до моменту відриву фронту ударної хвилі від поверхні голотермічного шару (світлової області).

Момент виходу фронту ударної хвилі на поверхню світлової області вважається початком першої фази, в якої розвиток світлової області визначається законами розповсюдження ударної хвилі. При температурі вище 1700^0 С, повітря у фронті ударної хвилі світиться само та екранує випромінювання, що йде від внутрішньої області.

Під час другої фази розвитку світлової області температура зростає, досягає максимуму (5700 – 7700^0 С). Далі температура поверхні світлової області починає знижуватися внаслідок втрати енергії та випромінювання і охолодження розпечених газів внаслідок їх розширення. При температурі близько 1700^0 С світлова область перестає розповсюджувати випромінювання з видимої частини спектру і перетворює в хмару вибуху.

З цього моменту починається кінцева фаза, в ході якої має місце тільки інфрачервоне випромінювання.

Основна частина енергії СВЯВ (до 98 %) припадає на другу фазу, тривалість якої майже рівна загальній тривалості світлового випромінювання.

Електромагнітний імпульс Ядерні вибухи в атмосфері та в більш високих шарах ведуть до виникнення потужних електромагнітних полів з довжиною хвилі від 1 до 1000 м та більше. Ці поля, зважаючи на їх короткочасне існування, називають електромагнітним імпульсом (ЕМІ).

(ЕМІ)-це такі гамма-кванти вибуху, що взаємодіють з атомами навколишнього середовища та викликають появу електричних зарядів, токів та ел.магнітн.полів.

Уражаюча дія ЕМІ зумовлена виникненням напруг та струмів у провідниках різної довжини, що розміщені у повітрі, на землі, у військовій техніці та ін. об’єктах.

В результаті дії ЕМІ на дротяні та кабельні лінії в них виникають електричні напруги.

Наслідки впливу

Під впливом цих напруг може відбуватися пробій ізоляції кабелю, пошкодження вхідних елементів апаратури, що підключена до повітряних та підземних ліній (пробій трансформаторів зв'язку, вихід з ладу розрядників і т.д., пошкодження частин електромеханічних реле малої потужності, псування напівпровідникових приладів, конденсаторів, опорів), а також вигоряння плавких вставок, що включені в лінії захисту апаратури.

Найбільш підлягають дії ЕМІ ядерного вибуху системи зв'язку, сигналізації та керування. Кабелі та апаратура, що застосовують в цих системах мають електричну міцність по постійному струму не більше 2-4 кв.

ЕМІ ядерного вибуху діє короткочасно, тому граничну електричну міцність обладнання цих систем без засобів захисту приблизно вважають рівною 8-10 кв.

При наземному та низькому повітряних вибухах уражаюча дія ЕМІ спостерігається на відстані кількох кілометрів від центру вибуху. При висотному ядерному вибусі (10-11 км) можуть виникати поля ЕМІ в зоні вибуху та на висотах 20-40 км від поверхні землі. Амплітуда ЕМІ в названій зоні для вибухів боєприпасів малого (великого) калібрів відповідно складає: у повітрі – тисячі та десятки тисяч вольт на метр, в ґрунті – сотні і тисячі вольт на метр.

В результаті дії ЕМІ на металевих спорудах індуціруються високі електричні потенціали відносно землі. На наземних та повітряних лініях виникають високі електричні потенціали як відносно землі, так між проводами (жилами кабелів).

При наземних та низьких повітряних вибухах в радіусі декілька кілометрів від центру вибуху перенапруга між проводами можливих ліній зв'язку та електрозабезпечення можуть складати сотні вольт, між проводами і землею – десятки і сотні кіловольт, а в ґрунті – сотні і тисячі ампер. Напруга між антеною та землею може досягати декілька тисяч вольт. В підземних кабельних лініях перенапруга між кабелем та землею може досягати декількох десятків кіловольт. В таких умовах можливі ураження особового складу, що обслуговує електронну апаратуру.

Найбільш підлягають дії ЕМІ системи зв'язку, сигналізації та управління. Сильні електромагнітні поля можуть порушити роботу електронної апаратури що вимагає крім усього багато часу для її відновлення.

Висотний вибух спроможний створювати перешкоди в роботі засобів зв'язку на дуже великих площах.

Вплив ЕМІ на апаратуру, зовнішні та внутрішні лінії різко знижуються у випадку застосування спеціальних заходів захисту. Електричним засобом

захисту від ЕМІ радіоелектронної апаратури, що розміщена в спорудах, є використання електропровідних (металевих) екранів.

Методи захисту апратури

використання симетричних двопровідних ліній

застосування екранових кабелів в металевих трубах

грозозахисні засоби, розрядники

використання симетричних двопровідних ліній;
застосування екранових кабелів в металевих трубах;

застосування засобів захисту, аналогічних грозозахисним засобам (розрядників з запираючими катушками, плавких вставок, розв'язуючих пристроїв, схем автоматичного вимикання апаратури з ліній);

Проникаюча радіація (ПР)– це потік γ випромінювання та нейтронів що розповсюджуються в повітрі від центру ядерного вибуху на відстані декількох кілометрів та проходячі через живу тканину визивають іонізацію атомів та молекул, що приводить до руйнування функцій живих організмів. Гамма-випромінювання має місце на протязі декількох секунд з миті ядерної реакції. За своїм походженням це випромінювання поділяється на декілька складаючих, основними з яких є:

Основні складові випромінювання

миттєве гамма-випромінювання

вторинне гамма-випромінювання

часткове гамма-випромінювання

миттєве гамма-випромінювання, супроводжуюче ядерну реакцію;

вторинне гамма-випромінювання, що виникає при наружному розсіюванні та захопленні нейтронів у повітрі;

часткове гамма-випромінювання, супроводжуюче радіоактивний розпад осколків ділення.

Миттєве гамма-випромінювання виникає в основному в процесі реакції поділу ядер і діє за час рівний десятим мікросекунди.

Під час взаємодії з матеріалами конструкції боєприпасу це випромінювання істотно ослаблюється, тому його роль в уражаючій дії незначна.

Вторинне та часткове гамма-випромінювання є основними компонентами гамма-випромінювання. Вторинне гамма-випромінювання діє на наземні об'єкти практично миттєво, а осколочне – на протязі 10-20 с після вибуху. Гамма-випромінювання значно послаблюється в повітрі. Це відбувається, по-перше: тому, що із збільшенням відстані від центру вибуху зростає площа поверхні сфери, через котру проходить загальний потік гамма-квантів, отож зменшується кількість енергії випромінювання спадаючого на 1 $см^2$ поверхні сфери; по-друге: на шляху розповсюдження, гамма-випромінювання послаблюється повітрям – одні гамма-кванти поглинаються атомами повітря, інші у взаємодії з атомами, втрачають деяку частину енергії та змінюють напрямок свого руху – розсіюються. При розсіюванні гамма-квант вибиває з електронної оболонки атома електрон. Вибивши електрон, гамма-квант втрачає частину енергії та змінює напрямок свого руху. Процес розсіювання повторюється до тих пір, поки енергія гамма-кванта під час його чергового зіткнення з атомом не стане вичерпаною. В результаті взаємодії гамма-квантів з атомами повітря або іншого оточення, в якому вони розповсюджуються, на шляху їх руху залишається слід вільних та іонізованих атомів.

Одиниці вимірювання випромінювання.

Доза гамма-випромінювання вимірюється в рентгенах, а доза нейтронів – в біологічних еквівалентах рентгену – берах.

Рентген (Р) – це така доза γ випромінювання, при якій в 1 $см^3$ сухого повітря при температурі 0^0 та тиску 760 мм ртутного стовпа створюється $2,08 \cdot 10^9$ пар іонів.

Дозі 1Р відповідає поглинення в 1г повітря 84 ерг енергії, а в 1г біологічної тканини – 93 ерг.

Біологічний еквівалент рентгена (БеР) – доза нейтронів, дія якої на людину еквівалентна дії 1Р гамма-випромінювання. Для вимірювання дози різних видів іонізуючого випромінювання поглинаємої різними речовинами, використовують одиницю вимірювання Рад. 1 Рад відповідає 100 ерг поглинутої речовини в 1г речовини.

Крім того, використовують одиниці: мілірентген (мР) та мікрорентген (мкР).

1 мР = 10^{-3} Р, а 1 мкР = 10^{-6} Р

При повітряному та наземному ядерних вибухах дози гамма-випромінювання на рівних відстанях від центру вибуху практично однакові, але значно залежать від щільності повітря. Щільність повітря влітку, менша ніж взимку на однаковій відстані від центру вибуху.

Радіоактивне зараження місцевості (РЗ) – це такі РА елементи що випромінюють при своєму розпаді гамма та бетта частинки. Випадання радіоактивних речовин у напрямку вітру із хмари ядерного вибуху та

виникає під впливом радіоактивних елементів що випромінюють при своєму розпаді гамма-випромінювання та бета-частинки, іонізуючи навколишнє середовище та викликає радіоактивні порушення структури матеріалів. На відміну від інших уражаючих факторів, дія котрих є відносно короткочасною, зараження місцевості може бути шкідливим на протязі декількох діб або тижнів після вибуху. Найбільш сильне зараження місцевості при наземних ядерних вибухах, коли площі зараження з небезпечними рівнями радіації в багато разів перевищують розміри зон ураження ударною хвилею, світловим випромінюванням і проникаючою радіацією.

Значення радіоактивного зараження **(РЗ)** як уражаючого фактора визначається тим, що високі рівні радіації можуть спостерігатися не тільки в районі, прилеглому до місця вибуху, але й на відстані десятків і сотень кілометрів від нього. На відміну від інших уражаючих факторів, дія яких виявляється на протязі відносно короткого часу після ядерного вибуху, РЗ може бути небезпечним на протязі кількох діб та тижнів після вибуху. Самі радіоактивні речовини та іонізуюче випромінювання не мають кольору, запаху, а швидкість їх розпаду не може змінюватись якимись фізичними або хімічними методами.

Заражену місцевість на шляху пересування хмари, де випадають радіоактивні частки діаметром більше за 30-50 мк м, прийнято називати близьким слідом зараження. На великих відстанях (дальній слід) – найбільше зараження місцевості не впливає на боєздатність особового складу

(доза ≤ 50 Р).

Джерелами радіоактивного зараження місцевості, різноманітних об’єктів та повітря є: радіоактивні частинки поділу ядерної речовини; радіоактивні ізотопи, що утворились під впливом нейтронів і хімічних елементів, що входять до складу боєприпасу та оточуваного середовища (наведена активність);

непрореагована частина речовини бойового заряду.

Радіоактивні осколки утворюються в результаті поділу атомних ядер пального (уран-232, уран-235, плутоній-239). Вони являють собою суміш ізотопів елементів, що розміщені в середині періодичної таблиці Мендєлєєва від цинку до гадолінію. Радіоактивний розпад більшості осколків поділу супроводжується випромінюванням бета-часток та гамма-квантів. Періоди напіврозпаду осколків поділу коливаються в широких межах – від декількох секунд до десятків днів і навіть років.

До набуття стабільного стану кожна частинка поділу підлягає декільком послідовним радіоактивним розпадам. Вони можуть уражати людей як при попаданні на шкіряний покрив, обмундирування та в середину організму (бета-частки), так і при зовнішньому опроміненні (гамма-промені). Наявність дуже малих періодів напіврозпаду багатьох осколків зумовлює величезну активність цієї групи радіоактивних речовин.

Частинки є основним джерелом радіоактивного зараження при наземних ядерних вибухах. Штучні радіоактивні ізотопи хімічних елементів утворюється в результаті дії потоку нейтронів. Нейтрони, поширюючись із зони ядерного вибуху та досягаючи землі, піддають бомбардуванню ядра атомів елементів ґрунту.

Тому продукти харчування, що містять у своєму складі натрій та інші елементи та знаходяться в момент ядерного вибуху у зоні дії потоку нейтронів, виявляються зараженими, навіть, якщо вони знаходились у герметичній упаковці.

В момент ядерного вибуху радіоактивні продукти спочатку знаходяться у світловій області вибуху у вигляді пари і газів. В процесі утворення хмари вибуху радіоактивні речовини осідають на розплавлених та оплавлених частках ґрунту. Тому, частки ґрунту стають радіоактивними і після охолодження хмари вибуху, перетворюються на радіоактивний пил різних розмірів. Осідаючи, радіоактивний пил заражає повітря, місцевість та об'єкти на ній. Зараження місцевості відбувається як у районі вибуху, так і на шляху руху хмари, утворюючи т.зв. слід хмари.

Розміри радіоактивного зараження місцевості залежать від виду ядерного вибуху, його потужності, швидкості середнього вітру, типу ґрунту в районі та часу, що пройшов з моменту вибуху.

При наземному ядерному вибусі у радіусі кілька сотень метрів від його центру спостерігається найсильніше зараження місцевості за рахунок осколків поділу та наведеної радіоактивності ґрунту. Зараження на сліді хмари відбувається за рахунок осколків поділу, які випадають з хмари та пилового стовпа.

При наземному ядерному вибусі в центрі утворюється воронка, розмір якої залежить від потужності вибуху. Наприклад, при вибусі ядерного боєприпасу потужністю 30 тис.т. діаметр воронки складає приблизно 11 м, а глибина її 17 м. Таким чином, при наземному ядерному вибусі зараженню піддаються район вибуху, повітря під хмарою, місцевість за ходом поширення хмари та всі об'єкти розміщені у цій зоні.

При повітряних вибухах радіоактивне зараження місцевості в районі вибуху і особливо на сліді хмари значно менше, ніж при наземних і не є серйозною небезпекою для військ. Зараження в районі епіцентру повітряного вибуху обумовлюється дією нейтронного потоку, тобто наведеною радіоактивністю, а на сліді хмари – продуктами поділу.

При висотному повітряному вибуху радіоактивне зараження місцевості практично відсутнє і не є небезпечним для військ поблизу епіцентру. Але варто враховувати, що випадання атмосферних опадів під час випадання радіоактивних речовин може призвести до утворення підвищеного зараження місцевості.

Низький повітряний вибух займає вихідне положення між наземним та висотним повітряним вибухами. При низьких повітряних вибухах рівні радіації на сліді хмари не перевищує 10 – 15 рад/год на момент випадання

радіоактивних речовин, а максимальні дози радіації, які може одержати особовий склад не перевищують допустимих.

Радіоактивне зараження не сліді хмари при низькоповітряних вибухах також практично не враховуються. Але у районі епіцентру створюється досить сильне зараження, особливо у перші години після вибуху.

При підземних ядерних вибухах розміри радіаційного сліду перевищують розміри сліду при наземному вибусі у 1,5-2 рази.

Більшій потужності ядерного вибуху відповідають більші розміри сліду. Вплив ґрунту в районі вибуху на розміри сліду полягає в тому, що при наземному ядерному вибуху в умовах піщаного ґрунту утворюється слід хмари площею приблизно вдвічі більшою ніж при ядерному вибуху тієї ж потужності, але в умовах зв'язаних ґрунтів.

Радіоактивне зараження місцевості прийнято зображати на карті (схемі) лініями, які відповідають межам доз радіації за час повного розпаду радіоактивних речовин. Цим дозам будуть відповідати і рівні радіації до певного часу в момент вибуху.

Ділянка зараження в районі вибуху має приблизно форму кола. Конфігурація сліду радіоактивного зараження на місцевості повітряними течіями (середнім вітром) над районом вибуху і на шляху руху хмари в шарі атмосфери до максимальних висот підйому радіоактивної хмари.

Ступінь РЗ місцевості характеризується рівнем радіації і дозою радіації за час повного розпаду радіоактивних речовин.

Рівнем радіації називається потужність дози гамма випромінювання, яка виміряна на висоті 1 м над землею, зараженої Р.В. Він (рівень) вимірюється в рентгенах на годину (р,г).

Рівень радіації в даній точці сліду спочатку зростає і за час рівний половині часу випадання Р.Р., досягає максимального значення, а потім рівень радіації зменшується по закону аналогічному зміні активності осколків поділу.

Для практичних розрахунків можливо прийняти, що рівні радіації на сліді хмари зменшуються в 10 разів за час кратний 7. Наприклад, якщо через 1 годину після вибуху рівень радіації є 100 р/г, то через 7 годин після вибуху він буде 10 р/г, а через – 49 годин – 1 р/г і т.п.

Доза радіації за час повного розпаду Р речовини характеризує уражаючу дію Р речовини місцевості на відкрито розташований особовий склад.

В залежності від ступеня зараження і можливостей наслідків зовнішнього опромінення на зараженій місцевості виділяють чотири зони:

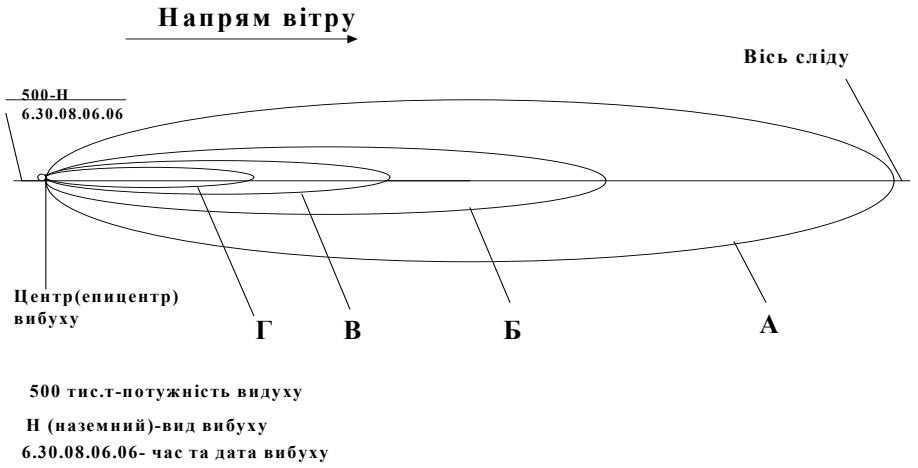

зона А – помірного зараження;

зона Б – сильного зараження;

зона В – небезпечного зараження;

зона Г – надзвичайно небезпечного зараження.

Зони зараження характеризуються дозами радіації за час повного розпаду РР, які для (зовнішніх) кордонів зон різні:

зони А – 40 р.

зони Б – 400 р.

зони В – 1200 р.

зони Г – 4000 р.

Цим дозам відповідають певні рівні радіації в заданий час. Так, через десять годин після вибуху рівні радіації на зовнішніх кордонах зон А, Б, В, Г відповідно складають: 0,5; 5; 15; 50 р/г.

РЗ повітря спостерігається при наявності у ньому осколків поділу ядерних зарядів.

В атмосфері більша частина осколків поділу знаходиться в хмарі і під час випадання з нього розповсюдження в повітряному просторі під хмарою, що зветься шлейфом заражено хмари. В суху повітряну погоду можливо зараження і приземного шару повітря внаслідок підіймання підійманням радіоактивного пилу із зараженої місцевості.

Крім виду вибуху на ступінь і характер РЗ місцевості як в районі вибуху, так і на сліді хмари впливають:

потужність вибуху;

метеоумови;

тип ґрунту в районі вибуху;

розмір зараженої місцевості та лісові масиви.

Кількість РВ, що утворюються при ядерному вибуху, прямопропорційні потужності вибуху. Тому із зростанням потужності зростають розміри заражених ділянок місцевості і ступінь їх зараження в районі вибуху і на сліді хмари. Із метеоумов сильний вплив на РЗ місцевості робить швидкість та напрямок вітру і атмосферні опади.

Збільшення швидкості середнього вітру, як правило веде до збільшення довжини радіоактивного сліду хмари та до зменшення рівней радіації на сліді хмари. Зміна напрямку вітру в межах від поверхні землі до

висоти підйому верхньої кромки вибуху впливає на форми сліду. Різка зміна напрямку та швидкості вітру може призвести до розриву хмари і роздування радіоактивного сліду.

Випадання атмосферних опадів під час формування сліду сприяє збільшенню ступеня РЗ місцевості. Якщо радіоактивна хмара, піднявшись на максимальну висоту, з'являється в дощовій (сніговій) хмарності, то дощ (сніг) може збільшити ступінь забруднення при відсутності атмосферних опадів.

Рельєф місцевості практично не впливає на розміри загальної площі РЗ, однак він викликає нерівномірне зараження місцевості. На схилах висот з навітряного боку рівні радіації будуть вищими, а з підвітряного боку нижчими, ніж на рівнинній місцевості.

Для невеликих височин (висотою 30-70 м) це підвищення (зменшення) рівнів радіації може бути в1,2-2 разів більше.

Тип ґрунту в районі вибуху та його хімічний склад виявляють вплив на ступінь РЗ місцевості по різному.

При вибуху на піщаному ґрунті ступінь зараження на сліді хмари в середньому в 2,5 більше. ніж при вибусі на в'язкому ґрунті (глина, скальний грунт та ін.).

Хімічний склад ґрунту в основному впливає на ступінь зараження місцевості в районі вибуху. Чим більше в ґрунті марганцю, натрію, алюмінію, тим вище наведена радіоактивність. Найбільшу кількість заражених елементів вміщують граніти та базальти, найменшу – чорноземні та підзолисті ґрунти.

Рівні радіації в лісових масивах як правило, в 2-3 рази менша, ніж на відкритій місцевості. Це пояснюється тим, що випадаючи із хмари вибуху радіоактивний пил розподіляється по обсягу крон дерев і випромінювання частково екранується деревами.

Уражаюча дія ядерного вибуху залежить від висоти підриву поєприпасу та його потужності.

Основними уражаючими факторами являються ударна хвиля, світлове випромінювання, проникаюча радіація, електромагнітний імпульс, та радіоактивне зараження місцевості.

Ураження навколишнього середовища комбіновано.

Ударна хвиля руйнує наземні споруди, техніку яка знаходиться на поверхні, комунікації та інше.

Травми

Легка – 0,2-0,3 кгс/см^2 7 – 15 сут.

Середня – 0,3-0,6 кгс/см^2 1 міс.

Тяжка – 0,6-1,0 кгс/см^2. 2 міс.

Смертельна

Захист людей від УХ.

Світлове випромінювання викликає пожежі оточуючого середовища, техніки, споруд.

При дії на людей СВ викликає ураження

I ст. – 2 – 4 кал/см^2	Особовий склад втрачає боєздатність при I ст. При II ст. Потрібна госпіталізація - 15 - 20 сут.
II ст. – 4 – 6 кал/см^2	
III ст. – 6 – 8 кал/см^2	
IV ст. – 8 – 10 кал/см^2	

Проникаюча радіація на техніку особливого впливу не викликає.

Сутність уражаючої дії ПР на людину складається в іонізації атомів і молекул, які входять до складу тканин організму, в результаті чого може розвинутись променева хвороба.

1 стадія – легка 100 – 250 Р; ос. склад боєздатний

2 стадія – середня 200 – 400 Р; лік. 2,5 міс.

3 стадія – важка 400 – 600 Р; лік. 6 міс.

4 стадія – надзвичайно важка 600 Р ; смерть

Електро-магнітний імпульс викликає велику напругу, яка пошкоджує різні системи.

Уражаюча дія полягає в іонізації біологічної таканини. Альфа і бета мають малу проникаючу здатність і тому можуть чинити дію на організм тільки при безпосередньому контакті радіоактивних речовин.

Зовнішнє опромінювання визначається в основному гамма-випромінюванням, яке може викликати розвиток у людини променевої хвороби, як і при дії проникаючої радіації, залежить від рівня радіації (СР), тривалості випромінювання (СТ) та умов розміщення особового складу.

Допустимі “Д”

$4^{с}$ 50 Р

$10^{с}$ $30^{с}$ 100 Р

$30^{с}$ $3^{м}$ 200 Р

$3^{м}$ $1^{г}$ 300 Р

2. Нейтронна бомба – ґрунтується на принципі детонування водневої або термоядерної бомби за допомогою хімічного детонатора великої енергії. Для стратегічних задач можуть бути в деяких умовах застосовані ядерні заряди, призначені для тактичних задач. Засоби, що застосовують для здійснення вибухового процесу звільнення внутрішньоядерної енергії, називають ядерними зарядами.

В наш час розрізняють два основних види ядерних зарядів:

атомні заряди - заряди, енергія вибуху котрих зумовлена ланцюговою реакцією в поділяючихся речовинах, переведенних в надкритичний стан;

термоядерні заряди – заряди, енергія вибуху яких зумовлена реакціями синтезу та поділу ядер.

Основою ядерного вибуху є ядерна вибухова речовина, в якій за деяких умов можлива вибухова реакція поділу чи синтезу.

Джерелом енергії при ядерному вибусі є ядерні реакції, в результаті яких атоми одних елементів перетворюються на атоми інших. В той час як при вибусі звичайного заряду одні молекули перетворюються в інші, більш стійкі молекули продуктів вибуху. Атоми при вибухах звичайної вибухової речовини не зазнають ніяких змін.

Для проведення атомних вибухів використовують два шляхи:

ланцюгова реакція поділу ядер важких елементів(ядерні реакції);

реакція синтезу (сполучення) ядер легких елементів (термоядерні реакції).

Ланцюговою реакцією поділу ядер називають реакцію, що розпочавшись поділом одного або кількох ядер, може поширюватись в речовині без зовнішнього впливу, тобто розвивається самостійно. Поділ ядер атомів речовини заряду в ядерних боєприпасах відбувається під впливом нейтронів.

Основна суть реакції від поділу до ядерного вибуху полягає-важке ядро, захопивши нейтрон, стає нестабільним й поділяється на два осколка, що являють собою ядра атомів більш легких елементів. Поділ ядра супроводжується вивільненням великої кількості енергії (при поділі одного ядра U235 виділяється 201,6 МеВ) та виділенням двох-трьох нейтронів, що називають вторинними. Вторинні нейтрони здатні розділити два-три нових ядра, в результаті чого з'являється ще по два-три нейтрони на кожне розподілене ядро і т.д.

Якщо кількість вторинних нейтронів, що викликають поділ ядер, збільшується, то в речовині виникає реакція поділу ядер, що прискорюється й число ядер, що діляться, збільшується лавиноподібно. Така реакція йде за мільонні частки секунди і являє собою *ядерний вибух*. Вони використовуються в ядерних боєприпасах.

Використання в мирних цілях.

Якщо кількість нейтронів, що викликають поділ ядер, в ході реакції буде залишатись постійною, вибуху не станеться. Такі реакції використовують в *ядерних енергетичних пристроях*.

Керування реакцією.

При зменшенні кількості вторинних нейтронів, що викликають поділ, реакція згасає.

Поділятись під дією вільних нейтронів здатні ядра багатьох важких елементів. Однак, енергії більшої частини звільнених нейтронів, з ряду елементів недостатньо для наступного поділу інших ядер, й тому ланцюговий процес виявляється неможливим.

Природні джерела атомної енергії.

З природних ізотопів тільки в урані-235, а серед штучних – в урані-233 та плутонії-239 може розвиватись ланцюгова ядерна реакція поділу. Ці три

ізотопи й використовують в наш час як речовину, що ділиться в ядерних зарядах.

Ізотопи – різновиди хімічного елементу з однаковим числом протонів, але з різною кількістю нейтронів в атомних ядрах.

Найважливішою характеристикою ланцюгової ядерної реакції є *коефіцієнт розвитку реакції* Крр, що визначає число поділів ядер, викликане одним поділом в попередній ланці реакції. Система з Крр=1, в якій процес поділу йде з постійною швидкістю, є критичною. Цьому станові відповідає поняття "критична маса".

Найменша маса речовини, що ділиться, в якій при даних умовах може розвиватись ланцюгова реакція називається критичною масою. Критична маса: U235=48кг, U233=48кг, Pu239=17кг .

При поділі всіх ядер атомів, що містяться в одному грамі урану чи плутонію, вивільнюється приблизно стільки ж енергії, скільки при вибусі 20т тротилу. Величина критичної маси суттєво залежить від чистоти та щільності речовини, що ділиться, 11 форми, наявності відбиваючої нейтрони оболонки та інших факторів.

Масу речовини, яка менша за критичну, називають підкритичною, а більшу за критичну – надкритичною.

Для того, щоб відбувся вибух, маса речовини, що ділиться повинна бути надкритичною. Утворення такої маси має відбуватися за короткий проміжок часу, інакше можливе розтоплення й передчасне розкидання речовини, що ділиться.

При реакції синтезу (термоядерна реакція) відбувається злиття більш легких ядер з утворенням більш важких. Для здійснення реакції синтезу як ядерне пальне використовують суміш ізотопів водню-дейтерію (D) та трітію (T), а також ізотопи літію (Li).

Термоядерна реакція проходить в дві стадії:

•вибухова реакція поділу ядерного набою;

•реакція синтезу (сполуки).

При сполученні усіх ядер, що містяться в 1г дейтерій-трітієвої суміші, виділяється енергія в 5 разів більша, ніж при ядерній реакції поділу.

Ядерними називають боєприпаси, що споряджено ядерними набоями.

Основними елементами ядерних боєприпасів є: корпус, ядерний заряд та система автоматики.

Для характеристики енергії вибуху ядерного заряду звичайно використовують поняття "потужність".

Потужність ядерних зарядів та ядерних боєприпасів звичайно характеризують *тротиловим еквівалентом* – такою масою тротилу, енергія вибуху якого дорівнює енергії, що виділяється при повітряному вибусі ядерного заряду. Тротиловий еквівалент прийнято вимірювати в тонах.

За потужністю ядерні боєприпаси поділяють на п'ять піддиапазонів:

•надмалий - менш як 1 тис.т.

•малий - від 1 до 10 тис.т.
•середній - від 10 до 100 тис.т.
•великий - від 100 до 1000 тис.т.
•надвеликий - більше за 1 млн.т.

Ядерний вибух відбувається в результаті вивільнення енергії, що знаходиться в ядрах атомів хімічних елементів (Уран – 233, 235, 238; плутоній – 239; дейтерій, трітій).

3. Хімічна зброя (ХЗ) – один з видів зброї масового ураження, уражаюча дія якої ґрунтується на використанні бойових токсичних хімічних речовин. До цих речовин відносяться отруйні речовини (ОР) і токсини, які здатні уражаючи діяти на організм людини та тварини, а також фітотоксиканти, які можуть використовуватися у військових цілях для ураження різних видів рослинності.

Хімічна зброя *<u>призначається</u>* для ураження живої сили противника, зниження її боєздатності, а також для дезорганізації бойової діяльності військ.

До бойових властивостей хімічної зброї, що відображають її специфічні властивості відносять 7 факторів:

<u>біохімічний механізм впливу та уражаюча дія</u> біологічних ОР на живі організми;

здатність ОР проникати до озброєння та військової техніки, будівель, споруд та уражувати незахищену живу силу, що там знаходиться;

тривалість дії через здатність БОР зберігати певний час свої уражаючі властивості на місцевості, зброї, військовій техніці та у атмосфері;

утруднення своєчасного виявлення факту застосування супротивником ОР та встановлення його типу;

можливість керувати характером та ступенем ураження живої сили;

необхідність використання засобів захисту від ураження та ліквідації наслідків застосування ХЗ широкого комплексу спеціальних засобів хімічної розвідки, індивідуального та колективного захисту, дегазації, санітарної обробки, антидотів.

Отруйні речовини – це такі хімічні сполуки які при бойовому застосуванні можуть завдавати ураження для незахищеної живої сили та зменшувати боєздатність підрозділів противника. Отруйні сполуки, що використовуються для спорядження хімічних боєприпасів є головними компонентами хімічної зброї.

Іншими компонентами цієї зброї є засоби бойового застосування ОР (носії, а також прилади та устрої управління, що використовуються для доставки ОР до цілі). Великі масштаби і важкі наслідки використання ОР (в тому числі екологічні та генетичні) характеризують хімічну зброю, як один із видів зброї масового ураження.

Знання фізичних і хімічних якостей ОР полегшує їх викриття, ідентифікацію, а також дегазацію.

Факторами ураження хімічною зброєю є різні види бойового стану бойових отруйних речовин. Видами бойового стану є: пара, аерозоль та краплі. ОР у бойовому стані уражають організм людини через органи дихання, слизову оболонку очей та носоглотку, шкіряні покриви та через вживання заражених продуктів харчування і води.

Ураження це- будь-яке порушення нормальної життєдіяльності організму, викликане дією ОР, від тимчасового до загального припинення дій окремих органів їх функціонування або летальних наслідків.

Ефект дії ОР на людину передусім залежить від кількості ОР, що потрапили до організму та їх токсичності.

Токсичністю (отруйністю) ОР називають здатність ОР у мізерних кількостях викликати ураження. Її характеризує доза ОР, що викликає ураження певного ступеня. Ступінь при вдиханні отруйного повітря залежить від концентрації ОР (мг/л, г/м^3) у повітрі та часу дії.

Добуток концентрації ОР (мг/л) на час його дії або експозицію ($t_{хв}$) називають **токсодозою** (мг хв/л).

D = C т

При ураженні через шкіряні покриви за величину токсодози (D) беруть кількість ОР, що припадає на 1 кг маси людини, при якому наступає ураження.

Під час бойового застосування ОР переходять до пари, туману, диму, викликаючи зараження атмосфери і частково випадають на землю у вигляді крапель.

Хмару пари, утворену в момент застосування ОР, що призводить до зараження атмосфери, називають **первинною**. Вона розповсюджується на відстані до 50 км, а тривалість її уражаючої дії не перевищує 30 хв.

Пари ОР, утворені внаслідок випаровування крапель ОР на землі, уражають приземне повітря і створюють так звану **вторинну хмару** зараженого повітря, яка розповсюджується на глибину меншу, ніж первинна (до 20 км).

Наявність значної кількості ОР у можливого супротивника призвело до необхідності класифікації. У арміях країн НАТО прийнята класифікація ОР за тактичним призначенням та фізіологічною дією на організм людини (тварини).

За тактичним призначенням ОР розподіляють за характером їх уражаючого впливу на:

Класифікація ОР за призначенням та фізіологічною дією на організм людини

1. За тактичним призначенням

Смертельні	*Тимчасово виводячі живу силу із ладу*	*Подразнюючі*

2. За тривалістю зберігання властивостей

Стійкі ОР, уражаюча здатність яких зберігається на протязі кількох годин та діб (Vx, іприт, зоман)

Нестійкі ОР, уражаюча здатність яких зберігається кілька десятків хвилин після їх бойового застосування.

3. За фізіологічною дією на організм

ОР нервово-паралітичного впливу	ОР шкірнонаривної дії
ОР загальноотруйної дії	ОР задушливої дії

Смертельні

Тимчасово виводячі живу силу із ладу

Подразнюючі.

Залежно від тривалості зберігання властивостей уражувати незахищену живу силу при зараженні військ та місцевості ОР поділяють на дві групи:

Стійкі ОР, уражаюча здатність яких зберігається на протязі кількох годин та діб (Vx, іприт, зоман);

Нестійкі ОР, уражаюча здатність яких зберігається кілька десятків хвилин після їх бойового застосування.

Залежно від значності ОР у арсеналі сучасної хімічної зброї та поглядів військових спеціалістів на можливість їх застосування ОР поділяють на дві групи:

1. Табельні ОР, які виробляються промисловістю і знаходяться на озброєнні (в армії США - Vx, іприт, зарин, Бі-ЗЕТ, СІ-ЕС, СІ-АР);
2. Резервні ОР – токсичні речовини, що в даний час не виробляються, але за необхідністю можуть бути виготовлені хімічною промисловістю: в армії США до цієї групи належать синильна кислота, фосфоген, адамсит, хлорацетофен.

За фізіологічною дією на організм розрізняють такі групи:

1. ОР нервово-паралітичного впливу, які уражають нервову систему і є швидкодіючими. До них належать Vx, зарин, зоман.
2. ОР шкірнонаривної дії, що уражають шкіру, очі, органи дихання і травлення. До них належать ОР типу іприт.
3. ОР загальноотруйної дії, що викликають порушення діяльності багатьох органів, насамперед кровоносної та нервової систем. Вони теж швидкодіючі. До них належать синильна кислота та хлорціан.
4. ОР задушливої дії, що уражають органи дихання. До них належить фосген.

Перераховані 4 групи ОР – смертельної дії.

5. Психохімічної дії – “BZ”, “LSD”
6. Роздратовуючої дії – CS, адамсіт, хлорацетофенон.

Перераховані 2 групи ОР – тимчасово виводячі з ладу.

Характеристика ОР

Нервово-паралітичні ОР часто ще називають фосфорорганічними. До даної групи належать ОР: **Vx, зарин, зоман.**

Всі вони є рідинами з високою температурою кипіння (150^0 - 3000^0). Їх особливістю є висока токсичність та швидкість дії при будь-якому шляху проникнення до організму.

Потрапляючи до організму, ці ОР уражають центральну нервову систему, пригнічуючи життєво-важливі ферменти, що забезпечують передачу нервового збудження. Це призводить до порушення діяльності всіх органів, і в першу чергу дихання та кровообігу.

Ознаками ураження є звуження зіниці ока (міоз), нудота, блювання, біль у грудях та черевній порожнині, судоми, втрата свідомості та смерть.

При досить високих концентраціях ОР смерть може настати після одного вдиху (для зоману С = 1 мг/л).

Летальний вихід можливий також при послідовному отриманні декількох нелетальних доз, так як цим ОР властива здатність накопичуватись в організмі. Ця властивість особливо сильно виявляється в тих випадках, коли повторна дія ОР відбувається не пізніше, ніж за добу після першої.

Vx – бойовий стан - аерозоль.

Токсичність Vx при дії через органи дихання вище зарину у десятеро, а в крапельно-рідинному стані – через оголену шкіру у сотні разів. Для смертельного ураження через оголену шкіру достатньо 3-5 мг, а при попаданні всередину організму з водою та харчами – 2 мг. Симптоми ураження Vx через органи дихання аналогічні тим, що викликаються ОР цієї групи. При ураженні через шкіру аерозолем Vx симптоми отруєння можуть проявитися не одразу, а через деякий час – до кількох десятків хв., а в крапельно-рідинному стані – до кількох годин. При цьому з'являється м'язове посмикування на місці потрапляння ОР, потім – судоми, м'язова слабкість та параліч. Окрім того, можуть спостерігатися утруднення дихання, слинотечія, пригнічення центральної нервової системи. Характерною особливістю ОР Vx та інших ОР цієї групи є кумулятивність дії (здатність накопичуватися), що проявляється особливо сильно в тих випадках, коли повторна дія ОР відбувається не пізніше, ніж за добу після першої.

Стійкість: влітку – кілька тижнів, взимку – 3- 5 міс.

Глибина поширення аерозолю Vx складає 5 – 20 км, а вторинної хмари до 6 км.

Зарин – рідина без запаху і кольору.

$T_{кип.} = 150^0$. $T_{зам.} = 50^0$ С.

Взимку не замерзає. Змішується з водою та органічними розчинниками в будь-яких співвідношеннях і добре розчиняється в жирах. Зарин стійкий до дії води, що зумовлює зараження джерел води на довгий час (терміном – 1-2 міс.). При звичайній температурі він швидко руйнується розчинами лугу та аміаку. Бойовий стан – пара. У пароподібному стані уражує головним чином через органи дихання.

Стійкість: влітку – кілька годин, взимку – 1-2 доби. Глибина поширення первинної хмари – 30 км та більше, вторинної – до 60 км.

Іприт – основна шкіряно-наривна ОР, що є на озброєнні іноземних армій. Це світло-жовта рідина з запахом часнику або гірчиці, важче за воду.

$T_{кип.} = 217^0$. При температурі $+14^0$ С твердне (замерзає).

На повітрі іприт випаровується повільно. У воді розчиняється погано (водойми уражає на 2-3 міс), а в спирті, бензині, газі та інших розчинниках й різних маслах і жирах – добре.

Холодною водою іприт розкладається повільно, в гарячій – швидше.

Бойовий стан крапельно-рідкий та аерозоль.

Токсичність:

LCt_{50} = 1.5 мг хв/л, LD_{50} = 70 мг/кг

При концентрації парів іприту 0.3 мг/мл перебування в зараженому повітрі на протязі 2-5 хв. без протигазу смертельно, а без ЗЗШ веде до тяжкого ураження. При концентрації 0.01 мг/мл 0.01 мг/мл перебування без протигазу на протязі 15 хв. може привести до тяжкого отруєння.

При вдиханні парів або аерозолю іприту, ознаки ураження: сухість та печія в носоглотці, запалення легень. Смерть наступає на 3-4 добу від задухи.

Особливо чутливі до випадів іприту – очі. При цьому виникає відчуття забрудненості очей піском, сльозотечіння та світлофобія. Попадання іприту в очі майже завжди веде до сліпоти.

При потраплянні з їжею та водою при дозі 0.2 г викликає смертельне отруєння. Стійкість: влітку – до доби, взимку – кілька тижнів. Первинна хмара діє тільки в межах ділянки зараження, вторинне – на глибину 5-8 км.

Синільна кислота – являє собою безбарвну, прозору і дуже рухливу рідину із своєрідним запахом, що в малих концентрація нагадує запах гіркого мигдалю. Температура кипіння 25,7^0 С, тиск насиченої пари 612 мм рт.ст. При температурі –13,3^0 С безводна синільна кислота твердіє. Сполука легко проникає в пористі будматеріали, вироби з дерева, через непошкоджену яєчну шкарлупу, адсорбується багатьма харчовими продуктами.

Синільна кислота є простішим представником класу нітрилів, хімічні властивості яких обумовлюються полярною групою – CN.

Універсальний характер дії стнільної кислоти – пригнічення окислювальних реакції в усіх тканинах організму. Найбільш ранньою та визначаючою кінець отруєння ознакою є порушення діяльності центральної нервової системи, високочутливої до кисневого голодування. Кисневе голодування викликає перш за все загибель нервових клітин, що й визначає ознаки ураження синильною кислотою. При подавленні дихання на 70 % настає смерть, подавлення на 40-50 % призводить до тяжких отруєнь.

Хлорціан – безбарвний газ з густиною по повітрю 2,1.

Густина рідкої речовини при температурі 4^0 С 1, 218 г/см^3, трохи розчинна у воді і добре – в органічних розчинниках, у тому числі в таких ОР, як іприт, синильна кислота, хлорпікрин. Температура кипіння – 12,6^0 С, тиск насиченої пари 1002 мм рт.ст. Температура твердіння –0,5^0 С, добре сорбується пористими матеріалами.

Хлорціан – швидкодіюча ОР, яка має загальноотруйну дію та викликає подразнення слизових оболонок очей та верхніх дихальних шляхів. В організмі генерує ціанід-йони, тому ознаки отруєння аналогічні ознакам отруєння АС. Являючись хлорангідридом ціановодневої кислоти, хлорціан

ацілює, крім того, функціональні групи чутливих нервових клітин слизових оболонок, викликає їх подразнення.

Подразнююча дія синильної кислоти на очі та органи дихання проявляється без періоду прихованої дії. Початкова подразнююча концентрація 0,002 мг/л, непереносна – 0,06 мг/л. Концентрація 0,4 мг/л при експозиції 10 хв. може викликати смерть. Відносна токсичність при інгаляції LCt_{50} 11 мг хв/л, при цьому смерть настає через 1-15 хв. СК не має кумулятивних властивостей.

Фосген – являє собою безбарвний газ з запахом прілого сіна чи гнилих яблук з густиною по повітрю 3, 48. Температура кипіння $8,2^0$ С, тиск насиченої пари 1178 мм рт.ст. Температура твердіння -118^0 С.

При важких отруєннях більш 30% плазми крові переходять в легені, які з нормальних розмірів в 500-600 гр. Розбухають до 2,5 кг. Токсичне отікання легенів є причиною загибелі організму через припинення окислювально-відновних процесів в тканинах та організмах.

Смерть звичайно наступає на 2-3 добу. Якщо цей критичний період пройшов, то стан хворого починає поступово покращуватись і через 2-3 тижні може наступити виздоровлення.

4. Біологічна зброя (БЗ) — це спеціальні боєприпаси та бойові пристрої з засобами доставки, споряджені біологічними засобами. Вона призначена для масового ураження живої сили противника, сільськогосподарських тварин, посівів сільськогосподарських культур, а в деяких випадках для псування матеріалів озброєння, військової техніки та спорядження.

Як біологічні засоби можуть бути використані:

для ураження людей: збудники бактеріальних захворювань (чума, туляремія, бруцельоз, сибірська язва, холера); збудники вірусних захворювань (натуральна віспа, жовта лихоманка); збудники ріккетсіозів (сипний тиф, плямиста лихоманка Скелястих гір, Ку-лихоманка); збудники грибкових захворювань (кокцидіодомікоз, покардіоз, гістоплазмоз);

для ураження тварин: збудники ящура, чуми, сибірської язви, сапу, афганської лихоманки, фальшива скаженість та інш. захворювань;

для знищення рослин: збудники іржі хлібних злаків, фітофтороза картоплі, пізнього зів'яння кукурудзи та інш. культур; комахи — шкідники сільськогосподарських рослин; фітотоксиканти, дефоліанти, гербіциди та інш. хімічні речовини.

Збудники захворювань — це хвороботворні мікроби та їх токсини. До хвороботворних мікробів відноситися велика група найдрібніших живих істот, які при попаданні в організм людини і тварин можуть викликати в них різні захворювання.

Мікроорганізми, в тому числі й збудники інфекційних хвороб, в залежності від розмірів, будови та біологічних властивостей підрозділяються на наступні класи: бактерії, віруси, ріккетсії та грибки.

Хвороботворні бактерії — мікроорганізми рослинного походження, переважно одноклітинні, які можна побачити тільки за допомогою мікроскопу. Розмножуються простим поперечним діленням, утворюючи кожні 28-30 хв. дві самостійні клітини.

Стійкість бактерій до фізико-хімічних факторів різна: більшість гине через декілька хвилин від дії прямих сонячних променів, від дезінфікуючих розчинів та високої температури (більше 60^0С). До низьких температур малочутливі і вільно переносять заморожування до — 25^0С та більше. Деякі види бактерій (сибірської язви, збудника стовбняка) для виживання в несприятливих умовах можуть покриватися захисною капсулою або перетворюватися в спору, яка має високу стійкість до дії зовнішнього середовища. Вони не гинуть навіть при годинному кип'ятінні і при дії багатьох дезінфікуючих речовин.

Під час другої світової війни на острові Грюінард (поблизу Шотландії) англійці поводили експеримент з використанням в якості біологічної зброї спорових форм збудника сибірської язви. Ці спори, як показали дослідження, зберігаються на острові до сих пір.

Бактерії викликають захворювання чумою, туляремією, бруцельозом, сибірською язвою, холерою, сапом та інш.

Хвороботворні бактерії не мають ні запаху, ні смаку, ні специфічного забарвлення. По своїм формам та розмірам вони аналогічні нешкідливим бактеріям, які постійно знаходятся в звичайних умовах в великій кількості на тілі людини і тварин, в повітрі, в воді і особливо в ґрунті. Тому розпізнавання хвороботворних бактерій в зовнішньому середовищі та їх відокремлення від нешкідливих дуже забруднено.

Деякі бактерії, знаходячись в зовнішньому середовищі в благоприємних для свого розвитку умовах, активно утворюють продукти життєдіяльності, які мають по відношенню до організму людини (тварини) вкрай високою отруючою дією і викликають тяжкі, часто зі смертельним результатом, ураження. Ці отруючі продукти мають назву мікробних токсинів.

Токсини відносяться до самих сильних отрут. Найбільшу увагу зарубіжних спеціалістів притягають ботулінічний токсин та стафілококовий ентеротоксин.

Наприклад, 1 грам сухого токсину ботулізму при ураженні через дихальні шляхи має 100 тис., а при підкожному введенні — 8 млн. смертельних доз для людини. В сухому вигляді токсини зберігаються декілька місяців. Кип’ятіння та дезінфікуючі розчини руйнують токсини.

Хвороботворні віруси — найдрібніші живі організми, по розмірам в сотні й тисячи раз меньше бактерій. Їх видно в електронний мікроскоп при збільшенні в 20 тис. разів і більше.

Віруси можуть розвиватися і розмножуватися тільки в живих клітинах, використовуючи для цього їх біосинтетичний апарат. Більшість з них недостатньо стійки до різних факторів зовнішнього середовища: погано

переносять висушування, сонячне світло, особливо УФ промені, а також температуру вище 60^0С і дію дезінфікуючих речовин (формаліну, хлораміну та інш.). Патогенні віруси є причиною багатьох важких і небезпечних захворювань людини (сільськогосподарських тварин, рослин), таких, як натуральна оспа, жовта лихоманка, ящур та інш.

Хвороботворні ріккетсії — особливі бактеріоподібні мікроорганізми, паразитуючи в тілі кровососущих членистоногих (вшей, блох, кліщів) та гризунів (мишей, пацюків).

За своїми розмірами, формами та властивостями займають проміжне становище між вірусами та бактеріями. Розмножуються поперечним діленням навпіл тільки в живих клітинах. Вони не утворюють спор, але достатньо стійкі до висушування, заморожування, дією відносно високих (до 56^0С) температур. Дезінфікуючі речовини і кип'ятіння вбивають ріккетсії. Ріккетсії є причиною таких важких захворювань людини, як сипний тиф, плямиста лихоманка Скелястих гір, Ку-лихоманка та інш.

Хвороботворні грибки — одно чи багатоклітинні живі організми, що відрізняються від бактерій більш складною будовою та способом розмноження. Розмножується спорами. Грибки стійкі у зовнішньому середовищі, добре переносять висушування, заморожування, сонячне світло та дію дезінфікуючих речовин.

Захворювання, що викликають патогенні грибки, характеризуються ураженням внутрішніх органів з важким і довгим протіканням. Серед них такі важкі і небезпечні захворювання людини, як кокцидіодомікоз, покардіоз, гістоплазмоз та інші глибокі мікози.

Біологічні засоби можуть викликати масові захворювання людей і тварин. Для ураження людини необхідно дуже мала їх кількість.

Зараження людини біологічними засобами може відбуватися шляхом проникнення збудників інфекційних хвороб й токсинів через органи дихання, оболонки рота, носа, очей, а також шкіряні покрови, шлунковий тракт.

Найбільш небезпечним є шлях через органи дихання.

Хвороботворні мікроби й токсини, проникаючи в організм людини, викликають інфекційні захворювання.

За допомогою біологічних боєприпасів й розпиляючи пристроїв можуть створюватись достатньо високі концентрації хвороботворних організмів, а на поверхнях різних об'єктів (техніки, людини) — значні густини зараження.

Важливою особливістю біологічної зброї є наявність періоду прихованої дії, на протязі якого уражені залишаються в строю і виконують свої обов'язки, а потім зненацька захворюють. Прихований період може бути різним, наприклад, прі ураженні чумою і холерою він може тягтися від декількох годин до 3 діб, туляремією — до 6 діб, висипним тифом — до 14 діб.

Біологічні засоби можуть викликати захворювання в випадку контактів здорових людей з хворими або з зараженими предметами, що може призводити до епідемій, тобто вони мають контагіозну дію (холера, чума).

Деякі захворювання можуть передаватися через переносчиків захворювань (вшей, блох, комарів та інш.).

Трудність знаходження збудників захворювань у тому, що існуючи методи дозволяють визначити вид збудника лише через декілька днів. Це ускладнює організацію захисних заходів.

Застосування біологічної зброї викликає сильну психологічну дію на особовий склад.

Біологічні засоби здатні проникати в негерметизовані приміщення та сховища.

Глибина небезпечного розповсюдження хмари біологічних аерозолів звичайно більше глибини небезпечного розповсюдження первинної хмари ОР і може складати декілька десятків кілометрів.

Боєприпаси та бойові пристрої, призначені для використання біологічних засобів, прийнято називати біологічними боєприпасами. Доставляння їх до цілі передбачається реалізовувати за допомогою ракет різних класів, літаків та автоматичних аеростатів.

За думкою закордонних фахівців, ефективність дії біологічної зброї залежить не тільки від уражаючої здатності біологічних засобів, але також в значній мірі і від правильного вибору шляхів і засобів їх використання.

Для використання бактеріальних засобів можуть бути використані:

авіаційні бомби різних калібрів;

авіаційні касети з невеликими бомбами;

спеціальні авіаційні контейнери, спорядженні зараженими комахами та кліщами;

керуємі та некеруємі реактивні снаряди різних класів з бойовою частиною, спорядженою стабілізованими або саморозсіюваними невеликими бомбами.

Так, НУРС "Онест Джон" споряджається 740 бомбами типу Е-134 або 900 бомбами типу Е-112 і здатен заразити місцевість площею 70 або 350 кв.км. відповідним чином.

УРС "Сержант" може заразити 150-440 кв.км. (при цьому можлива втрата 50-85% особового складу).

Бойова частина ракет "Ланс", крилатої ракети може бути касетою, спорядженою біологічними бомбами малого калібру, або по своїй конструкції збудована так, що в момент приземлення буде діяти як розпилюючий пристрій;

радіо - та телекеруємі аеростати і повітряні кулі. Дрейфуючи разом з повітряними течіями, аеростати (повітряні кулі) по радіо - чи телекомандам здатні приземлюватись або скидати вантаж, котрий може містити засоби бойового використання біологічних засобів;

наземні (переносні) розпилюючи пристрої для застосування проти живої сили, розташованої в оборонних спорудах.

За думкою закордонних фахівців основним шляхом використання біологічної зброї буде розпилення рідких і сухих рецептур мікробів в повітрі з утворенням так званої хмари біологічного аерозолю.

Така хмара, переміщуючись під впливом вітру, може заражати великі території, утворюючи вогнища бактеріологічного зараження.

На території вогнища заражається місцевість, водойми, рослини, споруди, техніка, люди, тварини.

Збудники хвороб, осівши на ґрунт або рослинність, довгий час зберігають свою життєздатність.

Піднімаючись разом з пилом, вони можуть створювати так звані вторинні бактеріальні хмари, котрі здатні викликати зараження людей і тварин через довгі проміжки часу після використання біологічної зброї.

Другим шляхом використання біологічної зброї рахується поширення заражених носіїв (комах, кліщів, гризунів). Цей шлях був практично застосований японською армією в 1940-42 роках у війні проти Китаю, а також американськими військами під час війни в Кореї (1951-52 рр.).

Передача збудника хвороби через носіїв – так званий трансмісійний спосіб зараження – характеризується наступними особливостями:

носії довгий час (практично протягом всього життя) зберігають в своєму тілі збудників і можуть передавати їх людині;

кровососучі комахи відшуковують людину і активно нападають на неї;

розміри вогнища зараження можуть значно збільшуватись за рахунок перельоту комах на декілька кілометрів в пошуках їжі;

можливе штучне вирощування комах та кліщів, стійких до дії дезінфекційних і дезінсекційних препаратів.

За повідомленням преси, в США до цього часу розроблені і освоєні засоби масового отримання і штучного зараження окремих видів кровососучих носіїв в кількостях, необхідних для бойового використання.

Підтвердженням цього може бути навмисно викликана в 1981 р. на Кубі епідемія лихоманки денге, в результаті якої захворіло 344,2 тис. чоловік.

Третій шлях використання біологічних засобів диверсійний. Він полягає в навмисному прихованому зараженні біологічними засобами замкнутих просторів (об'ємів) повітря і води, а також харчів (фуражу), використовуваних безпосередньо, без попередньої чистки (обробки).

За допомогою малогабаритного диверсійного спорядження (портативних генераторів аерозолів, розпилюючих пеналів та інш.) закордонні військові фахівці вважають за можливе в певний момент здійснити зараження повітря в місцях масового скупчення людей: в приміщеннях, тунелях метрополітену, вокзалів, аеропортів, а також в приміщеннях і об'єктах, маючих важливе військове та державне значення. Також можливе зараження води в міських водопровідних системах, для

чого можуть бути використані збудники чуми, холери, брюшного тифу і особливо ботуліничний токсин. Шляхом диверсій також можуть бути поширені штучно заражені кровососучі носії та комахи – шкідники сільськогосподарських культур.

За даними закордонної преси, біологічна зброя може бути використана в любу пору року, але найбільш придатною є холодна пора року, так як низька температура сприяє найбільш довшому виживанню мікробів, а скупчене розміщення людей – масовим захворюванням.

На сьогоднішній день в США відібрано і прийнято на озброєння декілька десятків різних збудників, котрі можуть бути використані як біологічна зброя. До них відносяться бруцельоз, туляремія, ку-лихоманка, сибірська язва, чума, ботулізм.

ТЕМА 2. ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ТА КОЛЕКТИВНОГО ЗАХИСТУ ТА КОРИСТУВАННЯ НИМИ

ЗАНЯТТЯ 2. ПРИЗНАЧЕННЯ І БУДОВА ФІЛЬТРУЮЧОГО ПРОТИГАЗА ТА РЕСПІРАТОРА

1. Призначення і будова фільтруючого протигаза та респіратора.

2. Припасування лицьової частини, збирання, перевірка справності, укладання протигаза та респіратора у сумку.

3. Правила користування протигазом і респіратором (Н-ЗЗМУ-1).

1. Найпростіші засоби захисту органів дихання – протипилова тканинна маска і ватно-марлева пов’язка. Вони захищають органи дихання від радіоактивного пилу і деяких видів бактеріологічних засобів, а для захисту від отруйних речовин непридатні.

Ватно-марлева пов’язка виготовляється із шматка марлі розміром 100х50 см. Його розстеляють на столі, посередині на площі 30х20 см кладуть шар вати завтовшки 12 см (якщо немає вати, то її замінюють марлею в 5-6 шарів). Вільний край марлі по довжині загинають з обох боків на вату, а на кінцях роблять розрізи (30-35 см).

Пов’язка повинна добре закривати ніс і рот, тому верхній її край має бути на рівні очей, а нижній – заходити за підборіддя. Нижні кінці зав’язують на тім'ї, верхні – на потилиці. Для захисту очей необхідно надіти спеціальні окуляри, які щільно прилягають до обличчя.

Респіратор Р-2 *призначено* для захисту органів дихання від радіоактивного та ґрунтового пилу. Респіратор являє собою фільтруючу напівмаску з наголовником. Зовнішню частину напівмаски виготовлено з пористого пінополіуретана. Із внутрішнього боку знаходиться поліетиленова плівка, в яку вмонтовано два клапани для вдиху і один для видиху, розміщений спереду напівмаски та закритий захисним екраном.

Між зовнішнім та внутрішнім шарами розміщено шар фільтруючого матеріалу з полімерних волокон. Вдихуване повітря, почергово проходячи через пінополіуретан та фільтруючий матеріал, очищується від пилу й через клапани вдиху потрапляє до органів дихання. Видихуване повітря направляється назовні через клапан видиху. Для кращої герметизації респіратор має носовий затискач.

Респіратор Р-2 складається із фільтрувальної напівмаски з наголовником. Напівмаска має два клапани: вдиху і один – видиху. У клапана видиху є запобіжний екран. Зовнішня частина напівмаски виготовлена з поліуре-танового пінопласту зеленого кольору, а внутрішня – з тонкої повітронепроникної плівки, до якої вмонтовано два клапани вдиху. Між поліуретаном і плівкою є фільтр із полімерних волокон. Респіратор має носовий затискач, щоб притиснути напівмаску до перенісся.

Принцип дії респіратора ґрунтується на тому, що при вдиху повітря послідовно проходить крізь фільтрувальний поліуретановий шар маски, де очищається від грубодис-персного пилу, потім крізь фільтрувальний полімерний волокнистий матеріал, де очищається від тонкодисперсного пилу. Після очищення повітря крізь клапани вдиху потрапляє у підмасковий простір та в органи дихання. При видиханні повітря з підмаскового простору виходить через клапан видиху.

Респіратори Р-2 виготовляються трьох розмірів відповідно до висоти обличчя: 99-109 мм – перший розмір, 109-110 мм – другий розмір, понад 110 мм – третій розмір.

Загальновійськові фільтруючі протигази

Загальновійськові фільтруючі протигази (далі за текстом протигази) призначені для захисту органів дихання, очей та обличчя від ОР, РП, БА.

Принцип дії протигазів заснований на ізоляції органів дихання від навколишнього середовища та очищення повітря, що вдихається, від токсичних аерозолей та парів.

Протигази не збагачують повітря, що вдихається киснем, тому їх можна використовувати в атмосфері, що містить не менш як 17% кисню (за об”ємом).

За конструкцією та габаритами протигази поділяються на протигази великого та малого габаритів. Останні можуть бути коробкового та безкоробкового типів.

Протигази малого типу

Коробкового типу | Безкоробкового типу

ПМГ | ПМГ-2 | ПМК | ПМК-2 | ПБФ

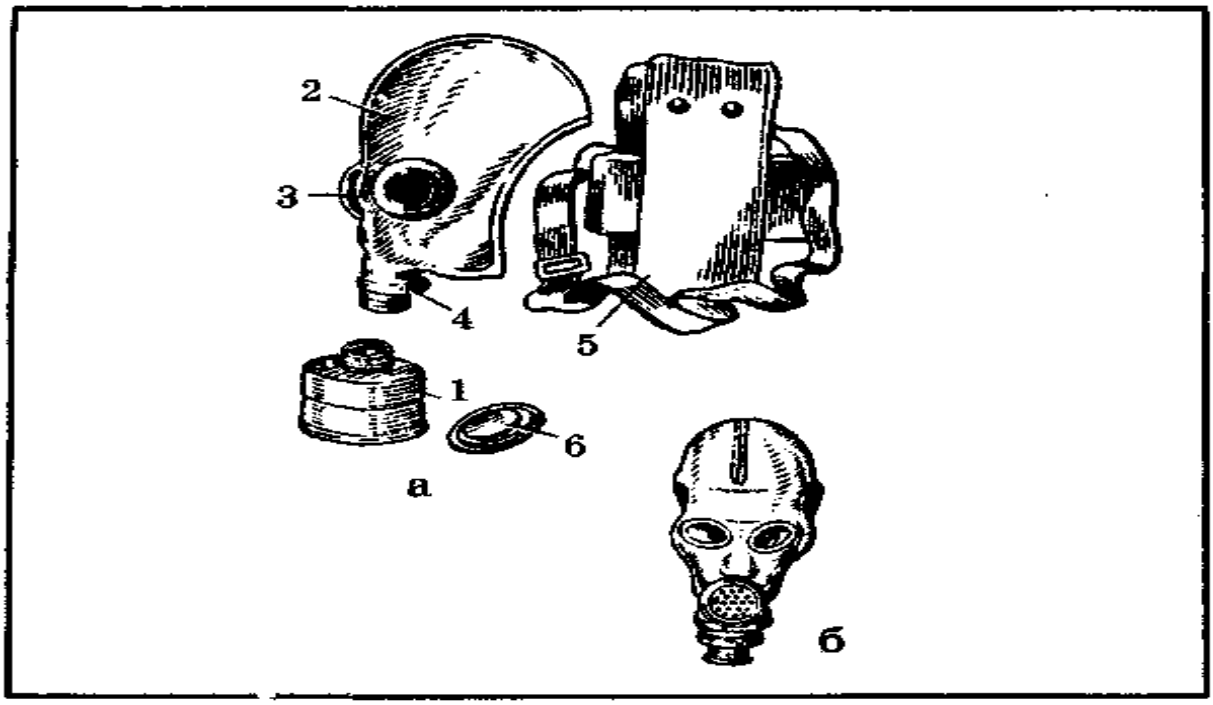

Мал. 295. Протигаз ЦП-5:
а: 1 — фільтрувально-поглинальна коробка; 2 — лицьова частина; 3 — окулярний вузол; 4 — клапанна коробка; 5 — сумка для протигаза; 6 — коробка з плівками, що не запотівають; б — шолом-маска з мембранною коробкою, що входить у комплект (ЦП-5М)

Склад та будова фільтруючого протигазу

Протигаз складається з лицьової частини та фільтруючопоглинаючої системи (ФПС), котрі з"єднані між собою безпосередньо. А, крім того, до комплекту протигазу входять сумка та незапотіваючі плівки, а також, в залежності від типу протигазу можуть входити мембрани розмовного пристрою, трикотажний гідрофобний чохол, накладні утеплюючі манжети, водонепроникний мішок, кришка фляги з клапаном. Основні частини кожного типу протигазів мають свої шифри, які наведені на слайді.

Шифри основних частин протигазів різних типів

Тип протигазу	Фільтруючо-поглинальна система	Лицьова частина
ПМГ ПМК ПМК-2 ПБФ	**ЕО-18К ЕО-62К ЕО 1.08.01 ЕО 1.15.01 ЕО-19Е**	**ШМГ* ШМ-62; ШМ-66М* МБ-80* МБ-1-80* ШМБ***

Примітка: у лицьовій частині протигазу є розмовний пристрій. Протиаерозольний фільтр призначено для затримки РП, отруйних димів, туманів та БА.

Як фільтруючий матеріал застосовується спеціальний картон, що виготовляють із суміші волокон целюлози та асбесту.

Поглинаючий шар (шихта) затримує усі відомі отруйні речовини, що знаходяться у газо- та пароподібному стані. Очистка повітря здійснюється через сорбцію, тобто поглинання газів та пари.

Як поглинач використовують дуже пористу речовину – гранульоване активоване вугілля з домішками окисів та закисів міді, окисів марганцю, хрому та срібла.

Під час користування протигазом необхідно запобігати ударів ФПК, через те, що утворені вгини корпусу призведуть до порушення щільності прилягання протиаерозольного фільтра до стінок коробки, внаслідок чого може відбутися проникнення шкідливого домішку через утворений дефект.

Захисні властивості фільтрувально-поглинаючої системи характеризуються коефіцієнтом проникності К.

Коефіцієнт проникності К (%) ФПС – це показник, що характеризує неповноту очищення повітря від аерозолів протиаерозольним фільтром та визначається як відношення вихідної концентрації аерозолю Се, ОР, РП, БА до його концетрації Со до протиаерозольного фільтра

К = С1/С2*100%С,

Динамічна активність ФПС – показник, що характеризує захисну властивість поглинаючого шару (шихти) та виражається масою газу чи пару, сорбованої поглинаючим шаром за час захисної дії та заданих умов випробовувань.

Час захисної дії. ФПС – показник, що характеризує захисну здатність поглинаючого шару (шихти) та виражається часом від початку надходження газу чи пари ОР до поглинаючого шару до з”явлення за ним проскокової дози ОР або накопичення токсодози за заданих умов випробовувань.

Динамічна активність М та час захисної дії 1; фпс зв”язані між собою співвідношенням

М = Со*V*t

де Со – початкова концентрація газу чи пари ОР у повітрі (г/м); V

об”єм легенової вентиляції (м/хв).

Значення динамічної активності. ФПС протигазів по випарам ОР для стійких (СОР) та для нестійких (НОР) отруйних речовин різняться.

За найсприятливіших умов бойового використання динамічна активність ФПС складає для різних типів протигазів по СОР не менш як 1.2 г і по НОР не менш як 0.4 г, чого досить для забезпечення захисту особового складу при веденні бойових дій на протязі однієї фронтової операції.

Протигази забезпечують надійний захист особового складу від СОР та НОР незалежно від порядку їх дій.

Необхідність заміни ФПС протигазів у ході фронтової операції може виникнути лише по причині її механічного пошкодження та використання невідомого протигазу.

ФПС, що не використовувалися, мають коефіцієнт проникності (ІО^-ІСГ^{4}) %, що гарантує надійний захист органів дихання від аерозолів усіх

відомих високотоксичних ОР, РП, БА. Захисні властивості протиаерозольних фільтрів в процесі тривалого зберігання не змінюються. Зміна температури та вологості повітря на захисні властивості протиаерозольних фільтрів практично не впливає.

Лицьову частину протигаза призначено для захисту лиця та очей від ОР, РП, БА, проведення знешкодженого повітря до органів дихання та викиду до атмосфери видихуваного повітря.

Лицьову частину з регульованим кріпленням на голові називають маскою, з нерегульованим кріпленням – шоломом-маскою.

Лицьова частина складається із корпуса, окулярного вузла, клапанної коробки, обтікачів та системи кріплення на голові. Може також мати підмасочник, обтюратор, переговорний пристрій та систему-прийому рідини. Лицьова частина виготовлюється з високоміцної еластичної гуми сірого чи чорного кольору. На її корпусі є дугоподібні гофри та опуклості.

Для збереження сили голосу при подачі команд, роботі з переговорними пристроями шолом-маска ШМС, ПІМГ, ШМ-ббМу, ШМБ та маски М-80, МБ-1-80 мають переговорні пристрої та більш тонку гуму в області вушних гофр, а у лицьовій частині шолома-маски ШМ-ббМу зроблено наскрізні вирізи для вух для забезпечення нормальної чутності.

Фронтальне розміщення та розміри скелець окулярного вузла шоломів-масок ШМС, ШМГ, ШМБ та трапецієподібні вигнуті секльця масок М-80 т МБ-1-80 забезпечують можливість роботи з оптичними приладами.

Розмір лицьової частини помічено цифрою на підборіддєвій частині шолома-маски (маски).

Захисні властивості лицьової частини характеризуються коефіцієнтом підсосу Кр (%) під лицьову частину, що є складовою загального коефіцієнта проникності протигазу та часом захисної дії матеріалів лицьової частини від ОР.

Коефіцієнт підсосу під лицьову частину – показник, щопропуска та визначається як відношення концентрації Се ОР, РП, БА, що проникли під лицьову частину до вихідної концентрації (Со) ОР, РП, БА.

$К = C_e/C_o*100\%$

Час захисної дії матеріалів лицьових частин по ОР – показник, що характеризує захисну здатність матеріалів лицьової частини та виражений часом від появи ОР на зовнішній поверхні лицьової частини до появи під лицьовою частиною проскокової концентрації ОР або накопичення токсодози за заданих умов випробувань.

Розрізняють час захисної дії матеріалів лицьових частин за парою (газом) та краплинно-рідким ОР.

Значення коефіцієнта підсосу технічно справних та правильно підігнаних лицьових частин фільтруючих протигазів не перевищує ІО”^, чого достатньо для забезпечення надійного захисту від усіх сучасних ОР, РП, БА.

Масочна частина лицьових частин фільтруючих протигазів має досить великий час захисної дії по краплинно-рідким ОР, що дозволяє знаходитися у зараженому протигазі не менше 8-10 годин. Однак такі протигази небезпечні при контакті з відкритими ділянками шкіри та повинні піддаватися спеціальній обробці або заміщуватися на незаражені.

Захисні та ергономічні характеристики лицьових частин не знижуються після разової їх дегазації (дезинфекції) застосованими у військах способами.

При застосуванні лицьових частин у різних кліматичних зонах та метеоролічних умовах їх захисні властивості по ОР не погіршуються.

Лицьові частини сучасних протигазів мають низькі термозахисні властивості, тому для захисту від СВЯВ їх необхідно застосовувати сумісно з ЗІЗШ.

Клапанну коробку лицьової частини призначено для розподілу потоків вдихуваного та видихуваного повітря.

У клапанних коробках лицьових частин ШМ-41Му, ШМС, ШМ-62, ШМ-ббМу містяться один клапан для вдиху та два клапани для видиху – основний та додатковий. У лицьових частинах решти притигазів клапан вдиху розміщено у вузлі з"єднання з ФПС. Клапани видиху є найвразливішими елементами протигаза, через те що при їх несправності (засміченні, замерзанні) заражене повітря проникає під лицьову частину.

Обтікачі призначено для обдування окулярного вузла вдихуваним повітрям. Їх зроблено у вигляді каналів-повітряпроводів, відформованих разом з корпусом лицьової частини. У протигазів ПМК та ПМК-2 обтікачі виконано у вигляді патрубків з полімерного матеріалу.

Переговорний пристрій призначено для поліпшення якості передачі мовлення при користуванні протигазом.

Переговорний пристрій може бути зроблен у вигляді нерозбірної капсули, вмонтованої при збиранні протигаза в умовах виробництва або розбірної конструкції, що складається з корпусу, гумового кільця, мембрани, опорного кільця, фланця та накривки.

При розбірній конструкції переговорного пристрою, лицьові частини комплектуються коробками з п'ятьма запасними мембранами.

Обтюратор призначено для покращення герметичності лицьових частин. Його зроблено у вигляді тонкої гумової смужки, підвернутої всередину маски.

Підмасочник призначено для зменшення спітнілості та обмерзання окулярного вузла. Зроблено у вигляді гумової напівмаски з двома клапанами вдиху. Виключає потрапляння видихуваного повітря на окулярний вузол.

Систему для прийому рідини призначено для прийому води та рідкої їжі у зараженій атмосфері. Вона складається із загубника, штуцера, гумової трубки, ніппеля, накривки фляги з клапаном. Такою накривкою

користуються замість звичайної на стандартній флязі. Решту елементів розміщено на лицьовій частині (ПМК та ПМК-2).

Сумку призначено для носіння, захисту та зберігання протигазу. Вона має плечовий ремінь та поясний пасок з пряжками для регулювання довжини, корпус, клапан, один або декілька відділків, зовнішні чи внутрішні кишеньки для розміщення складових частин комплекта протигаза.

Непітніючі плівки однобічні (НП) або двобічні (НПН) призначено для попередження спітніння, окулярного вузла. Комплект з шести плівок упаковано у металеву коробку, герметизовану по лінії рознімання герметизаційною стрічкою.

Накладні утеплюючі манжети (НМУ) призначено для запобігання обмерзанню окулярного вузла при низьких температурах.

Трикотажний гідрофобний чохол призначено для запобігання ФПК від потрапляння до нього грубодисперсного пилу, краплинно-рідкої вологи, снігу та інших забруднбвачів.

Водонепроникний мішок з герметизуючими гумовими кільцями призначено для запобігання потрапляння води у зібраний протигаз при форсуванні водних перепон. Його виготовлено з подвфйної поліетиленової плівки.

Підбір шолома-маски (маски) та збирання протигазу

Підготовка протигазу до використання починається з визначення необхідного розміру лицьвої частини. Розмір лицьової частини протигазів ПМГ, ПМГ-2, ПФБ визначаються за величиною вертикального обхвату голови. Результати вимірів округлюються до 0,5 см.

Підбір масок протигазів ПМК та ПМК-2 здійснюється за величиною вертикальнго та горизонтального обхватів голови. Результати вимірів округлюються до 0,5 см.

Обличчева частина	Розміри лицьових частин та відповідні їм вертикальні обхвати голови, см				
	0	1	2	3	4
ШМ-62 ШМС	До 61.5	62-63.5	64-67	67.5 та більше	
ШМГ		62.9-	66-67.5	68-69	69.5 та більше
ШМ-ббМу	До 63	65.5 63.5-65.5	66-68	68.5 та більше	
ШМБ	64-65.5	66-67.5	68-69.5	68-69.5	72 та більше

Розмір шолома-маски (маски) позначено цифрою на підборіддевій частині.

Нову лицьову частину перед надяганням необхідно протерти зовні та всередині чистою ганчіркою, злегка змоченою водою, а видихові клапани продути. Лицьову частину, що нею вже користувалися, з метою дезинфекції протерти спиртом або 2% розчином формаліну.

Перевірку правильності підбору лицьової частини та справності протигазу при його одержанні, а також на протязі використання проводять зовнішнім оглядом та перевіркою протигазу на герметичність у цілому.

Гопкалітовий патрон

Гопкалітовий патрон ДП-1 призначено для захисту органів дихання від окису вуглецю (чадного газу).

Принцип дії гопкалітового патрону засновано на каталітичному окисленні окису вуглецю (СО) до диокису вуглецю (СОз) .

Гопкалітовий патрон не збагачує вдихуване повітря киснем, тому його можна використовувати лише в атмосфері, що містить не менш як 17% кисню за об'ємом. ДП-1 не захищає від ОР, РП, БА.

На кожному гопкалітовому патроні вказано його початкова маса. При збільшенні маси, що відбувається за рахунок поглинання вологи, на 20 г та більше, відносно початкової, патроном користуватися не можна.

Час захисної дії патрона ДП-1 залежить від концентрації окису вуглецю, температури навколишнього середовища та фізичного навантаження військовослужбовця. Так при температурі навколишнього повітря 20°С, він рівний 1.5 год.; при температурі повітря близької до нуля, захисна дія гопкаліту знижується, а при температурі -10°С припиняється зовсім.

Комплект додаткового патрона

Комплект додаткового патрона (КДП) призначено для захисту органів дихання від окису вуглецю (чадного газу) та радіоактивного пилу. Додатковий патрон використовують за призначенням з будь-яким загальновійськовим фільтруючим протигазом, крім ПБФ.

Комплект додаткового патрона КДП складається з:

додаткового патрона(ДП-2); протиаерозольного фільтра;
пакета з герметизуючим кільцем для протиаерозольного фільтра;
сумки.

Принцип дії додаткового патрона ДП-2 аналогічний принципу дії гопкалітового патрона ДП-1, тобто заснований на каталітичному окисленні окису вуглецю (СО) до диокису вуглецю (С02) .

Протиаерозольний фільтр, що входить до складу комплекту, очищує вдихуване повітря від РП за принципом фільтрації. Додатковий патрон не збагачує вдихуване повітря киснем, тому його можна використовувати лише в атмосфері, що містить не менш як 17% кисню за об'ємом.

Ізолюючі дихальні апарати.

До ізолюючих дихальних апаратів відносяться ізолюючі протигази, що є спеціальними засобами індивідуального захисту. Вони призначаються для захисту органів дихання, обличчя та очей від будь-якої шкідливої

домішки в повітрі незалежно від її концентрації, при виконанні робіт за умов нестачі чи відсутності кисню, а також при наявності шкідливих домішок, що не затримуються фільтруючими протигазами.

Ізолюючі протигази ІП-46, ІП-4, ІП-5 (рис. 4) забезпечують захист органів дихання, очей і шкіри від будь-яких СДОР, незалежно від властивостей і концентрації. Вони дають змогу працювати навіть там, де зовсім немає кисню у повітрі. У протигазі ІП-46М або ІП-5 можна виконувати неважку роботу під водою на глибині до 7 м. Принцип роботи ізолюючих протигазів ґрунтується на виділенні кисню з хімічних речовин при поглинанні вуглекислого газу і вологи, які видихаються людиною. Ізолюючий протигаз складається з лицьової частини, регенеративного патрона, дихального мішка і сумки. Оскільки цей протигаз забезпечує повну ізоляцію органів дихання від навколишнього середовища, то час перебування в ньому залежить від запасу кисню в регенеративному патроні і характеру виконуваної роботи: при важких фізичних навантаженнях – протягом 45 хв., при середніх – 70 хв., а при легких або в стані відносного На озброєнні є ізолюючі протигази таких типів: ІП-4, ІП-5, ІП-46, ІП-46М.

Ізолюючі протигази ІП-4, ІП-46 призначено .для роботи лише на суходолі, а ізолюючі протигази ІП-5, ІП-46М є аварійно-рятувальними засобами і використовуються екіпажами для виходу із затоплених, танків, а також можуть використовуватися при виконанні легких робіт під водою на глибині до 7м. Вага ізолюючих — протигазів 5-5.5 кг. Час роботи у протигазі визначається фізичним навантаженням і складає: при роботі на суходолі — 1-4 год., при роботі під водою 0.5-2 год.

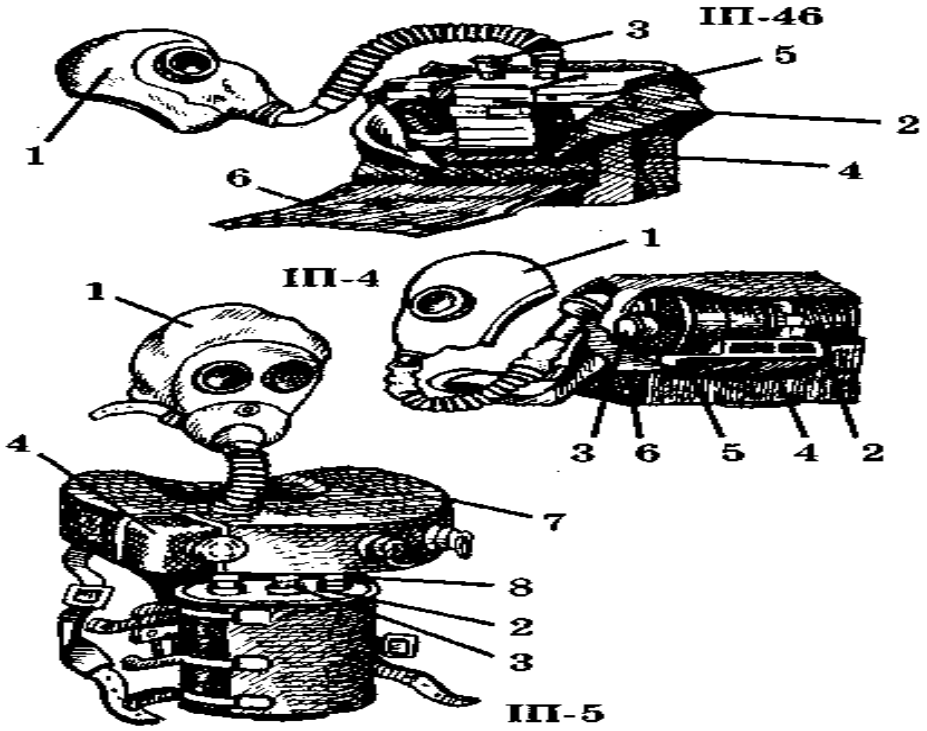

Мал. 298. Ізолюючі протигази:
1 — лицьова частина; 2 — регенеративний патрон; 3 — пусковий пристрій; 4 — дихальний мішок; 5— каркас; 6 — сумка; 7 — чохол; 8 — нагрудник

Ізолюючий протигаз складається з таких основних частин:
лицьова частина зі з'єднувальною трубкою;
регенеративного патрона з пусковим пристроєм;
дихального мішка з клапаном надлишкового тиску;
каркасу;
сумки.
Також до комплекту входять:
непітніючі плівки у коробці;
утеплюючі манжети (ІП-4);
брикети для додаткової подачі кисню (ІП-5);
мішок для зберігання зібраного протигазу.

2. Підготовка протигаза до використання:

Підготовка протигаза до використання починається з визначення необхідного розміру лицьової частини. Розмір ПМГ, ІМГ-2, ПБФ визначають за величиною вертикального обхвату голови через вимір її по замкненій лінії, що проходить через маківку, щоки та підборіддя. Результати вимірів округлюють до 0.5 см.

Підбір масок протигазів ПМК та ПМК-2 здійснюють за величиною вертикального та горизонтального обхватів голови, Їх визначають через вимір голови по замкненій лінії, що проходить через лоб. підборіддя та потилицю. Результати вимірів округлюють до 0.5

Лицьова частина	Розміри лицьових частин та відповідні їм вертикальні обхвати голови, см				
	1	2	3	4	5
ШМ-62, ШМС ШМГ ШМ –66 му	61,5 - 63 64-65,5	62-63,5 62,9-65,5 63,5-65,5 66-67,5	64-67 66-67,5 66-68 68-69,5	67,5 68-69 68,5 68-69,5	- 69,5 - 72

Показати на одному зі студентів порядок підбору лицевої частини протигазу. Дати час студентам підібрати собі необхідні розміри протигазів.

Розмір шолом – маски позначено цифрою на підборіддєвій частині.

Нову лицьову частину перед надяганням необхідно протерти зовні та всередині, а видихові клапани продути.

Маску,що раніше використовувалася протерти спиртом або 2 % розчином формаліну.

Перевірку правильності підбору лицьової частини та справності протигаза проводять зовнішнім оглядом та перевіркою на герметичність. Збирання протигаза проводять у такому порядку: зняти з горловини протигазової коробки ковпачок, вийняти пробку з отвору у денці; приєднати фільтруючо-поглинаючу коробку до. лицьової частини.

Останню перевірку правильності підбору лицевої частини й

справності протигаза при одержанні його, а також у процесі використання проводять зовнішнім оглядом та перевіркою протигаза на герметичність у цілому в палатці технічної перевірки протигаза.

Підбір: підгонка респіратора Р-2

проводиться в залежності від висоти лиця (від нижньої частини підборіддя до перенісся)

існує 3 розміри респіратора Р-2.

Висота в см	10,9	10,9-11	12
	1	2	3

Після підбору респіратора провести його підготовку й перевірку щільності прилягання напівмаси.

Для підгонки респіратора необхідно:

вийняти респіратор із пакета і перевірити його стан;

вдягнути напівмаску на лице так, щоб підборіддя і ніс розміщувалися всередині неї;

одну непластичну лямку наголовника розмістити на тьмяній частині голови, а іншу – на потиличній;

при необхідності за допомогою пряжок відрегулювати довжину еластичних лямок, для чого зняти напівмаску, перетягнути лямки і знову одягнути респіратор;

притиснути кінці носового зажиму до носу.

При одяганні респіратора не слід сильно притискати напівмаску до лиця і сильно відмикати носовий зажим.

3. Норматив №1. Одягання протигаза або респіратора.

Умови виконання нормативу:

Ті, хто навчаються, у складі підрозділу можуть знаходиться на позиції у бойовій або спеціальній, вести бойові дії, відпочивати на привалі.

Протигази й респіратори у похідному стані. Раптово подається команда "Гази" або "Респіратори одягнути". Ті. хто навчаються, одягають протигази або респіратори.

Час відраховується від моменту подач команди до відновлення дихання після одягання протигаза (респіратору).

Оцінка за часом: (військовослужбовці)

Відмінно – 7/11 с

добре – 8/12 с

задовільно – 10/14 с

примітка: В чисельнику вказано час одягання протигаза, у знаменнику - респіратора.

Оцінка знижується на один бал, якщо:

При одяганні протигаза, той» хто навчається, не заплющив очі і не затримав дихання або після одягнення не зробив повний видих;

Шолом-маска (маска) одягнута з перекошенням або перекручена з’єднувальна трубка;

Кінці носового зажиму респіратора не притиснуті до носа;

Оцінка ставитися "незадовільно" якщо:

Допущено утворення таких складок чи перекошень, коли зовнішнє повітря може проникати під шолом-маску;

нещільно закручена з'єднувальна трубка.

Перевірка несправностей протигаза в приміщенні з хлорпікрином (Н-3ЗМУ-2)

Норматив №2 "Користування несправним протигазом у зараженій атмосфері"

Умови (порядок) виконання нормативу.

Ті, хто навчаються, у складі підрозділу знаходяться в палатці (приміщенні) для технічної перевірки протигазів, де створено концентрацію хлорпікрину 1,2 г/м^3. Протигази перевірені, справні, підігнані і знаходяться у боковому положенні. Подається команда "Шолом-маска (маска) порвана", ті, хто навчаються. Від'єднують несправну лицеву частину і продовжують користуватись фільтруюче-поглинаючою коробкою дихання.

Оцінка за часом (військовослужбовці):

відмінно – 14 с

добре – 16 с

задовільно – 20 с

При впливі парів хлорпікрину на очі або органи дихання ставиться оцінка "незадовільно".

Призначення, будова, припасування захисного плаща, панчіх, рукавиць. Укладка, надівання, знімання загальновійськового захисного комплекту (Н-3ЗМУ-4).

Загальновійськовий комплексний захисний костюм (ЗКЗК) призначено для комплексного захисту особового складу від світлового випромінення радіоактивного пилу ядерних вибухів, парів та аерозолів ОР та БЗ.

До складу ЗКЗК входять:

куртка та брюки із тканини з вогнезахисним просоченням;

захисна білизна (сорочка та кальсони) із тканини з просоченням, що захищає від парів ОР;

головний убір (пілотка з козирком та шторками – влітку, шапка з вухами – взимку) із тканини з вогнезахисним просоченням;

підшоломник із тканини із захисним від ОР просоченням.

Куртку брюки та захисну білизну виготовляють відповідно з ростовочним асортиментом звичайного обмундирування.

Костюм є захисним одягом постійного вжитку і видається на 6 місяців.

Захисні властивості ЗКЗК:

від СВЯВ з імпульсом до 10 кал/см^2;

від аерозолю ОР до 24 р.;

від пари іприту до 3 год.

Після вичерпання захисних властивостей захисної білизни костюма, яке може відбутися або в результаті зараження його ОР, або при

тривалому носінні (близько 2 місяців), воно підлягає заміні або перепросоченню.

Для захисту від краплино-рідких ОР ЗКЗК використовується разом з ЗЗК та КЗП. Костюм, заражений аерозолями та краплинами ОР, потребує дегазації.

Переведення ЗЗК у "бойове" положення може проводитись як на незаражені місцевості, так і в умовах зараження.

У вигляді накидки захисний плащ використовується при використанні ОР,БЗ та випаданні радіоактивного осаду.

Надітим у рукава захисний плащ використовується:

при подоланні на відкритих автомобілях районів зараження ОР та БЗ;

при подоланні на автомобілях зон радіоактивного зараження в умовах пилоутворення;

при веденні бойових дій у пішому порядку на місцевості зараженій ОР,БЗ та РЗ;

при проведенні дегазаційних, дезактиваційних та дезінфекційних робіт.

У вигляді комбінезона ЗЗК використовується:

при веденні бойових дій у пішому порядку на місцевості з високою травою, посівами, кущами або вкритою глибоким снігом;

при проведенні рятувально-евакуаційних робіт або ремонту озброєння та техніки;

Захисні панчохи та рукавиці використовуються в комплекті з захисним плащем. Окремо захисні панчохи та рукавиці використовують при подоланні у пішому порядку зараженої місцевості на якій відсутня трава та глибокий сніг, а також при проведенні дегазаційних, дезактиваційних та дезінфекційних робіт.

Плащ у вигляді накидки переводиться по сигналу "Хімічна тривога". По цій команді необхідно :

зброю зажати між ногами,

надіти протигаз,

розгорнути плащ та накинути його на плечі, надіти капюшон на голову, запахнути плащ, присісти, прикривши плащем все обмундирування, спорядження, взуття та зброю.

вести спостереження за місцевістю.

Надягання проводиться по команді "Плащ в рукава. Гази." Розгорнути плащ, зброю повісити на шию, надягнути панчохи, закріпивши їх мотузками за брючний ремінь, далі одягнути плащ в рукава , застібнути шпильки, одягнути протигаз, рукавиці, зброю взяти в положення на " ремінь".

Надягання ЗЗК у вигляді комбінезона на зараженій місцевості проводиться по команді "Захисний комплект одягнути. Гази."

Після відпрацювання способів надягання й знімання ЗЗК керівник заняття використовуючи Збірник нормативів бойової підготовки Сухопутних військ Збройних Сил України, розповідає порядок виконання

нормативів № 4а, № 4б. Далі проводиться відпрацювання практичних дій по виконанню нормативів.

ТЕМА № 3. ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ВИДУ ЗАРАЖЕННЯ

ЗАНЯТТЯ 2. ПІДБІР І ПІДГОТОВКА ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ. ПРАВИЛА КОРИСТУВАННЯ ЗАСОБАМИ ЗАХИСТУ. ЗАХОДИ БЕЗПЕКИ. ВИКОНАННЯ НОРМАТИВІВ З ОДЯГАННЯ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ (НОРМАТИВ № 1, 2, 4А, 4Б, 8)

1. Підбір і підготовка засобів захисту.

2. Правила користування засобами захисту.

3. Заходи безпеки.

4. Виконання нормативів з одягання засобів захисту (норматив № 1, 2, 4а, 4б, 8).

1. Засоби індивідуального захисту (ЗІЗ) призначені для збереження боєздатності особового складу Збройних Сил України і забезпечення виконання бойової задачі в умовах застосування противником зброї масового ураження, а також в умовах дії уражаючих середовищ, що виникають при експлуатації та ушкодженнях озброєння і військової техніки.

Своєчасне і вміле використання ЗІЗ забезпечує надійний захист від: отруйних речовин (ОР), світлового випромінення ядерних вибухів (СВЯВ), радіоактивних речовин (РР), бактеріальних (біологічних) аерозолів (БА) , окису вуглецю (чадного газу) та дозволяє виконати окремі задачі під водою і в середовищі, позбавленому кисню. ЗІЗ забезпечують також короткочасний захист від вогнесумішей та відкритого полум’я.

До ЗІЗОД відносяться протигази, респіратори, ізолюючі дихальні апарати (ЇДА), комплект додаткового патрона (КДП), гопкалітовий патрон

До ЗІЗШ відносять захисний одяг фільтруючого та ізолюючого типу. В основу класифікації покладений тип матеріалу, з якого виготовлений захисний одяг. Також ЗІЗШ поділяються за принципом бойового використання на засоби постійного носіння та періодичного використання.

До засобів постійного носіння належать загальновійськовий комплексний захисний костюм (ЗКЗК). До засобів періодичного використання належать загальновійськовий захисний комплект (ЗЗК), костюм захисний плівочний (КЗП), костюм захисний сітчастий (КЗС) та костюм легкий захисний (Л-1).

До ЗІЗО відносять захисні окуляри від світлового випромінювання ядерного вибуху.

Загальновійськові фільтруючі протигази (далі за текстом протигази) призначені для захисту органів дихання, очей та обличчя від ОР, РП, БА.

Принцип дії протигазів заснований на ізоляції органів дихання від навколишнього середовища та очищення повітря, що вдихається, від токсичних аерозолей та парів.

Протигази не збагачують повітря, що вдихається киснем, тому їх можна використовувати в атмосфері, що містить не менш як 17% кисню (за об'ємом).

За конструкцією та габаритами протигази поділяються на протигази великого та малого габаритів. Останні можуть бути коробкового та безкоробкового типів.

Тип протигазу	Фільтруючопоглинальна система	Лицьова частина
ПМГ ПМК ПМК-2 ПБФ	ЕО-18К ЕО-62К ЕО 1.08.01 ЕО 1.15.01 ЕО-19Е	ШМГ; ШМ-62; ШМ-66М; МБ-80; МБ-1-80; ШМБ

Протиаерозольний фільтр призначено для затримки РП, отруйних димів, туманів та БА.

Як фільтруючий матеріал застосовується спеціальний картон, що виготовляють із суміші волокон целюлози та азбесту.

Поглинаючий шар (шихта) затримує усі відомі отруйні речовини, що знаходяться у газо- та пароподібному стані. Очистка повітря здійснюється через сорбцію, тобто поглинання газів та пари.

Як поглинач використовують дуже пористу речовину – гранульоване активоване вугілля з домішками окисів та закисів міді, окисів марганцю, хрому та срібла.

Під час користування протигазом необхідно запобігати ударів ФПК, через те, що утворені вгини корпусу призведуть до порушення щільності прилягання протиаерозольного фільтра до стінок коробки, внаслідок чого може відбутися проникнення шкідливого домішку через утворений дефект.

Час захисної дії. ФПС – показник, що характеризує захисну здатність поглинаючого шару (шихти) та виражається часом від початку надходження газу чи пари ОР до поглинаючого шару до з'явлення за ним проскокової дози ОР або накопичення токсодози за заданих умов випробовувань.

Протигази забезпечують надійний захист особового складу від СОР та НОР незалежно від порядку їх дії.

Лицьову частину протигаза призначено для захисту лиця та очей від ОР, РП, БА, проведення знешкодженого повітря до органів дихання та викиду до атмосфери видихуваного повітря.

Лицьову частину з регульованим кріпленням на голові називають маскою, з нерегульованим кріпленням – шоломом-маскою.

Лицьова частина складається із корпуса, окулярного вузла, клапанної коробки, обтікачів та системи кріплення на голові. Може також мати підмасочник, обтюратор, переговорний пристрій та систему - прийому

рідини. Лицьова частина виготовлюється з високоміцної еластичної гуми сірого чи чорного кольору. На її корпусі є дугоподібні гофри та опуклості.

Для збереження сили голосу при подачі команд, роботі з переговорними пристроями шолом-маска ШМС, ПІМГ, ШМ-ббМу, ШМБ та маски М-80, МБ-1-80 мають переговорні пристрої та більш тонку гуму в області вушних гофр, а у лицьовій частині шолома-маски ШМ-ббМу зроблено наскрізні вирізи для вух для забезпечення нормальної чутності.

Розмір лицьової частини помічено цифрою на підборіддєвій частині шолома-маски (маски).

Час захисної дії матеріалів лицьових частин по ОР – показник, що характеризує захисну здатність матеріалів лицьової частини та виражений часом від появи ОР на зовнішній поверхні лицьової частини до появи під лицьовою частиною проскокової концентрації ОР або накопичення токсодози за заданих умов випробувань.

Розрізняють час захисної дії матеріалів лицьових частин за парою (газом) та краплиннорідким ОР.

Масочна частина лицьових частин фільтруючих протигазів має досить великий час захисної дії по краплиннорідким ОР, що дозволяє знаходитися у зараженому протигазі не менше 8-10 годин.

Клапанну коробку лицьової частини призначено для розподілу потоків вдихуваного та видихуваного повітря.

У клапанних коробках лицьових частин ШМ-41Му, ШМС, ШМ-62, ШМ-ббМу містяться один клапан для вдиху та два клапани для видиху – основний та додатковий. У лицьових частинах решти протигазів клапан вдиху розміщено у вузлі з’єднання з ФПС. Клапани видиху є найвразливішими елементами протигаза, через те що при їх несправності (засміченні, замерзанні) заражене повітря проникає під лицьову частину.

Переговорний пристрій призначено для поліпшення якості передачі мовлення при користуванні протигазом.

Систему для прийому рідини призначено для прийому води та рідкої їжі у зараженій атмосфері. Вона складається із загубника, штуцера, гумової трубки, ніппеля, накривки фляги з клапаном. Такою накривкою користуються замість звичайної на стандартній флязі. Решту елементів розміщено на лицьовій частині (ПМК та ПМК-2)

Підготовка протигазу до використання починається з визначення необхідного розміру лицьової частини. Розмір лицьової частини протигазів ПМГ, ПМГ-2, ПФБ визначають за величиною вертикального обхвату голови через вимір її по замкненій лінії, що проходить через маківку, щоки та підборіддя. Результати вимірів округлюють до 0.5 см.

Розмір шолома-маски (маски) позначено цифрою на підборіддевій частині.

Нову лицьову частину перед надяганням необхідно протерти зовні та всередині чистою ганчіркою, злегка змоченою водою, а видихові клапани

продути. Лицьову частину, що нею вже користувалися, з метою дезинфекції протерти спиртом або 2% розчином формаліну.

Перевірку правильності підбору лицьової частини та справності протигазу при його одержанні, а також на протязі використання проводять зовнішнім оглядом та перевіркою протигазу на герметичність у цілому.

Розміри лицьових частин вказаних протигазів наведено у таблиці:

Обличчева частина	Розміри лицьових частин та відповідні їм вертикальні обхвати голови, см				
	0	1	2	3	4
ШМ-62 ШМС ШМГ	ДО 61.5	62-63.5 62.9-65.5	64-67 66-67.5	67.5 та Більше 68-69	69.5 та більше
ШМ-66Му	до 6 3	63.5-65.5	66-68	68.5 та Більше	
ШМБ	64-65.5	66-67.5	68-69.5	68-69.5	72 та більше

Гопкалітовий патрон ДП-1 призначено для захисту органів дихання від окису вуглецю (чадного газу).

Принцип дії гопкалітового патрону засновано на каталітичному окисленні окису вуглецю (СО) до диокису вуглецю (СОз) .

Гопкалітовий патрон не збагачує вдихуване повітря киснем, тому його можна використовувати лише в атмосфері, що містить не менш як 17% кисню за об’ємом. ДП-1 не захищає від ОР, РП, БА.

Гопкалітовий патрон ДП-1 являє собою циліндричний металевий корпус. Він має дві нагвинтовані горловини:
зовнішню для приєднання лицьової частини та внутрішню для приєднання фільтруючо-поглинальної коробки. Горловини закрито заглушками.

На кожному гопкалітовому патроні вказано його початкова маса. При збільшенні маси, що відбувається за рахунок поглинання вологи, на 20г та більше, відносно початкової, патроном користуватися не можна.

Комплект додаткового патрона (КДП) призначено для захисту органів дихання від окису вуглецю (чадного газу) та радіоактивного пилу. Додатковий патрон використовують за призначенням з будь-яким загальновійськовим фільтруючим протигазом, крім ПБФ.

Комплект додаткового патрона КДП складається з:додаткового патрона(ДП-2); протиаерозольного фільтра;пакета з герметизуючим кільцем для протиаерозольного фільтра; сумки. Принцип дії додаткового патрона ДП-2 аналогічний принципу дії гопкалітового патрона ДП-1, тобто

заснований на каталітичному окисленні окису вуглецю (СО) до диокису вуглецю (С02) .

Респіратор Р-2 призначено для захисту органів дихання від радіоактивного та ґрунтового пилу. Респіратор являє собою фільтруючу напівмаску з наголовником. Зовнішню частину напівмаски виготовлено з пористого пінополіуретана. Із внутрішнього боку знаходиться поліетиленова плівка, в яку вмонтовано два клапани для вдиху і один для видиху, розміщений спереду напівмаски та закритий захисним екраном. Між зовнішнім та внутрішнім шарами розміщено шар фільтруючого матеріалу з полімерних волокон. Вдихуване повітря, почергово проходячи через пінополіуретан та фільтруючий матеріал, очищується від пилу й через клапани вдиху потрапляє до органів дихання. Видихуване повітря направляється назовні через клапан видиху. Для кращої герметизації респіратор має носовий затискач.

Напівмаска закріплюється на голові за допомогою наголовника, що складається з двох еластичних та двох нерозтяжних лямок. Еластичні лямки мають пряжки для регулювання довжини залежно від розмірів голови.

При правильній підгонці респіратор забезпечує надійний захист органів дихання від РП. Крім того, респіратор забезпечує захист від ґрунтового пилу та у значній мірі знижує небезпеку ураження при вторинній хмарі БА. Безперервне перебування у респіраторі (до 12 год.) практично не впливає на працездатність та функціональний стан організму військовослужбовців.

До ізолюючих дихальних апаратів відносяться ізолюючі протигази, що є спеціальними засобами індивідуального захисту. Вони призначаються для захисту органів дихання, обличчя та очей від будь-якої шкідливої домішки в повітрі незалежно від її концентрації, при виконанні робіт за умов нестачі чи відсутності кисню, а також при наявності шкідливих домішок, що не затримуються фільтруючими протигазами.

Принцип дії ізолюючого протигазу заснований на тому, що людина дихає не атмосферним повітрям, а повітрям, що регенерується у спеціальному патроні ізолюючого протигазу в процесі користування ним.

На озброєнні є ізолюючі протигази таких типів: ІП-4, ІП-5, ІП-46, ІП-46М.

Ізолюючі протигази ІП-4, ІП-46 призначено .для роботи лише на суходолі, а ізолюючі протигази ІП-5, ІП-46М є аварійно-рятувальними засобами і використовуються екіпажами для виходу із затоплених, танків, а також можуть використовуватися при виконанні легких робіт під водою на глибині до 7м.

Час роботи у протигазі визначається фізичним навантаженням і складає: при роботі на суходолі — 1-4 год., при роботі під водою 0,5-2 год.

Ізолюючий протигаз складається з таких основних частин:

лицьова частина зі з’єднувальною трубкою;

регенеративного патрона з пусковим пристроєм;
дихального мішка з клапаном надлишкового тиску;
каркасу;
сумки.
Також до комплекту входять:
непітніючі плівки у коробці;
утеплюючі манжети (ІП-4);
брикети для додаткової подачі кисню (ІП-5);
мішок для зберігання зібраного протигазу.

Лицьову частину призначено для ізоляції органів дихання, обличчя та очей від навколишнього середовища, а також для спрямування видихуваної газової суміші до регенеративного патрону та підведення очищеного від вуглекислого газу та водяної пари і збагаченого киснем повітря до органів дихання.

Регенеративний патрон призначено для поглинання вуглекислого газу та водяної пари, що містяться у повітрі, що людина видихає, та одержання кисню.

У регенеративному патроні є пусковий пристрій, за допомогою якого забезпечується виділення кисню, необхідного для дихання на протязі перших хвилин використання протигазу, та приводиться у дію регенеративний патрон.

Дихальний мішок є резервуаром для видихуваного людиною повітря та кисню, що виділяється у регенеративному патроні. Його виготовлено з прогумованої тканини. Він має клапан надлишкового тиску, який призначено для випуску надлишку повітря при роботі, а також для автоматичного утримання в дихальному мішку необхідного для дихання об’єму повітря.

Каркас призначено для розміщення в ньому дихального мішка та кріплення регенеративного патрона.

Засоби індивідуального захисту шкіри призначені для захисту особового складу від проникнення ОР у організм людини через шкіру; для захисту шкіряних покривів, обмундирування, взуття та спорядження від зараження ОР, РВ та БА; для підвищення рівня захисту від СВЯВ а також для короткочасного захисту від запалювальної зброї.

У постачанні підрозділів є засоби захисту шкіри двох типів: фільтруючого та ізолюючого

ЗІЗШ фільтруючого типу (ЗКЗК, КЗС) виготовляють з фільтруючих захисних матеріалів, що здатні забезпечити надходження повітря до шкіри людини та відведення продуктів життєдіяльності організму, що виділяються через шкіру. Як фільтруючі захисні матеріали використовують звичайні тканини, що застосовують для виготовлення обмундирування, які спеціально обробляють (імпрегнують) для захисту від парів та аерозолів ОР або вогнезахисному просоченню. В процесі імпрегнування тканин у їх порах осідають сорбенти. При проникненні через таку тканину отруєного

повітря пара ОР поглинається сорбентами; але тканина не забезпечує захисту від краплиннорідких ОР.

ЗІЗШ ізолюючого типу (ЗЗК, КЗП, Л-1) виготовляють з повітря - та паронепроникних матеріалів, таких як прогумовані тканини або полімерні плівки. Прогумовані тканини являють собою текстильну основу, на яку з одного чи з обох боків нанесено тонкий шар гуми. Полімерні плівки використовують без текстильної основи.

Для забезпечення надійного захисту особового складу засоби індивідуального захисту шкіри фільтруючого та ізолюючого типів використовуються комплексно.

Загальновійськовий комплексний захисний костюм(ЗКЗК) призначено для комплексного захисту особового складу від світлового випромінювання та радіоактивного пилу ядерних вибухів, парів та аерозолів ОР та БА.

До складу ЗКЗК входять: куртка та брюки із тканини з вогнезахисним просоченням; захисна білизна (сорочка та кальсони) із тканини з просоченням, що захищає від пари ОР; головний убір (пілотка з козирком та шторками – влітку, шапка з вухами – взимку) із тканини з вогнезахисним просоченням; підшоломник із тканини із захисним від ОР просоченням.

Куртку, брюки та захисну білизну виготовляють відповідно з ростовочним асортиментом звичайного обмундирування.

Костюм є захисним одягом постійного вжитку і видається на 6 місяців.

Захисні властивості ЗКЗК:

від СВЯВ з імпульсом до 10 кал/см^2;

від аерозолю Ві-іх до 24 год;

від пари іприту до 3 год.

Для захисту від краплиннорідких ОР ЗКЗК використовується разом з ЗЗК та КЗП. Костюм, заражений аерозолями та краплинами ОР, потребує дегазації.

Костюм захисний сітчастий (КЗС) призначено для захисту шкіряних покривів особового складу та захисту обмундирування та спорядження від термічного руйнування при впливові СВЯВ і є засобом постійного носіння при загрозі застосування супротивником ядерної зброї (за винятком зимового часу). Костюм КЗС складається з куртки з капюшоном та довгими рукавами і брюк, виготовлених з сітчастої камуфльованої тканини, просоченою вогнезахисною рецептурою. Для фіксації капюшона на голові є лицьова стяжка із мотузка.

Підбирання костюмів КСЗ проводять за зростом військовослужбовця:

перший зріст – для зросту до 166 см;

другий – від 166 до 178 см;

третій – від 179 см та вище.

Захисні властивості від в’язких горючих сумішей при використанні КЗС зверху польової форми одягу та захисної білизни складають 12 с, а зверху ЗКЗК – 20 с.

Загальновійськовий захисний комплект (ЗЗК) призначено для захисту шкіряних покривів особового складу від ОР, РП, БА та для зниження зараження обмундирування, спорядження, взуття та індивідуальної зброї а також для короткочасного захисту від СВЯВ та запалювальних сумішей.

ЗЗК звичайно використовується разом з ЗКЗК та є засобом захисту періодичного вжитку. При зараженні ОР, РП, БА ЗЗК піддають спецобробці та використовують багаторазово.

До складу ЗЗК входять захисний плащ, захисні панчохи та захисні рукавички, а також чохол для плаща та чохол для захисних панчіх та рукавичок.

Захисний плащ (ОП-1М) з рукавами та капюшоном з прогумованої тканини. З метою використання маскуючих властивостей зворотного (білого) боку плаща у зимовий час його можна використовувати у вивернутому .стані. Захисні плащі (ОП-1М) виготовляють чотирьох розмірів:

перший – для військовослужбовців зростом до 165 см.

другий – від 166 до 172 см,

третій – від 172 до 178см,

четвертий – від 178 до 184 см та вище.

Розмір наноситься на нижню частину плаща зсередини.

Захисні панчохи виготовляють з прогумованої тканини. Підошви їх підсилено гумовими ботами. Захисні панчохи виготовляють трьох розмірів. Підбір панчіх проводять за розміром взуття:

перший – для взуття до 40 розміру;

другий – для 41 та 42 розмірів;

третій – для 43 розміру та вище.

Розміри наносять на горішню частину халяв зсередини.

Захисні рукавички з гуми виготовляють двох видів:

БЛ-1М – п’яти пальцеві та БЗ-1М – двопальцеві.

Літні рукавички виготовляють трьох розмірів, зимові двох розмірів. У зимових рукавичках є утеплюючі вкладки.

Костюм захисний плівковий (КЗП) призначений для захисту особового складу від краплин та аерозолів ОР а також для зниження зараженості обмундирування та спорядження РП та БА. КЗП є засобом періодичного вжитку. При зараженні краплями та аерозолями ОР та БА він є засобом одноразового використання. Костюми, заражені РП можуть використовуватися повторно після спецобробки.

КЗП складається з плаща захисного плівкового, панчіх захисних плівкових та ремонтного засобу (4 м поліетиленової стрічки з липким шаром).

Плащ виготовляється з поліетиленової плівки. Має форму довгої сорочки з капюшоном та’ рукавами. Захисні плащі виготовляють трьох розмірів:

перший – для військовослужбовців зростом до 166 см;

другий – від 167 до 178 см;

третій – від 179 см та вище.

Захисні панчохи виготовляють з поліетиленової плівки та мають зйомні черевики з прогумованої тканини. Захисні панчохи виготовляють трьох розмірів. Підбір панчіх проводять за розмірами взуття:

перший – для взуття до 42 розміру,

другий – для 43-44 розмірів;

третій – для 45 розміру та вище.

Костюм легкий захисний Л-1 призначено для багаторазового захисту шкіряних покривів особового складу та захисту обмундирування та взуття від зараження ОР, РП, та БА. Костюм Л-1 є спеціальним засобом захисту періодичного вжитку.

Костюм Л-1 складається із куртки з капюшоном та брюк з панчохами, виготовленими з прогумованої тканини; двох пар двопальцевих захисних рукавичок; підшоломника та сумки для перенесення.

Костюм Л-1 виготовляють трьох розмірів:

перший – для військовослужбовців зростом до 165 см,

другий – від 166 до 172 см.

третій – 173 см та вище.

Розмір наносять на куртку та брюки зсередини.

Перспективні напрямки розробки нових засобів індивідуального захисту шкіри .Розробка нових засобів індивідуального захисту шкіри ведеться у трьох основних напрямках.

Порівняльний аналіз вітчизняних та зарубіжних ЗІЗШ показує, що по захисту від СВЯВ наші засоби захисту шкіри поступаються закордонним (в них від СВЯВ з імпульсом більше 15 кал/см). З метою виправлення цього недоліку в нас прийнято на озброєння КЗС.

Найповніше захисні властивості від ОР та СВЯВ сполучено у англійському костюмі , який виготовляють з активованої вуглецевої тканини. Ця тканина має велику сорбційну здатність та має додатковий зовнішній шар з негорючого нейлону, що підвищує стійкість до зношення та високих температур, забезпечує самодегазацію за рахунок швидкого стікання та випаровування краплин ОР. Аналогічні тканини розроблялися у СРСР.

Як показав досвід ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС необхідні засоби індивідуального захисту шкіри, виготовлені з протирадіаційних волокон. Однією з японських фірм запатентовано металізоване волокно, що складається з кадмію, барію, свинцю та деяких термопластичних полімерів. Одяг з такого волокна має протирадіаційний ефект і може бути використаний для захисту особового складу на радіаційне зараженій місцевості.

Засоби індивідуального захисту очей призначено для захисту очей від опікових уражень та скорочення тривалості тимчасового осліплення світловим випромінюванням ядерних вибухів.

До них відносять захисні окуляри ОПФ (окуляри протиопікові фотохромні) та ОФ (окуляри фотохромні).

Захисні окуляри ОПФ та ОФ за зовнішнім виглядом, складом та устроєм не відрізняються одні від одних. Різниця між ними полягає у властивостях фотохромних матеріалів, що застосовуються у блоках світлофільтрів.

Захист очей від СВЯВ забезпечується поглинанням енергії світлового імпульсу фотохромним та інфрачервоним світлофільтрами.

До комплекту захисних окулярів ОПФ та ОФ належать захисні окуляри, футляр, дві коробки з непітніючими плівками НПП та серветка.

Захисні окуляри відносяться до загальновійськових засобів захисту. Їх надягають завчасно і носять постійно в умовах загрози застосування супротивником ядерної зброї.

Захисні окуляри ОПФ та ОФ виготовляють двох розмірів. Підбирання окулярів проводять за розмірами, який визначають виміром ширини обличчя – відстані між найбільш виступаючими точками скулових кісток. При ширині обличчя до 135 мм використовують окуляри першого розміру, а більше за 135 мм – другого розміру.

2. Порядок використання ІЗЗ шкіри їх положення визначає командир підрозділу з урахуванням:

характеру виконуємої задачі;

віддаленості від противника;

ступеня захищеності особового складу;

метеоумов;

фізичної навантаженності;

характеру місцевості та наявність рослинності.

При застосуванні ІЗЗ на більш високому рівні постійної захищеності особового складу відповідає більш інтенсивному теплонакопичуванню в літніх умовах і таким чином до зменшення часу роботи до досягнення критичної температури тіла військовослужбовців. Командир для підтримки належного рівня боєздатності особового складу, діючого при підвищених температурах повітря в умовах загрози або застосування ЗМУ, повинний максимально використовувати захисні властивості озброєння, техніки, фортифікаційних споруд. Крім цього , необхідно ураховувати метеоумови, їх вплив на вражаючі фактори ЗМУ в місцях розташування підрозділів.

Командир повинний підтримувати оптимальність складу ІЗЗ у відповідних умовах бойових дій.

3. При проведенні дегазації, дезактивації, дезінфекції необхідно приймати міри захисту і суворо дотримуватись мір безпеки.

Відповідальність за дотримання особовим складом мір безпеки, покладається на командирів підрозділів, що оброблюються, командирів

підрозділів хімічних військ, а також на начальників площадок та командирів дегазаційних машин.

При організації проведення робіт по дегазації, дезактивації, дезінфекції необхідно:

розташовувати робочі місця таким чином, щоб була виключена можливість взаємного зараження;

забезпечити особовий склад необхідними засобами особистого захисту;

організувати по закінченню робіт дегазацію, дезактивацію, дезінфекцію дегазаційних машин /комплектів/ засобів захисту.

Всі роботи по дезактивації, дегазації, дезінфекції техніки та озброєння повинні проводитись у протигазах, захистних плащах, /що у вигляді комбінезона або одягнені " у рукава"/, рукавичках і панчохах/ при проведенні дезактивації замість протигазу може використовуватись распіратор/.

Під час дезактивацій них, дегазаційних, дезінфекційних робіт особивий склад повинен:

постійно слідкувати за справністю засобів індивідуального захисту і негайно докласти командиру про їхнє ушкодження чи зараження;

виключати попадання дегазуючих розчинів під засоби індивідуального захисту шкіри, а також на сумку протигаза;

не брати в руки заражені предмети без попередньої дезактивації тих місць, за які необхідно тримати ці предмети;

ганчірки використані при дегазації, дезактивації закопувати в землю, а використану при дезінфекції – спалювати;

не знімати засоби індивідуального захисту шкіри і протигази до закінчення робіт;

по закінченню роботи обробити дегазуючим (дезактивуючим) розчином засоби індивідуального захисту і зняття їх з дозволу командира у відведеному місці.

При проведенні дегазації, дезактивації, дезінфекції забороняється:

лягати і сідати на заражені предмети;

знімати або розстібати засоби індивідуального захисту без дозволу командира;

приймати їжу, пити, курити та відпочивати на робочих площадках.

Відпочинок особового складу, що проводить дегазацію, дезактивацію, дезінфекцію, прийняття їжі, куріння і вдправлення прродних потреб організовується в спеціальних місцях.

При роботі в засобах індивідуального захисту в зимовий час необхідно приймати заходи по запобігання обмороження: надіти теплі онучі і шкарпетки, підкладати в чоботи устілку із сукна, паперу, соломи і т. п., надівати під захисну одежу ватні куртки і штани, а на голову під капюшон захисного костюму підшоломник.

Під час дегазації, дезактивації, дезінфекції ЗАБОРОНЯЄТЬСЯ: зменшувати або збільшувати відстань до об"єктів, що обробляються.

При роботі з АДДК, ДКТ-1, що знаходяться під тиском ЗАБОРОНЯЄТЬСЯ відкручувати будь-які деталі комплектів: клапани, повітряні редактори, зворотні клапани, бранзбойти і рукава. При необхідності виконати цю операцію попередньо спускають повітря із резервуара, для цього відтягують кнопку запобіжного клапана.

4. Норматив №1. Одягання протигаза або респіратора.

Умови виконання нормативу:

Ті, хто навчаються, у складі підрозділу можуть знаходиться на позиції у бойовій або спеціальній, вести бойові дії, відпочивати на привалі.

Протигази й респіратори у похідному стані. Раптово подається команда "Гази" або "Респіратори одягнути". Ті. хто навчаються, одягають протигази або респіратори.

Час відраховується від моменту подач команди до відновлення дихання після одягання протигаза (респіратору).

Оцінка за часом:
(військовослужбовці):

Відмінно – 7/11 с

добре – 8/12 с

задовільно – 10/14 с

примітка: у чисельнику вказано час одягання протигаза, у знаменнику – респіратора.

Оцінка знижується на один бал, якщо:

при одяганні протигаза, той» хто навчається, не заплющив очі і не затримав дихання або після одягнення не зробив повний видих;

шолом-маска (маска) одягнута з перекошенням або перекручена з’єднувальна трубка;

кінці носового зажиму респіратора не притиснуті до носа;

Оцінка ставитися "незадовільно" якщо:

допущено утворення таких складок чи перекошень, коли зовнішнє повітря може проникати під шолом-маску;

нещільно закручена з’єднувальна трубка.

Норматив №2 "Користування несправним протигазом у зараженій атмосфері".

Умови (порядок) виконання нормативу.

Ті, хто навчаються, у складі підрозділу знаходяться в палатці (приміщенні) для технічної перевірки протигазів, де створено концентрацію хлорпікрину 1,2 г/м^3. Протигази перевірені, справні, підігнані і знаходяться у боковому положенні. Подається команда "Шолом-маска (маска) порвана", ті, хто навчаються. від'єднують несправну лицеву частину і продовжують користуватись фільтруюче-поглинаючою коробкою дихання.

Оцінка за часом /військовослужбовці/

відмінно – 14 с
добре – 16 с
задовільно – 20
с

При впливі парів хлорпікрину на очі або органи дихання ставиться оцінка "незадовільно".

Нормативів № 4 а, № 4 б,8

Переведення ЗЗК у "бойове" положення може проводитись як на незаражені місцевості, так і в умовах зараження.

У вигляді накидки захисний плащ використовується при використанні ОР,БЗ та випаданні радіоактивного осаду.

Надітим у рукава захисний плащ використовується:

при подоланні на відкритих автомобілях районів зараження ОР та БЗ;

при подоланні на автомобілях зон радіоактивного зараження в умовах пилоутворення;

при веденні бойових дій у пішому порядку на місцевості зараженій ОР,БЗ та РЗ;

при проведенні дегазаційних, дезактиваційних та дезінфекційних робіт.

У вигляді комбінезона ЗЗК використовується:

при веденні бойових дій у пішому порядку на місцевості з високою травою, посівами, кущами або вкритою глибоким снігом;

при проведенні рятувально-евакуаційних робіт або ремонту озброєння та техніки;

Захисні панчохи та рукавиці використовуються в комплекті з захисним плащем. Окремо захисні панчохи та рукавиці використовують при подоланні у пішому порядку зараженої місцевості на якій відсутня трава та глибокий сніг, а також при проведенні дегазаційних, дезактиваційних та дезінфекційних робіт.

Плащ у вигляді накидки переводиться по сигналу "Хімічна тривог". По цій команді необхідно:

зброю зажати між ногами,

надіти протигаз,

розгорнути плащ та накинути його на плечі, надіти капюшон на голову,

запахнути плащ, присісти , прикривши плащем все обмундирування, спорядження, взуття та зброю.

вести спостереження за місцевістю.

Надягання проводиться по команді "Плащ в рукава. Гази." Розгорнути плащ, зброю повісити на шию, надягнути панчохи, закріпивши їх мотузками за брючний ремінь, далі одягнути плащ в рукава , застібнути шпильки, одягнути протигаз, рукавиці, зброю взяти в положення на "ремінь".

Надягання ЗЗК у вигляді комбінезона на зараженій місцевості проводиться по команді "Захисний комплект одягнути. Гази."

Після відпрацювання способів надягання й знімання ЗЗК керівник заняття використовуючи Збірник нормативів бойової підготовки Сухопутних військ Збройних Сил України, розповідає порядок виконання нормативів № 4 а, № 4 б, № 8. Далі проводиться відпрацювання практичних дій по виконанню нормативів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Александров В.Н., Емельянов В.Н. Отравляющие вещества: Учебное пособие. – 2-е издание, переработанное и дополненное. – М.: Воениздат.,1990. – 271 с.
2. Защита от оружия массового пораження. (Под. редакцией генера-полковника Героя Советского Союза Мясникова В.В., 2-е издание, переработаное и дополненое). – М.: Воениздат, 1988. – 389 с.
3. Подготовка подразделений к защите от ядерного, химического, бактериологического (биологического) й зажигательного оружия противника(Под. редакцией генера-майоар Бухтоярова В.И.) – М.: Воениздат, 1989. – 184 с.
4. Теплоухов Б.П. Зброя масового ураження і захист від неї: Навчальний посібник. – К.: ВІКНУ, 2001. – 143 с.
5. Руководство по зксплуатации средств индивидуальной защиты. Ч. 1, 2. – М.: Воениздат, 1988. – 215 с.
6. Касьянов М.А.,Гуляєв В.П., Друзь О.М., Коструб В.О. Прилади радіаційної,хімічної розвідки та дозиметричного контролю: Навчальний посібник. – Луганськ: Вид-во Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля., 2006. – 182 с.
7. Ядерное оружие: Пособие для офицеров (4-е издание, переработаное и дополненное). – М.: Воениздат, 1987. – 168 с.

Для нотаток

Для нотаток

Підписано до друку 30.06.08. Формат 60х90/16.
Ум.-друк. арк. 8. Обл.-вид. арк. 8.
Наклад 300 прим. Зам. 81.

«Поліграф Центр»
04050, м. Київ-50, вул. Довнар-Запольського, 16.
Т.: (044) 578-04-14, т.: (044) 294-71-27